МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

на тему: **ДЕРЖАВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0724-удмф-з
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)
Баришніков А.Г.

освітньої програми управління державними та місцевими фінансами

спеціалізації_____
(код і назва спеціалізації)

_____
(ініціали та прізвище)
Керівник доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів,
д.е.н., проф. Дятлова Ю.В.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)
Рецензент доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, к.е.н, доц.
Сіліна І.В.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)
Освітня програма Управління державними та місцевими фінансами
(код та назва)
Спеціалізація _____
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри *д.е.н., проф.*
Клопов І.О.

«____» _____2026 року

З А В Д А Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Баришніков Андрій Григорович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проєкту) Державний інструментарій фінансової стійкості банківської системи в умовах війни в Україні
керівник роботи Дятлова Ю.В., *д.е.н.*
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом №318-с від «27» лютого 2025 року
2. Строк подання студентом роботи 26 січня 2026 р.
3. Вихідні дані до роботи *Публічна інформація, що досліджується в роботі; статистичні макроекономічні дослідження. Фахові періодичні видання. Наукові роботи. Публічна інформація за темою. Відкриті джерела інформації*
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
Теоретична частина. Досліджено концептуальні основи державного інструментарію фінансової стійкості банківської системи в умовах війни в Україні. *Аналітична частина.* Здійснено діагностику і регулювання стану банківської системи України під час викликів війни. *Проєктна частина.* Удосконалено визначення впливу трансформаційних змін на забезпечення фінансової стійкості банківської системи України під час війни.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
Рис. 1.1. Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість банку. Рис. 1.2. Вітчизняні та зарубіжні методики оцінки фінансової стійкості банків. Рис. 1.3. Індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи. Рис. 2.1. Потенційні ефекти від інноваційної діяльності для банків. Рис. 2.2. Модель цифрової екосистеми банку. Рис. 2.3. Додатковий

прибуток до оподаткування АТ КБ «Приватбанк» у зв'язку зі створенням власної екосистеми та реалізації у ній послуг компаній-партнерів у 2024-2028 рр., млн грн. Рис. 2.4. Карта ризиків фінансового сектору. Рис. 3.1. Система управління банківськими ризиками. Рис. 3.2. Проблематика управління банківськими ризиками під час війни в Україні. Рис. 3.3. Стратегічні переваги ефективного управління банківськими ризиками. Рис. 3.4. Фокуси підвищення гнучкості методології планування НБУ. Рис. 3.5. Зовнішній контекст формування стратегічних цілей НБУ.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	*Дятлова Ю.В., професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, д.е.н.*		
2	*Дятлова Ю.В., професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, д.е.н.*		
3	*Дятлова Ю.В., професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, д.е.н.*		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	*Досліджено концептуальні основи державного інструментарію фінансової стійкості банківської системи України під час війни*		
2	*Огляд джерел інформації з законодавчих та нормативно – правових засад регулювання банківської системи в Україні*		
3	*Збір даних та опрацювання публічної інформації щодо діагностики і регулювання стану банківської системи під час викликів війни*		
4	*Дослідження ризики втрати фінансової стійкості банківською системою під час війни*		
5	*Удосконалення трансформаційних процесів забезпечення фінансової стійкості банківської системи України*		

Студент _____ Баришніков А.Г.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проєкту) _____ _____Дятлова Ю.В.____
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ _____Сіліна І.В._____
((підпис) (ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП 6

РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ …….…….. 9

1.1. Фінансова стійкість банківської системи в контексті сталого розвитку …….……..... 9

1.2. Чинники впливу та методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків…… 18

1.3. Ефективність функціонування банківської системи України під час війни……... 27

РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА І РЕГУЛЮВАННЯ СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКЛИКІВ ВІЙНИ….……. 43

2.1. Сучасний стан показників банківської системи України ..…….. 43

2.2. Міжнародний досвід банківських інновацій та технологій…….…….. 51

2.3. Ризики втрати фінансової стійкості банківської системи в умовах викликів війни ……..... 58

РОЗДІЛ 3 ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ……. 72

3.1. Прогнозування фінансової стабільності банківської системи України…….. …….. 72

3.2. Система управління банківськими ризиками під час війни……. 83

3.3. Вектор розвитку банківського сектору до 2030 року: державний інструментарій …… 91

ВИСНОВКИ……. 98

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 104

ДОДАТКИ ……... 118

АНОТАЦІЯ

Баришніков А.Г. Кваліфікаційна робота магістра «Державний інструментарій фінансової стійкості банківської системи в умовах війни в Україні»: 160 стор., 12 рис., 23 табл., 107 джерел.

Ключові слова: ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ, СТАЛИЙ РОЗВИТОК, БАНКІВСЬКІ ІННОВАЦІЇ, БАНКІВСЬКІ РИЗИКИ

Обгрунтовано концептуальні основи державного інструментарію фінансової стійкості банківської системи в умовах війни в Україні. Виконано діагностику та запропоновано регулювання стану банківської системи України під час викликів війни. Запропоновано трансформаційні зміни забезпечення фінансової стійкості банківської системи України під час війни.

ABSTRACT

Baryshnikov A.G. Master's qualification work «State toolkit of financial stability of the banking system in the conditions of war in Ukraine»: 160 pages, 12 figures, 23 tables, 107 sources.

Keywords: FINANCIAL STABILITY OF THE BANKING SYSTEM, SUSTAINABLE DEVELOPMENT, BANKING INNOVATIONS, BANKING RISKS

The conceptual foundations of the state toolkit of financial stability of the banking system in the conditions of war in Ukraine are substantiated. Diagnosis was made and regulation of the state of the banking system of Ukraine during the challenges of the war was proposed. Transformational changes to ensure the financial stability of the banking system of Ukraine during the war are proposed.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стійкість банківської системи є ключовою передумовою стабільності фінансового сектору та економічного розвитку країни. В умовах глобальної фінансової нестабільності, макроекономічних дисбалансів, зростання геополітичних ризиків та трансформацій фінансових ринків особливої актуальності набуває проблема забезпечення фінансової стійкості банків. Українські банки стикаються з низкою викликів, серед яких серйозні економічні та операційні ризики, спричинені війною, зокрема руйнуванням інфраструктури, нестабільністю економічного середовища та зменшенням платоспроможності клієнтів, крім того, вплив на їх фінансову стійкість мають волатильність валютного ринку, зниження якості кредитних портфелів, високий рівень регуляторних вимог, необхідність адаптації до міжнародних стандартів фінансового нагляду тощо. В таких умовах важливим завданням є пошук та впровадження ефективних інструментів підвищення фінансової стійкості банків на ос нові кращих міжнародних практик.

В сучасних умовах динамічних змін фінансового середовища питання забезпечення фінансової стійкості банків набуває особливої актуальності. У науковій літературі проблема фінансової стабільності банків розглядається у взаємозв'язку із принципами сталого розвитку, ефективністю систем управління ризиками, регуляторною політикою та зовнішніми макроекономічними факторами. Дослідники доводять, що посилення інноваційних процесів і зростання іноземних інвестицій сприяють підвищенню фінансової стійкості банківських установ. Для оцінки стійкості до зовнішніх і внутрішніх ризиків використовуються результати стрес-тестів та аналіз структури ризикованого портфеля, що дозволяє прогнозувати поведінку банку у випадку макроекономічних або ринкових шоків. Окрім традиційних фінансових показників, сьогодні все більшого значення набувають індикатори сталого розвитку та ESG, що оцінюють, наскільки

діяльність банку відповідає економічним, соціальним та екологічним цілям, включно з обсягом зелених кредитів та інвестицій у соціально відповідальні проєкти. Інтеграція таких показників у систему оцінки фінансової стійкості дозволяє банкам не лише забезпечувати власну стабільність та рентабельність, а й сприяти розвитку ринку фінансових послуг в цілому, підтримувати екологічні ініціативи та підвищувати рівень соціальної відповідальності. Отже, державний інструментарій фінансової стійкості банківської системи потребує подальшого розвитку, тому тема магістерського дослідження є актуальною.

Об'єкт дослідження магістерської роботи – процеси удосконалення державного інструментарію фінансової стійкості банківської системи України в умовах викликів війни.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та практичних аспектів удосконалення державного інструментарію фінансової стійкості банківської системи України в умовах викликів війни.

Мета магістерської роботи – розробка практичних рекомендацій щодо трансформаційних змін в управлінні державним інструментарієм фінансової стійкості банківської системи України в умовах викликів війни.

Для досягнення зазначеної мети в магістерській роботі ***вирішено наступні завдання***:

– досліджено концептуальні основи державного інструментарію фінансової стійкості банківської системи в умовах війни в Україні;

– досліджено чинники впливу та методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків;

– виконано діагностику та регулювання стану банківської системи України під час викликів війни;

– досліджено міжнародний досвід банківських інновацій та технологій;

– досліджено ризики втрати фінансової стійкості банківської системи в умовах викликів війни;

– запропоновано низку трансформаційних змін із забезпечення фінансової стійкості банківської системи України під час війни.

В магістерській роботі використано такі загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: діалектичний метод і метод спостережень, методи критичного та порівняльного аналізу і синтезу, системний підхід, ситуаційний підхід.

Наукова новизна одержаних результатів магістерського дослідження полягає у наступному:

– ***удосконалено*** науково-практичний підхід до удосконалення прогнозування фінансової стабільності банківської системи України під час повномасштабної війни;

– ***набув подальшого розвитку*** процес формування системи управління банківськими ризиками та окреслено вектор розвитку банківського сектору до 2030 року.

Інформаційною базою магістерської роботи є методичні та наукові праці з теми дослідження, нормативні та законодавчі акти України, статистична інформація.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати магістерського дослідження пройшли апробацію при підготовці колективної монографії «Екологічний менеджмент у системі цифрових інновацій сталого розвитку: стратегії для зеленої економіки, металургії та бізнесу : колективна монографія / за науковою редакцією д.філософ.н., проф. В. Г. Воронкової, д.е.н., проф. Н. Г. Метеленко. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 742 с. (Розділ 7), де автором (у співавторстві) підготовлено підрозділ 7.2. Інструментарій забезпечення фінансової стійкості держави як передумова повоєнної розбудови України.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 160 стор. Робота містить 12 рисунків, 23 таблиць. Список використаних джерел включає 107 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВНИ ДЕРЖАВНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

1.1. Фінансова стійкість банківської системи в контексті сталого розвитку

Стійкість банківської системи є ключовою передумовою стабільності фінансового сектору та економічного розвитку країни. В умовах глобальної фінансової нестабільності, макроекономічних дисбалансів, зростання геополітичних ризиків та трансформацій фінансових ринків особливої актуальності набуває проблема забезпечення фінансової стійкості банків. Українські банки стикаються з низкою викликів, серед яких серйозні економічні та операційні ризики, спричинені війною, зокрема руйнуванням інфраструктури, нестабільністю економічного середовища та зменшенням платоспроможності клієнтів, крім того, вплив на їх фінансову стійкість мають волатильність валютного ринку, зниження якості кредитних портфелів, високий рівень регуляторних вимог, необхідність адаптації до міжнародних стандартів фінансового нагляду тощо. В таких умовах важливим завданням є пошук та впровадження ефективних інструментів підвищення фінансової стійкості банків на ос нові кращих міжнародних практик.

В сучасних умовах динамічних змін фінансового середовища питання забезпечення фінансової стійкості банків набуває особливої актуальності. У науковій літературі проблема фінансової стабільності банків розглядається у взаємозв'язку із принципами сталого розвитку, ефективністю систем управління ризиками, регуляторною політикою та зовнішніми макроекономічними факторами. У науковій праці С. Халатур, Л. Величко, О. Павленко, О. Карамушки, М. Губи зроблено внесок у дослідження фінансової стійкості банків за рахунок презентації економетричної моделі, що враховує

вплив макроекономічних показників, інноваційної активності та інвести ційного клімату на рівень капіталізації банків [1]. Дослідники доводять, що посилення інноваційних процесів і зростання іноземних інвестицій сприяють підвищенню фінансової стійкості банківських установ. Дослідження Д.Абішевої щодо макропруденційного регулювання підкреслює важливість раннього виявлення системних ризиків та застосування превентивних макропруденційних інструментів фінансової політики [2].

Досвід Казахстану може бути корисним для України, оскільки обидві країни мають перехідні економіки з домінуванням банківського сектору на ринку фінансових послуг, високу залежність від валютних коливань та сировинного експорту, а також потребують посилення макропруденційного нагляду для забезпечення стабільності банківської системи в умовах зовнішніх і внутрішніх шоків. Вагомий внесок у дослідження взаємозв'язку між фінансовою інклюзією та стабільністю зробили М. Ціхак із співавторами, які зазначають, що розширення доступу до фінансових послуг може одночасно зміцнювати та послаблювати стійкість банків залежно від якості системи уп равління ризиками [3]. К.Д. Маріана і А. Раз аналізують роль центральних банків у підтриманні фінансової стійкості та взаємозв'язок між монетарною та макропруденційною політикою [4]. Автори роблять висновок, що активна участь центральних банків у політиці фінансової стабільності знижує ризики банківського сектору. Узагальнення результатів розробок вітчизняних і зарубіжних науковців дає підстави стверджувати, що проведені дослідження охоплюють комплексний аналіз макроекономічного, регуляторного та інституційного впливу на фінансову стійкість банків, однак недостатньо уваги приділено інтеграції цих підходів із принципами сталого розвитку та специфікою післявоєнного розвитку ринку фінансових послуг в Україні.

Ключові індикатори фінансової стійкості банків відображають їхню здатність ефективно виконувати належні їм функції на ринку фінансових послуг, витримувати макроекономічні та ринкові шоки та одночасно забезпечувати сталий розвиток. До таких індикаторів належить капіталізація

банку, що характеризується коефіцієнтом адекватності капіталу, що показує співвідношення власного капіталу до ризикованих активів і визначає здатність установи покривати потенційні збитки, а також співвідношення власного капіталу до активів, що відображає фінансову подушку безпеки для покриття зобов'язань. Ліквідність банку оцінюється через показники покриття короткострокових і довгострокових зобов'язань, такі як коефіцієнт покриття ліквідності та норматив стабільного фінансування, які свідчать про здатність банку підтримувати платоспроможність навіть у разі кризових умов. Важливими є також показники кредитного ризику, зокрема частка проблемних кредитів у загальному кредитному портфелі та рівень їх покриття резервами, що визначає здатність банку мінімізувати збитки від непрацюючих активів. Рентабельність та ефективність діяльності оцінюється через прибутковість активів і власного капіталу, а також через співвідношення витрат до доходів, що відображає ефективність управління ресурсами та операційною діяльністю банку.

Для оцінки стійкості до зовнішніх і внутрішніх ризиків використовуються результати стрес-тестів та аналіз структури ризикованого портфеля, що дозволяє прогнозувати поведінку банку у випадку макроекономічних або ринкових шоків. Окрім традиційних фінансових показників, сьогодні все більшого значення набувають індикатори сталого розвитку та ESG, що оцінюють, наскільки діяльність банку відповідає економічним, соціальним та екологічним цілям, включно з обсягом зелених кредитів та інвестицій у соціально відповідальні проєкти. Інтеграція таких показників у систему оцінки фінансової стійкості дозволяє банкам не лише забезпечувати власну стабільність та рентабельність, а й сприяти розвитку ринку фінансових послуг в цілому, підтримувати екологічні ініціативи та підвищувати рівень соціальної відповідальності.

Одним із ключових індикаторів фінансової стійкості банків є рівень капіталізації та ліквідності, що визначають здатність протистояти шокам і підтримувати платоспроможність у кризових умовах. У світовій практиці

значна увага приділяється оптимізації структури капіталу, формуванню буферів, а також застосуванню контрциклічних інструментів.

У дослідженні Ф.Х. Побласьйона Гарсії та Н. Суарес [5] проаналізовано дані 16061 банку з 27 країн за період 2013 – 2023 рр. Результати засвідчили, що високий рівень капіталізації та достатній рівень ліквідності суттєво підвищують стійкість банківських установ до зовнішніх шоків. Водночас автори наголошують на існу ванні ефекту заміщення між цими двома факторами, коли надмірне накопичення ліквідності може знижувати прибутковість, тоді як високий капітал забезпечує більш стабільну довгострокову позицію. Подібні результати демонструють дослідження інших науковців, які доводять, що банки з більшими капітальними буферами демонструють нижчий рівень ризику, особливо у кризових періодах та підвищення рівня капіталізації не лише зміцнює фінансову стійкість банків, але й підвищує їх прибутковість, особливо в розвинутих ринках фінансових послуг [6; 7]. Крім того, капітал банку опосередковано впливає на стабільність через механізми створення ліквідності та диверсифікації активів, що дозволяє банкам зменшити ризики концентрації та підвищити стійкість до ринкових коливань [8].

Варто відзначити, що нормативні підходи до регулювання капіталу в Україні на сучасному етапі функціонування ринку фінансових послуг частково гармонізовано із міжнародними стандартами Базель ІІІ, що передбачають вимоги до мінімального рівня регулятивного капіталу, адекватності капіталу до ризиків, формування капітальних буферів та підтримки ліквідності банків. Водночас вітчизняні умови функціонування банківського сектору мають низку специфічних особливостей, що потребують гнучкої адаптації цих стандартів. Зокрема, це стосується визначення оптимального рівня капітальних буферів з урахуванням високих воєнних ризиків, що підвищують ймовірність кредитних та ринкових збитків, інфляційного тиску, що впливає на вартість капіталу та прибутковість банків, а також нестабільності ринку депозитів, що обмежує доступ до стабільного фінансування.

Крім того, українські банки мають враховувати специфіку післявоєнної відбудови економіки, коли зростатиме потреба у фінансуванні соціально-екологічних та інфраструктурних проєктів, що накладатиме додаткові вимоги до формування капіталу і управління ризиками. Така адаптація стандартів Базель ІІІ надасть можливість не лише забезпечити фінансову стійкість банків у кризових умовах, а й інтегрувати принципи сталого розвитку та відповідального фінансування у практику українських фінансових установ, що сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності на глобальному ринку фінансових послуг.

Зарубіжні дослідники у своїх працях доводять, що фінансова стійкість банків значною мірою залежить не лише від достатності капіталу, але й від здатності ефективно диверсифікувати джерела доходів. Вони підкреслюють, що домінування відсоткового доходу підвищує вразливість банків до змін відсоткових ставок та загальних макроекономічних коливань, тоді як збільшення частки невідсоткових надходжень суттєво знижує рівень ризиків і зміцнює стабільність фінансових результатів [9]. Також їх дослідження підтверджують, що визначальним фактором підвищення стійкості є не країна, де функціонує банк, а особливості його діяльності на ринку фінансових послуг, адже диверсифікація й оптимальне співвідношення відсоткових та невідсоткових надходжень забезпечують банкам вищу прибутковість і нижчу чутливість до фінансової турбулентності, незалежно від специфіки ринку фінансових послуг, у межах якого вони працюють [10]. У випадку України, де банківський сектор усе ще значною мірою орієнтований на традиційне кредитування, використання таких підходів може стати важливим інструментом зниження ризику концентрації доходів і підвищення загальної фінансової стійкості. Також міжнародний досвід свідчить, що банки, що активно впроваджують мобільний банкінг, фінтех-платформи, автоматизацію аналітики ризиків та інші цифрові сервіси у якості інструментів забезпечення фінансової стійкості, демонструють здатність до вищого рівня фінансової гнучкості та меншу залежність від короткострокових депозитів. Ці фактори

прямо впливають на стійкість у кризових умовах. Фінансова стабільність банківської системи залежить також від якості макропруденційного регулювання, спрямованого на запобігання накопиченню системних ризиків. Підвищення вимог до якості капіталу суттєво зменшує ймовірність виникнення системних криз. Дослідники підкреслюють важливість не лише кількісних параметрів капіталу, а й структури активів та ролі корпоративного управління [11].

Сучасні підходи до забезпечення фінансової стійкості банків підкреслюють ключову роль стрес-тестування як універсального інструменту оцінювання здатності банківської системи витримувати різні типи шоків. На глобальному ринку фінансових послуг цей механізм є стандартом наглядової практики, оскільки дозволяє своєчасно виявляти потенційні дефіцити ліквідності, ризики втрати капіталу чи надмірної концентрації активів. У світовій практиці стрес-тестування розглядається як необхідний елемент системи макропруденційної політики, що забезпечує прозорість, підвищує довіру та сприяє стабільності фінансових інститутів [12].

В Україні НБУ також активно інтегрує підходи стрес-тестування у власну систему нагляду, розширюючи їхній методологічний зміст та адаптуючи до умов воєнної економіки, високої невизначеності й структурних змін ринку фінансових послуг. Попри помітний прогрес, подальше удосконалення цієї практики залишається актуальним, оскільки потребує ширшого охоплення ризиків, модернізації методик і гармонізації з міжнародними принципами макропруденційного регулювання в цілому, а не лише з окремими юрисдикціями. Окремої уваги заслуговує питання результативності макропруденційної політики, яка у світовій практиці розглядається як ключовий механізм запобігання системним ризикам. У дослідженні ЄЦБ [13] зазначається, що узгоджене застосування монетарних та макропруденційних інструментів дозволяє зміцнити стійкість банківських систем, запобігти надмірному зростанню кредитних ризиків і забезпечити збалансований розвиток фінансового середовища. Узагальнення міжнародного

досвіду демонструє, що Україні доцільно орієнтуватися на комплексний підхід, який поєднує найефективніші інструменти макропруденційного регулювання, перевірені у різних юрисдикціях глобального ринку фінансових послуг. Це дозволить врахувати різноманітність ризиків і підвищити стійкість національного банківського сектору в умовах посиленої невизначеності. У країнах Європейського Союзу останні роки супроводжуються системним посиленням вимог до капітальної бази банків відповідно до стандартів Базель III, що стало ключовим елементом сучасної моделі регулювання фінансової стійкості. Наглядові органи особливу увагу приділяють зростанню частки високоякісно го основного капіталу та формуванню контрциклічних буферів, що дозволяють згладжувати вплив економічних коливань і мінімізувати накопичення системних ризиків у періоди підвищеної ринкової волатильності. Рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду наголошують, що саме якісний та достатній капітал є фундаментом стійкості банківських установ, адже він забезпечує здатність протистояти зовнішнім шокам, запобігає розгортанню кризових процесів та сприяє довгостроковій стабільності ринку фінансових послуг [14].

Зарубіжна практика підтверджує: банки, які підтримують високий рівень достатності капіталу (понад 15 %), характеризуються нижчою волатильністю прибутковості, вищою здатністю абсорбувати збитки та більш передбачуваною поведінкою в умовах економічного спаду. Для України це створює чіткі орієнтири щодо подальшого вдосконалення системи регулювання. Вітчизняним банкам необхідно не лише формально відповідати мінімальним нормативам, але й посилювати структуру власного капіталу шляхом нарощування складників найвищої якості, реінвестування прибутку та формування додаткових буферів для покриття ризиків, посилених умовами воєнної економіки. Особливої актуальності набуває запровадження більш жорстких підходів до оцінки ризиквагових активів, що дозволить коректніше визначати потребу в капіталі та підвищувати прозорість ризик-менеджменту. Не менш важливим напрямом є розвиток внутрішніх процесів оцінки

адекватності капіталу, що забезпечують індивідуальний підхід до визначення реального рівня ризиковості діяльності банку та формування необхідного капіталу для її покриття. Сукупно ці кроки створюють основу для інтеграції українського банківського сектору в європейський регуляторний простір і підвищення його здатності до забезпечення сталого розвитку у дов гостроковій перспективі. ЄЦБ підкреслює, що ліквідність є таким самим важливим елементом фінансової стійкості банків, як і достатність капіталу. У своїх оглядах він звертає увагу на те, що установи, які підтримують коефіцієнт LCR на рівні понад 120 %, де монструють істотно нижчу ймовірність дефолту під час періодів фінансової турбулентності [15].

Для України це підсилює потребу у формуванні більш стабільної ресурсної бази, насамперед шляхом розширення доступу банків до довгострокових фінансових інструментів. Йдеться про подальший розвиток ринку цінних паперів, зростання ролі міжнародних фінансових організацій у наданні довгострокового фінансування та диверсифікації джерел ліквідності. Окрім цього, ефективна політика управління ліквідністю передбачає модернізацію практик управління активами і пасивами, а також систематичне застосування стрес-тестування для оцінки здатності банків протистояти різним сценаріям ринкових шоків та забезпечувати безперервність операцій.

Дослідження міжнародної консалтингової компанії KPMG [16] свідчить, що банки, які активно впроваджують цифрові сервіси, fintech рішення та небанківські продукти, такі як інвестиційні, платіжні та страхові сервіси, демонструють вищу прибутковість і більшу операційну гнучкість. У таких установах частка не процентних доходів становить від 35 % до 50 % загального доходу, що значно знижує залежність бізнесу від коливань процентних ставок і підвищує стабільність діяльності. Для сталого розвитку ринку фінансових послуг України стратегічне значення має розвиток фінтехекосистеми, полегшення доступу небанківських установ до платіжної інфраструктури та стимулювання партнерства між традиційними банками і технологічними компаніями.

У сучасній світовій практиці концепція фінансової стійкості банків дедалі тісніше пов’язується з принципами ESG, які охоплюють екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності фінансових установ і безпосередньо впливають на функціонування ринку фінансових послуг. Особливу увагу приділяють соціальній відповідальності банків, що проявляється через підтримку соціальних ініціатив, фінансову інклюзію, освіту та розвиток місцевих громад, що формує довіру клієнтів і підвищує стійкість ринку.

За даними мережі NGFS [17], понад 120 центральних банків та регуляторів інтегрують «зелені» та соціально орієнтовані критерії у монетарну та наглядову політику, що дозволяє зменшувати вплив кліматичних і соціальних ризиків на банківський сектор і ринок фінансових послуг загалом, а також стимулює залучення стабільних інвестицій. Впровадження екологічно та соціально орієнтованих фінансових продуктів, таких як «зелені» облігації, кредити на енергоефективність та програми підтримки соціально значущих проєктів, сприяє формуванню більш стійкої та прозорої фінансової системи, підвищенню ліквідності ринку та диверсифікації фінансових інструментів. Для України інтеграція принципів ESG і розвитку «зеленого» та соціально відповідального фінансування може стати ключовим чинником зміцнення фінансової системи, підвищення її стійкості до зовнішніх і внутрішніх шоків, розширення доступу до міжнародного капіталу та активної інтеграції у європейські ринки сталого фінансування, що особливо актуально в умовах післявоєнного відновлення економіки та побудови сучасного, соціально відповідального та ефективного ринку фінансових послуг. Впровадження розглянутих інструментів забезпечення фінансової стійкості банків Ук раїни в контексті сталого розвитку ринку фінансових послуг може значно підвищити здатність банків протистояти макроекономічним та геополітичним шокам, зменшити ризики ліквідності й капіталу та оптимізувати структуру доходів через диверсифікацію фінансових потоків. Запровадження передових міжнародних підходів до управління ризиками, формування капітальних

буферів і дієвих систем стрес-тестування сприятиме більш ефективному функціонуванню банківського сектору в сучасних умовах невизначеності та економічної нестабільності, одночасно інтегруючи принципи сталого розвитку та соціальної відповідальності. Це забезпечить зміцнення довіри інвесторів, розширення доступу українських банків до міжнародних джерел фінансування та створення прозорого й стабільного ринку фінансових послуг, який відповідатиме сучасним світовим стандартам фінансової стійкості та ESG-критеріям.

Отже, глобальна практика демонструє, що на ринку фінансових послуг підвищення фінансової стійкості банків досягається за рахунок диверсифікації доходів, інтеграції принципів сталого розвитку та соціальної відповідальності, посилення капітальних буферів і ефективного управління ліквідністю. Для України реалізація цих інструментів передбачає адаптацію до національних умов, посилення макропруденційного нагляду, розвиток ринку «зелених» фінансів та фінансової інклюзії, а також стимулювання партнерства між банками і технологічними платформами.

1.2. Чинники впливу та методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків

Національна банківська система функціонує та розвивається в умовах повномасштабної війни та нестабільного економічного середовища. Все це має принциповий вплив на ефективність здійснення банківських операцій та функціонування банківських установ, що підриває довіру до них з боку суб’єктів господарювання. Фінансова стійкість є одним із головних понять у банківській сфері, що довгий час розглядалося переважно на макрорівні [18, с. 4]. Кожен суб’єкт господарювання прагне забезпечити стабільність свого поточного стану, мінімізувати ризики, зберігаючи при цьому потенціал до розвитку в майбутньому [19]. Забезпечення фінансової стійкості банку є питанням системним, що включає конкретизацію визначення центральної

категорії та ідентифікацію факторів впливу, методики оцінки, адміністративно-нормативний інструментарій НБУ, тощо. Згідно з формулюванням НБУ, «фінансова стійкість банку – стан банку, що характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримання його платоспроможності та ліквідності, а також прибутковою діяльністю» [20].

У науковій літературі [18, 19, 21 – 23] фінансова стійкість банку переважно розглядається з точки зору її результативності, а не внутрішньої суті, що створює підґрунтя для застосування різних методів оцінки фінансової стійкості банку. В узагальненому вигляді, як і у підході НБУ, у більшості розглянутих джерел висловлюється спільна думка, що фінансова стійкість – це специфічна характеристика поточного стану банку як результату стану його ресурсної бази та ефективності проваджуваної діяльності. На нашу думку, фінансову стійкість банку слід трактувати з цих позицій та як таку, що оцінюється та описується комплексним показником або їх системою. В контексті особливої важливості підтримання фінансової стійкості банків особливої значущості набуває питання дослідження факторів (чинників) впливу не неї.

Під факторами фінансової стійкості банків будемо розуміти окремі рушійні сили, що сприяють стабільному розвитку банку в довгостроковій перспективі та забезпечують його безпеку. Дія протилежних факторів виступає причинами проблем в поточній діяльності банків та ставить під загрозу їх функціонування в майбутньому. Отже, фактори, що впливають на фінансову стійкість банків, можуть відігравати або стабілізуючу, або дестабілізуючу роль. Якщо розглядати дестабілізуючі фактори, тобто ризики різного роду, які негативно впливають на фінансовий стан банку, то особливу увагу варто приділити кредитному ризику. Цей ризик є найбільш впливовим з усієї специфічної сукупності ризиків у банківській сфері. Принциповим є поділ факторів на зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні). Внутрішньобанківські фактори є основними чинниками кредитних ризиків при здійсненні короткострокового банківського кредитування. Зовнішні

чинники, щодо банків і позичальників, відіграють важливу роль у довгостроковому кредитуванні. Однак їхні дії мають враховуватися, незважаючи на те, що на цю групу факторів банки безпосередньо впливати не можуть. За цих умов під час здійснення довгострокового кредитування зовнішні методи регулювання кредитних ризиків набувають важливого значення. Виявлення екзогенних та ендогенних факторів, а також визначення ступеня впливу їх на діяльність банківської установи заслуговує на особливу увагу (рис. 1.1).

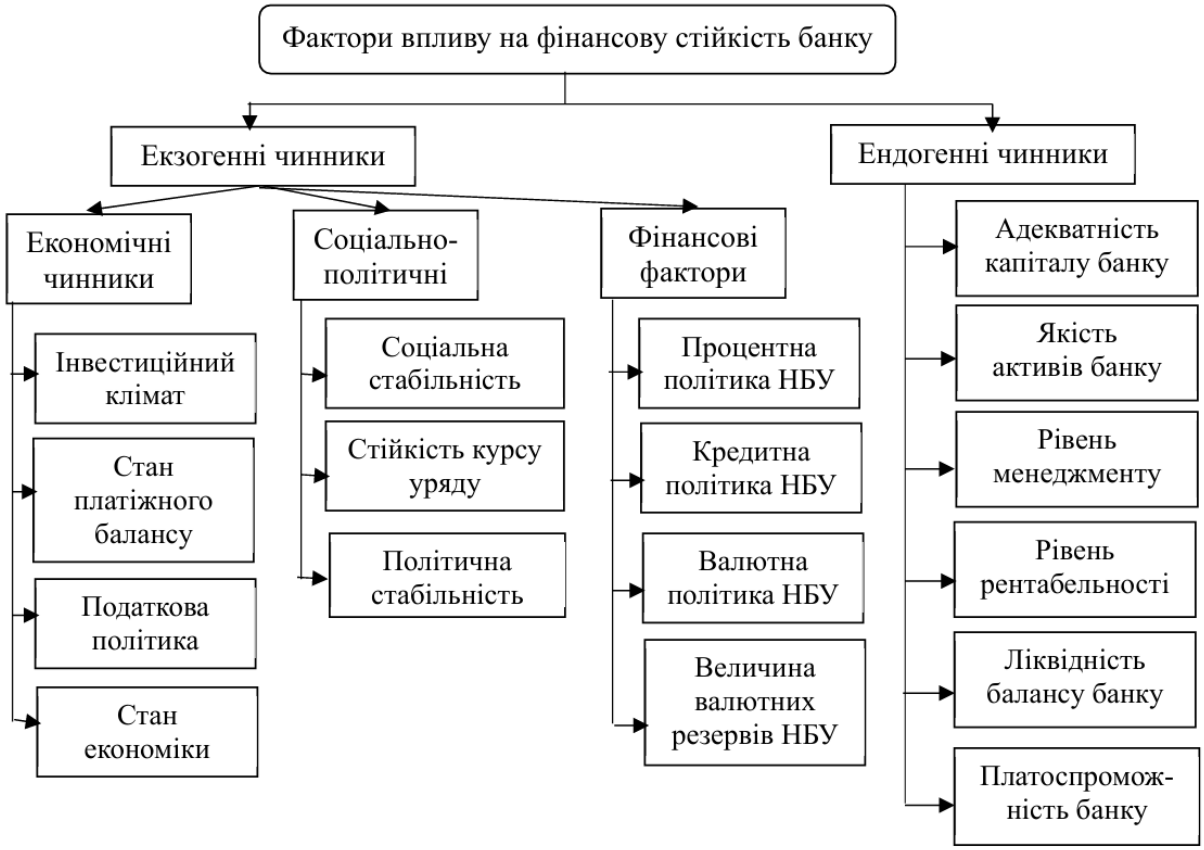

Рис. 1.1. Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість банку

Джерело: складно за [18, 22 – 26]

Важливо розуміти механізм дії та враховувати низку економічних чинників, таких як загальний стан економіки, інвестиційний клімат, фіскальну політику, що в сукупності впливають на інвестиційну активність бізнесу та, як наслідок, попит на кредитні ресурси. Взаємодія та взаємовплив фінансового та реального секторів економіки завжди була на вістрі наукової економічної

думки. Підкреслимо, що йдеться саме про взаємовплив: ефективне функціонування фінансового ринку, адекватні та узгоджені монетарна та фіскальна політики, створений сприятливий інвестиційний клімат сприяють підвищенню інвестиційної активності підприємницького сектору, підвищують рівень зайнятості, що, в свою чергу, сприяють економічному зростанню, збільшенню ВВП та ресурсній потужності фінансової системи. Важко переоцінити значущість соціально-політичних факторів, що формують загальний фон функціонування всіх ланок економічної системи.

В умовах воєнного стану цей блок факторів відіграватиме дедалі важливішу роль впливаючи на довіру до банківського сектору на всіх рівнях управління. Перераховані вище зовнішні фактори впливають на фінансову стійкість конкретного банку очевидно, але певною мірою опосередковано і відтерміновано. Окремо зазначимо, що ці фактори впливають однаково на всіх суб'єктів національного банківського ринку. Конкурентні переваги конкретного банку формуються чинниками ендогенними (внутрішніми). Внутрішні фактори, на відміну від зовнішніх, залежать від менеджменту та поточної діяльності банку. Вони включають платоспроможність банку, рівень менеджменту, достатність капіталу, якість активів, прибутковість та ліквідність балансу банку. Виділені групи факторів відіграють системоутворюючу роль у формуванні та функціонуванні банківської системи, а отже, значною мірою можуть визначати фінансову стійкість банку на ринку.

Слід зазначити, що ці фактори мають різний вплив на стан банку, що пояснюється ступенем врахування зовнішніх та внутрішніх факторів в управлінні банком, стратегічних цілях, кредитній політиці та принципах і критеріях комерційної банківської діяльності. На сучасному етапі розвитку банківської сфери відзначається широка варіабельність методик оцінки стійкості банків. Наразі всі використовувані методики оцінки фінансового стану банку, що функціонують, можна поділити за походженням (країною створення) на вітчизняні та зарубіжні. Основні вітчизняні та зарубіжні методики оцінки фінансового стану банків наведено на рис. 1.2.

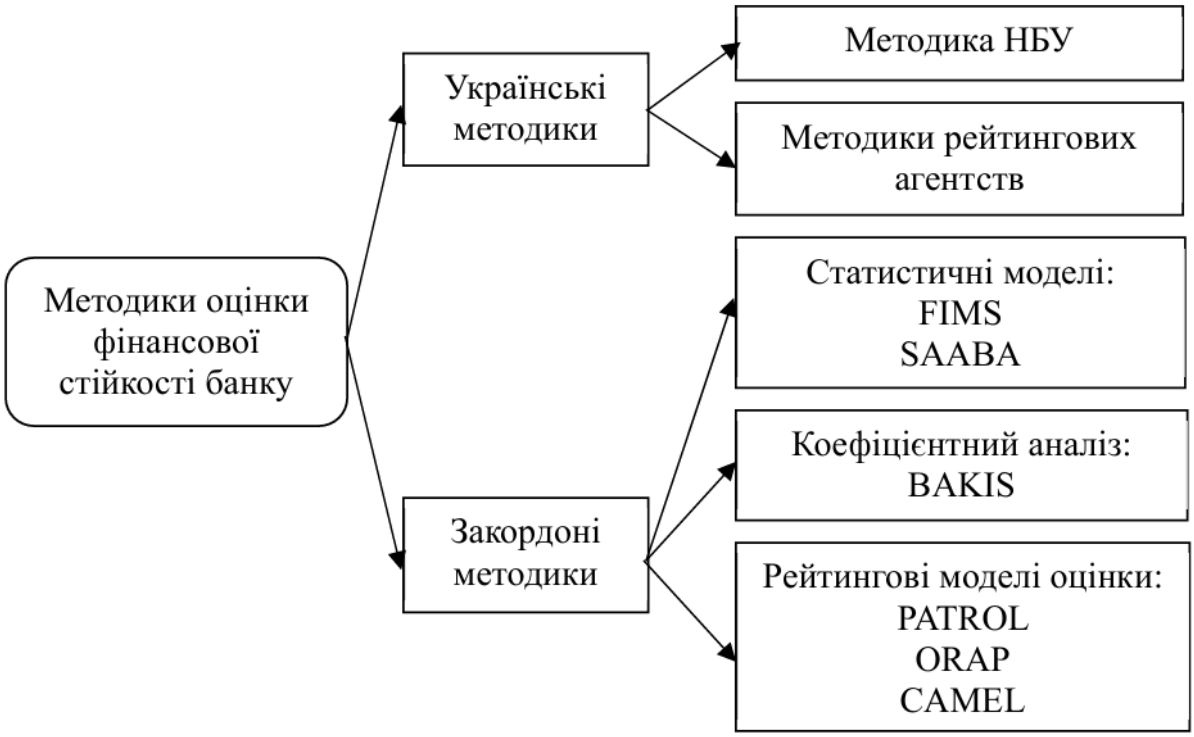

Рис. 1.2. Вітчизняні та зарубіжні методики оцінки фінансової стійкості банків

Джерело: складно за даними [27 – 32]

Методика CAMELS використовується федеральною резервною системою США як стандартний метод аналізу стійкості банків. Назва методу походить від абревіатури: «С» - достатність капіталу; «А» - якість активів; «М» - управління; «Е» - прибуток; «L» - ліквідність; «S» - чутливість до ризику. Перевага методу полягає в тому, що оцінка кожного показника вказує на сфери, в яких діяльність банку може бути покращена. Загальна оцінка вказує на рівень дій, які необхідно вжити банку. Недоліком методу є те, що він базується на суб'єктивних оцінках, тому його загальний результат залежить від професіоналізму аналітика [28]. Методика ORAP використовується банками Франції. Метод розраховує нормативні коефіцієнти, аналізує балансові та позабалансові операції, враховує ринковий ризик, аналізує результати діяльності та бере до уваги якісні критерії управління та внутрішнього контролю. Перевагами цього методу є швидкість аналізу та простота

отримання вихідних даних. Його недоліком є те, що він розроблений для аналізу поточного стану банку [29].

Методика BAKIS використовується Deutsche Bundesbank з 1997 року і базується на аналізі 47 коефіцієнтів. Перевагою цього методу є те, що він стандартизований, що прискорює аналіз банків. Широке використання коефіцієнтів дозволяє провести комплексну оцінку банку. Недоліком методу є те, що розрахунок такої кількості коефіцієнтів є дуже трудомістким. Прогнозні значення не розраховуються [31].

Методика PATROL Банк Італії використовує його з 1993 року. Аналіз розраховує п’ять компонентів: достатність капіталу, прибутковість, кредитоспроможність, управління та ліквідність. Перевага методу полягає в тому, що для визначення коефіцієнтів використовуються стандартизовані звіти, що прискорює процес аналізу. Він є дуже ефективним для оцінки поточного стану банку. Недоліком методу є те, що він достовірно відображає лише поточний стан банку [27].

Методика SAABA, що використовується у Франції, складається з трьох діагностичних блоків. Перша частина - це кількісний аналіз портфелів банків, зосереджений на кредитному портфелі. У другій частині аналізується якість акціонерів банку та якість акцій банку. У третьому розділі аналізується якість менеджменту, прибутковість та контроль ліквідності. На основі результатів усіх трьох блоків метод присвоює рейтинг надійності за п’ятибальною шкалою, де 1 вказує на стабільний банк, а 5 – на банк на межі неплатоспроможності [30].

Аналіз за методикою FIMS проводиться у два етапи. На першому етапі розраховуються 30 коефіцієнтів для визначення поточного стану банку. На другому етапі складається довгостроковий прогноз, але він визначає лише ймовірність того, що банк збанкрутує в найближчі два-три роки. Прогноз на основі цього методу не дає жодних вказівок на те, як покращити діяльність банку [32].

Наступним етапом дослідження розглянуто методики національних рейтингових агентств. В Україні наявно 5 уповноважених кредитно-рейтингових агентств: рейтингове агентство «ІВІ-Рейтинг», ТОВ «Рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг», ТОВ «Рюрік», ТОВ «Кредит-Рейтинг» та ТОВ «Стандарт Рейтинг». Наприклад, в рамках методики агентства «Експерт-Рейтинг» пропонується оцінювати банк на підставі таких показників: розмір активів, частки позики в активах, прибутковості на капітал, динаміка прибутковості та прибутковості. Підсумкове ранжування банку в рейтингу розраховується за результатами сукупного критерію. Основна перевага цієї методики в тому, що вона має простий алгоритм розрахунків та інтерпретації показників. Так само ця методика має низку недоліків, а саме слід відзначити той факт, що критерії порівняння не можуть бути незалежними, оскільки відносні показники формуються на підставі абсолютних, які так само присутні в аналізі, тому використання адитивності викликає сумнів результату цієї методики. У межах цієї методики не розглядаються такі показники як якість активів, достатність капіталу та резервів [34].

Аналіз підтверджує, що публікована звітність є основним джерелом інформації для всіх методик. Всі методики демонструють використання кількісних показників, тоді як не всі доповнюють їх показниками якісними. Слід визнати, що для повноцінної всебічної оцінки стійкості банку необхідний не тільки кількісний, а й якісний аналіз його діяльності, оскільки не всі аспекти банківської діяльності є кількісно вимірюваними. Так само після аналізу всіх переваг і недоліків наявних методик можна побачити, що всі методики достовірно оцінюють тільки поточний стан банку, не акцентуючись на прогнозних аспектах. Таким чином ми дістаємо важливого висновку про недостатність використання однієї методики для проведення ґрунтовного аналізу стійкості банку. Прогнозні ризики та можливі вектори зміцнення стійкості банку можуть бути визначені при застосуванні додаткового інструментарію як-от економіко-математичне моделювання, методи рейтингування, коефіцієнтного аналізу, тощо. Іншими елементами системи

забезпечення та оцінки фінансової стійкості банку є фінансові нормативи та індикатори. Національним банком України встановлено фінансові нормативи, обов'язкові для виконання всіма банками України з метою забезпечення фінансової стабільності банків та захисту інтересів клієнтів.

Ці нормативи складаються з декількох груп правил [33]:

– нормативи капіталу: показують достатність капіталу та платоспроможність банку, мінімальний розмір статутного капіталу, регулятивного капіталу та адекватність статутного капіталу;

– нормативи ліквідності: описують співвідношення високоліквідних активів до короткострокових активів банку, миттєвої ліквідності та загальної ліквідності;

– нормативи ризику, що описують нормативи «великих» ризиків; максимального розміру ризику на одного позичальника; максимального розміру гарантій, застави та кредитів страховикам; максимального розміру наданих міжбанківських кредитів; максимального сукупного розміру гарантій, кредитів та застави інсайдерам; інвестиції; максимальний розмір міжбанківських кредитів; відкрита довга (коротка) валютна позиція в усіх банківських металах; загальна відкрита валютна позиція банку; відкрита довга (коротка) валютна позиція, не номінована в іноземній валюті; відкрита довга (коротка) валютна позиція у вільно конвертованій іноземній валюті [33].

Методологія розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банківських установ України та їх регулятивне значення викладені в Методичних рекомендаціях [33]. Окрім нормативів, важливу роль в аналізі та оцінці фінансової стійкості банківської установи відіграють також індикатори. Аналіз та оцінка індикаторів фінансової стабільності можуть бути використані для виявлення ймовірності потенційних відхилень у розвитку банку, аналізу існуючих показників та надання рекомендацій щодо ефективного управління банківським сектором. НБУ визначив дванадцять ключових статистичних індикаторів фінансової стійкості банків (рис. 1.3) [20, 35].

Варто підкреслити, що наведені індикатори володіють різним рівнем репрезентативності ті інформативності, але при комплексному використанні та при дослідженні в динаміці спроможні забезпечити повноцінну картину поточного стану фінансової стійкості банку та створити інформаційний базис для якісного прогнозування.

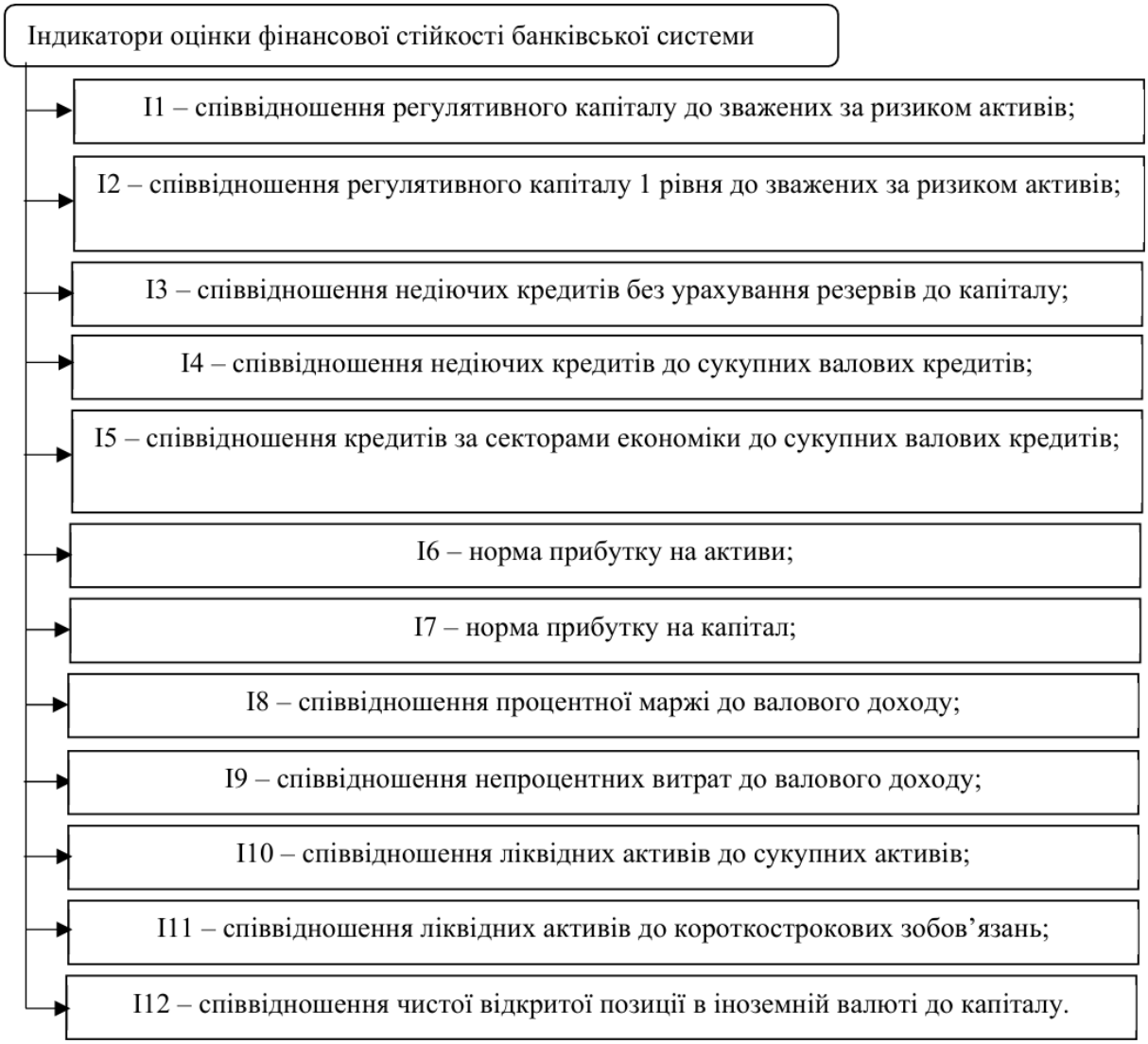

Рис. 1.3. Індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи

Джерело: складно за [20, 35]

Отже, система забезпечення та оцінки фінансової стійкості банку визначається елементами зовнішнього впливу на банк та внутрішнім банківським менеджментом. На фінансову стійкість банку, впливає множина

факторів дія яких ускладняється в умовах підвищених зовнішніх шоків. Попри розгалужену систему оцінки стійкості банків особливою потребою представляється удосконалення прогнозних методів та механізмів, для можливого упередження ризиків. Управління стійкістю кожного конкретного банку створює надійний фундамент поточної та перспективної стабільності банківської системи, що в умовах воєнного стану є одним з наріжних завдань забезпечення національної безпеки.

1.3. Ефективність функціонування банківської системи України під час війни

Стабільна робота банків забезпечує надійне функціонування платіжної системи, що дозволяє населенню оплачувати товари, отримувати зарплати, пенсії та соціальні виплати, без чого неможливе нормальне функціонування економіки. Стале функціонування банківської системи забезпечує фінансову довіру громадян до уряду й держави у воєнний час. Функції та цілі діяльності банківської системи та окремих комерційних банків, що є її складовими, відрізняються. Метою діяльності комерційних банків є отримання прибутку, тоді як цілі функціонування банківської системи є ширшими, оскільки передбачають, окрім підтримки фінансової стійкості та ефективності, також забезпечення грошового обігу, підтримку платіжної системи, стабільності національної валюти, безперебійне обслуговування підприємницького сектору, достатність фінансових інвестицій в економіку, а також формування і підтримку довіри клієнтів до фінансової системи країни в цілому. Класична теорія банківництва передбачає досягнення цілей через виконання трьох функцій банківської системи: трансформаційної, емісійної, стабілізаційної [36, с. 8]. Зміст та призначення цих трьох функцій банківської системи розкрита в багатьох фахових джерелах, однак, на наш погляд, в умовах війни із зовнішнім агресором, тим більше з таким потужним, як російська федерація, особливої ваги набуває перша з названих функцій – трансформаційна. Ця функція

банківської системи базується на цій же функції окремих банків та полягає у мобілізації вільних коштів одних економічних суб'єктів і передачі їх іншим, змінюючи при цьому величину та терміни грошових капіталів і фінансові ризики [36]. В нашому випадку, в ході війни росії та України завданням банківської системи є мобілізація грошових коштів, формування джерел фінансування діяльності підприємств військово-промислового комплексу. Отже, важливо оцінити наскільки банківська система України здатна впоратись із цим завданням.

Олена Павлова, Олександр Держай, Валентина Сацик (2023) провели аналіз ефективності функціонування банківського сектору України [38]. В цьому дослідженні автори справедливо відзначають багатоваріантність та багатоаспектність поняття «ефективність банківської діяльності» та наводять кілька визначень ефективності. Найбільш точним, на їх думку, є визначення Р. Р. Мудрої у такому формулюванні: «Ефективність функціонування банків – якісні та кількісні показники діяльності банківських установ, результативності їхньої діяльності, яка досягається під час виконання поставлених завдань перед комерційними банками» [38].

Ольга Рац (2023), досліджуючи ефективність функціонування банківських установ України під час воєнного стану, в першу чергу звертає увагу на фактори, що становлять загрозу виконання функцій банківської системи [39]. Прогнозуючи подальше (з 2023 року) падіння рентабельності банківської діяльності, дослідниця одним з головних факторів зниження ефективності вважає зростання ризиковості, зменшення обсягів та якості кредитних операцій як через зниження ділової активності бізнесу, так і через руйнування активів та заставного майна позичальників. Останній з названих ризиків в умовах воєнних дій, звісно, не можна ігнорувати, але дивує, чому прогнозується скорочення ділової активності. В країнах із розвинутою ринковою економікою війна в широкому сенсі розглядається як можливість для розвитку секторів економіки, пов'язаних з військовим виробництвом, інноваціями в нові матеріали, технології тощо; потреби війни забезпечують

розвиток стартапів, дають поштовх науково технічного прогресу. На наш погляд, вміле використання фінансово-кредитних інструментів здатне тільки пожвавити ці процеси.

Позитивно оцінюють результати реформування банківської системи України та її функціонування у військовий час М. М. Король, В. О. Співак, І. В. Куліковська (2023) [40]. Автори зазначають, що банківський сектор України витримав удар у 2022 р., вистояв у перший рік війни, відновив роботу відділень у звільнених регіонах України та активно розвивається у складних умовах [40].

У роботі О. В. Пернарівського (2024) зроблено глибокий аналіз джерел ефективності діяльності вітчизняних банків в умовах воєнного стану та визначено, що джерелом рекордно високих показників прибутку банків та рентабельності активів і капіталу за 2023 рік є зростання чистих процентних доходів банків, отриманих від операцій з цінними паперами, емітованими https://a-economics.com.ua/index.php/home/about ISSN 3041-2129 Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license державою (ОВДП) та НБУ (депозитні сертифікати). Крім того, такі операції забезпечують низький рівень кредитного ризику діяльності, однак, дохідність таких операцій привела до зростання податкового ризику банків та зумовила суттєве підвищення ставки податку на прибуток банків. Разом з тим, автор виокремлює низку ризиків у діяльності банків, пов’язаних з реаліями воєнного стану в Україні [41].

Схожих висновків щодо структури доходів банківської системи України за період 2018 – 2022 рр. та джерел формування прибутків доходять автори Н.С. Ситник, Я.М. Пріцак (2023) у дослідженні ризиків та безпеки функціонування банківської системи України в умовах війни [42]. Автори теж доходять висновку, що найбільшу частину доходів становлять процентні доходи. Серед ризиків автори визначають макроекономічний, кредитний, валютний та наголошують на високому ризику падіння прибутковості через збитки за кредитами [42]. Ризики та проблеми діяльності банківської системи під час війни, а саме: брак трудових ресурсів, загрозу кібератак, перевищення

лімітів касових залишків, арешт банківських рахунків, втрати за попередньо наданими кредитами визначають у своєму дослідженні Н. С. Прокопенко, В. М. Мирончук, І. В. Шепель (2022) [43].

Дослідження колективу науковців В. Нянько, Л. Нянько, В. Нянько (2022) націлено на виявлення сутнісних причин проблем у діяльності банківської системи України за воєнного стану та на перспективу ролі банків у післявоєнному відновленні. Серед джерел прибутковості діяльності банків автори відзначають ріст процентних ставок за гривневими кредитами. Надзвичайно актуальними і цікавими є пропозиції щодо удосконалення банківського маркетингу, розширення банківської мережі на неокупованій території, розширенні асортименту банківських продуктів тощо [44].

У роботі Інни Черкашин (2023), присвяченій напрямам трансформації банківської системи України в умовах війни, діяльність банків також ототожнюється з діяльністю усієї банківської системи, проте позитивними https://a-economics.com.ua/index.php/home/about ISSN 3041-2129 Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license рисами роботи є цікаві пропозиції авторки щодо поліпшення роботи банків. Також здійснено перелік актуальних у воєнні часи проблем роботи банків [45].

Окремому аспекту банківської діяльності, а саме – депозитній політиці банків в умовах воєнного стану – присвячена робота Н. С. Козій, С. С. Вертія (2024). В дослідженні автори вивчають проблеми ринку депозитів в Україні, розглядають та порівнюють методики та підходи до оцінювання ефективності депозитної політики банків [46]. Глобальним цілям діяльності банківської системи України присвячено дослідження М. М. Пінтохи (2024), в якому підкреслено важливість забезпечення фінансування ключових галузей економіки та підтримки фінансової стабільності України під час дії воєнного стану [47]. Наголошується на тому, що підтримка критично важливих секторів економіки та безперервність надання фінансових послуг є одним з ключових показників діяльності банків; до того ж, банківська система виконує низку функцій соціального захисту населення [47].

Сучасна банківська система країн з ринковою економікою, як правило, є дворівневою, тобто, передбачає існування центрального банку з відповідними повноваженнями (перший рівень) та комерційних банків різних форми власності, спеціалізації та сфери діяльності (другий рівень) [36, с. 10-11]. Відповідно, для кожного рівня системи і для системи в цілому сутність та критерії ефективності відрізняються. Оскільки функцією центрального банку є регулювання усієї банківської системи в цілому, критерії ефективності діяльності центробанку є тотожними до критеріїв ефективності діяльності системи в цілому. Узагальнюючи функції та цілі діяльності банківської системи та комерційних банків, що складають другий рівень діяльності системи, ми пропонуємо наступні визначення поняття ефективності банківської системи та банків відповідно (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Сутність та зміст ефективності діяльності банківської системи

Рівень	Зміст поняття
Банківська система в цілому	Ефективність банківської системи країни – це комплексна характеристика, що відображає співвідношення отриманих результатів і використаних ресурсів, виражена у здатності системи забезпечувати прибутковість і раціональність витрат, підтримувати фінансову стійкість та довіру учасників ринку, а також виконувати ключові макроекономічні функції – мобілізацію, перерозподіл і трансформацію фінансових ресурсів для забезпечення розвитку економіки країни та обслуговування грошового обігу.
Окремий комерційний банк як складова системи	Ефективність діяльності комерційного банку – це здатність банку забезпечувати прибутковість та рентабельність діяльності через оптимальне співвідношення між отриманими результатами та витраченими ресурсами, достатність капіталу та ліквідність, а також у спроможності виконувати свої функції посередника на фінансовому ринку з урахуванням інтересів клієнтів, акціонерів, вимог регулятора та контрольованих ризиків.

Результати та витрати діяльності банків та банківської системи, що лежать в основі оцінювання їх ефективності, представлено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Результати та витрати банківської діяльності

Банківська система	Окремий банк
ВИТРАТИ	
- операційні витрати (заробітна плата персоналу, ЄСВ тощо); - витрати на залучення ресурсів (відсотки за депозитами фізичних та юридичних осіб; виплати за міжбанківськими позиками та зовнішніми запозиченнями - витрати на формування резервів під можливі кредитні збитки та обов'язкових резервів в НБУ, внески у ФГВФО; - адміністративні витрати (оренда, комунальні послуги тощо); - IT та цифровізація (системи онлайн-банкінгу, кібербезпека, програмне забезпечення тощо).	- операційні витрати (витрати на персонал, адміністративно-господарські витрати, інформаційні та маркетингові витрати, витрати на IT та інфраструктуру, в т. ч. витрати на розробку й підтримку сайту й мобільних застосунків, обслуговування банківських систем, кібербезпека, інші технології тощо); - процентні витрати (формують вартість залучених ресурсів та включають: відсотки за депозитами фізичних та юридичних осіб, відсотки за міжбанківськими кредитами; відсотки емітованими борговими інструментами); - витрати на регулювання і забезпечення стійкості (витрати на формування резервів, страхові фонди); - фінансові та інші витрати.
РЕЗУЛЬТАТИ	
- прибутковість банківського сектора загалом; - стійкість (ліквідність, достатність капіталу, низький рівень проблемних кредитів); - виконання функцій посередництва: кредитування економіки, обслуговування платежів, збереження заощаджень; - макроекономічний ефект: внесок у ВВП, фінансування інвестицій, підтримка стабільності національної валюти; - довіра населення й бізнесу до банків; - довіра міжнародних кредиторів.	- доходи від основних операцій (процентний дохід, комісійний дохід); - чистий прибуток та прибутковість (ROA, ROE); - показники стійкості та надійності (достатність капіталу, ліквідність, частка проблемних кредитів); - довіра населення та клієнтів (частка банку на ринку депозитів і кредитів, динаміка депозитів, ріст клієнтської бази); - якісні показники діяльності; - соціально-економічні результати (охоплення фінансовими послугами); - внесок у розвиток економіки; - репутація та імідж на ринку.

У науковій та практичній літературі для оцінювання ефективності банків найчастіше застосовуються непараметричні (DEA – Data Envelopment Analysis) та параметричні (SFA – Stochastic Frontier Analysis) методи, а також комплексні системи на кшталт CAMELS, які дозволяють оцінювати капітал, якість активів, менеджмент, прибутковість, ліквідність та чутливість до ризиків [48–54]. Проте зазначені підходи зосереджені переважно на

фінансових показниках і не враховують суспільної значущості діяльності банківської системи.

Для оцінювання ефективності діяльності банківської системи пропонується застосовувати інтегральний показник ефективності EBS (Efficiency of the Banking System), розрахований на базі кількох підіндикаторів (1).

$$EBS = w1 \cdot F + w2 \cdot S + w3 \cdot M, \qquad (1)$$

де *EBS* – Efficiency of Banking System – узагальнений показник ефективності банківської системи, індекс в діапазоні [0; 1];

F (фінансова ефективність) – здатність банківської системи генерувати прибуток при оптимальних витратах;

S (стійкість та надійність) – спроможність банківської системи витримувати ризики та стреси (шоки);

M (макроекономічний ефект) – внесок у розвиток економіки та задоволення потреб суспільства;

w1, w2, w3 – ваги показників (визначаються експертно чи на основі прийнятої методики).

У свою чергу, інтегровані показники фінансової ефективності можуть бути визначені як середньозважена показників рентабельності активів, капіталу, співвідношення вигоди / витрати. Інтегральний показник стійкості й надійності визначається через зважування коефіцієнтів достатності капіталу, коефіцієнта ліквідності та із врахуванням частки проблемних кредитів (1 – NPL ratio) тощо. Показник ефективності на макроекономічному рівні (M) визначити складніше. Формування цього інтегрального показника повинно враховувати частку позик у ВВП, обсяг інвестиційного кредитування (як відсоток від загального кредитного портфеля) та рівень довіри до банків (оціночний індекс, що може бути сформовано за опитуваннями або як похідна депозитної активності населення). Оскільки EBS – це результат нормалізації та зведення різних фінансових коефіцієнтів у єдиний інтегральний показник,

його значення може коливатися в інтервалі [0; 1], де: 0 – повна неефективність; 1 – максимальна ефективність. Що ближчим є значення показника до 1, тим вищою є ефективність діяльності банківської системи. Можна сказати, що, якщо значення показника знаходяться в межах від 0,8 до 1,0 – банківська система демонструє високу ефективність діяльності, є стійкою, прибутковою, користується високою довірою клієнтів та міжнародних партнерів, вносить суттєвий внесок у розвиток економіки.

Рекомендоване значення EBS – не нижче 0,6, а стратегічна мета – утримання в діапазоні від 0,7 до 0,8. Ми вважаємо, що перевагою запропонованого інтегрального показника оцінювання ефективності банківської діяльності є можливість відстеження динаміки показника, здійснення порівнянь ефективності банківських систем різних країн (звісно, за умови обчислення показників за єдиною методикою); показник дозволяє враховувати не тільки фінансові показники, але й індикатори суспільної корисності.

У міжнародній практиці оцінка ефективності банків здебільшого базується на окремих фінансових коефіцієнтах (ROA, ROE, NIM, CIR тощо) або ж на методиках CAMELS, DEA, SFA [48 – 50]. В роботі групи українських науковців (Дадашев Б. А. та інші) обґрунтовано застосування методики Data Envelopment Analysis (DEA) для оцінки ефективності діяльності українських банків (станом на 2011 р.) та виконано порівняльний аналіз методів, запропоновано матрицю «продуктивність-результативність» [51]. За цим же методом виконано дослідження стану банківської системи іншої групи українських науковців [52]; методика DEA, методи лінійного програмування та програмне забезпечення Banxia Frontier Analyst використані для визначення ефективних та неефективних банківських систем України та 17 європейських країн у роботі [53]. У праці Бондаренка О. С. (2023) застосовано оригінальний підхід до оцінювання ефективності банківського сектору (2014 – 2019 рр.) через ефективність витрат і використання ресурсів із застосуванням стохастичного фронтального аналізу (SFA) [54]. За результатами виконаного

дослідження автор доходить висновку про неефективність діяльності банківського сектору, оскільки рівень втрат ресурсів у ньому, за оцінкою дослідження, становить біля 40 % [54].

Запропоновано оцінку ефективності окремого банку здійснювати на основі розрахунку інтегрального показника IEB із застосуванням традиційних фінансових коефіцієнтів.

Методику розрахунку можна представити у вигляді:

$$IEB = w1 \cdot ROA^* + w2 \cdot ROE^* + w3 \cdot (1 - CIR^*),$$

де (2) IEB – Integral Efficiency Index of the Bank – інтегральний показник ефективності банку, індекс в діапазоні [0; 1];

ROA*, ROE*, CIR* – нормалізовані значення показників, індекси, приведені у діапазон від 0 до 1 шляхом порівняння з рекомендованими або середньогалузевими значеннями для того, щоб показники можна було підсумовувати;

CIR – співвідношення витрат до доходів (Cost-to-Income Ratio, відображає ефективність управління витратами. Позитивно оцінюється зниження показника, а тому у формулі ми оперуємо зворотним значенням показника;

w1, w2, w3 – ваги показників.

Перевагою запропонованого інтегрального показника IEB є те, що його використання дозволяє інтегрувати кілька показників у єдину метрику; це спрощує порівняння та моніторинг ефективності банків, дозволяє порівнювати ефективність різних банків та контролювати її в динаміці.

Запропоновані інтегральні показники EBS та IEB становлять новий підхід, який дозволяє комплексно враховувати не лише фінансові, а й суспільно значущі результати діяльності банків та банківської системи. Усі операції, що виконуються банківськими установами, поділяються на три групи: пасивні операції, метою яких є формування банківських ресурсів; активні операції – це операції по розміщенню банківських ресурсів через кредитні, інвестиційні,

валютні операції; послуги – консультативні, посередницькі, трастові, розрахунково-касові. Успішна діяльність банку залежить від обсягів та ефективності виконання усіх трьох груп операцій. Фінансові результати роботи банку залежать від обсягу доходів, сформованих у результаті активних операцій та операційного обслуговування клієнтів та обсягів виплат по депозитним відсоткам, оскільки формуються як різниця – маржа між кредитним і депозитним відсотком [36]. Разом з тим, механічне зниження виплат по депозитним відсоткам не може бути запорукою зростання прибутку, оскільки зменшення маси залучених коштів не дозволить банку здійснювати свою діяльність в принципі. Звідси, результати роботи фінансової установи будуть залежати від того, наскільки вдалою і ефективною є політика банку як у сфері формування депозитів, так і у сфері кредитування.

Воєнний стан, введений в Україні в 2022 році, звичайно, здійснив негативний вплив на діяльність банків, але національна банківська система встояла і втримала всю фінансову систему України від паніки. Показники, що характеризують обсяги та ефективність виконання найважливіших активних та пасивних операцій банківської системи України, наведені у табл. 1.3. Дані табл. 3 свідчать про зростання обсягів депозитів, залучених банківською системою України у роки війни порівняно з передвоєнним 2021 р. як від юридичних, так і від фізичних осіб. Загальний обсяг залучених депозитів від суб’єктів господарювання станом на 01.06.2025 р. перевищує довоєнний рівень на 88,5 %, а за коштами фізичних осіб – на 69,6 %.

Щодо обсягів кредитних операцій, то у 2022 – 2023 рр. сума кредитів, наданих клієнтам, знизилась до ріння 96,2 % обсягів передвоєнного 2021 р., але вже у 2024 р. обсяги наданих кредитів перевищили передвоєнний рівень на 6,8 % як щодо юридичних, так і щодо кредитування фізичних осіб. Станом на 01.06.2025 р. обсяг кредитування фізичних осіб перевищив довоєнний рівень на 24,2 %. Хоча впродовж 2022 р. рентабельність активів і капіталу банківської системи суттєво знизились і в період березень-червень 2022 р. була навіть від’ємною, але вже у наступних 2023 – 2024 рр. банки України зуміли

підняти рентабельність своєї діяльності і навіть дещо перевищити передвоєнний рівень [55, 56]. У табл. 3 рентабельність активів та капіталу банківської системи України визначена як середня хронологічна за попередній рік за статистичними даними Національного банку України [55], отже, дані на 01 січня кожного року показують середню рентабельність, вирахувану за попередній календарний рік.

Таблиця 1.3

Окремі показники діяльності українських банків у 2022 – 2025 рр.

Показники	Станом на				
	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025	01.06.2025
Кількість діючих банків	71	67	63	61	60
Обсяг кредитів, наданих клієнтам, млн грн	1 065 347	1 036 213	1 024 678	1 138 036	1 219 282
У т. ч.:					
- суб'єктам господарювання;	795 533	801 413	783 690	850 581	907 179
- фізичним особам	242 633	209 943	222 590	274 276	301 422
Обсяг залучених депозитів (кошти суб'єктів господарювання), млн грн	758 434	889 526	1 260 156	1 497 363	1 459 462
Кошти фізичних осіб, млн грн	726 898	933 240	1 083 758	1 216 452	1 272 340
Рентабельність, %:					
- активів;	4,09	0,93	5,59	5,20	4,59
- капіталу	35,08	7,93	55,82	47,26	39,87

Фахівці зазначають зростання попиту населення на іпотечне і споживче кредитування, що пояснюється, зокрема, сталою тенденцією пом'якшення умов кредитування населення за споживчими кредитами. Крім того, в Україні, незважаючи на війну, спостерігається пожвавлення на ринку іпотечної нерухомості. Експерти вважають, що кредитні стандарти для бізнесу та

населення будуть і надалі пом’якшуватись. Частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі станом на 01 липня 2025 року скоротилася до 27,0 %, або на 3,3 відсоткових пункта порівняно з показником на початок року [57]. Поточна частка NPL близька до історичного мінімуму, зафіксованого станом на 1 березня 2022 року – на початок повномасштабного вторгнення росії в Україну. У перший рік повномасштабної війни рівень дефолтів сягнув близько 20 %, а частка NPL у портфелі – 39,1 %. Із середини 2023 року частка NPL поступово скорочується.

Визначальним фактором скорочення частки NPL у першому півріччі 2025 р. стало зростання обсягу нових кредитів кращої якості. Так, валовий обсяг кредитів у банківській системі за цей період зріс на 133,7 млрд грн, або на 10,3 % до 1,432 трлн грн. Частка NPL фізичних осіб за перше півріччя 2025 р. знизилася на 1,5 в. п. до 14,0%, бізнесу – на 3,5 в. п. до 35,5%.

Скорочення частки NPL зафіксовано в усіх групах банків: у приватних українських банках – до 9,9%; у банках з іноземним капіталом – до 9,5%; у державних банках – до 38,5%.

Без урахування боргів колишніх власників АТ КБ «ПриватБанк» та старих боргів державних банків частка NPL станом на 01 липня 2025 року становить 21,6 % у державних банках та 16,1 % – загалом у банківській системі [57]. За період дії воєнного стану в Україні банки стабільно сплачують відсотки по депозитам своїм вкладникам, про що свідчать суми процентних витрат в загальній сумі витрат банків [56]. Так, за період 2022 р. процентні витрати комерційних банків становили 65 358 млн грн, що склало 19,5 % від загальної суми витрат. Динаміку процентних витрат та доходів комерційних банків України у 2022 – 2025 рр. відображено в табл. 1.4.

Аналіз наведених статистичних даних дозволяє зробити наступні висновки: діяльність комерційних банків України у часи війни залишається прибутковою; спостерігається суттєве перевищення одержаних відсотків над сплаченими відсотками за депозитами; на значному рівні адміністративні витрати, частка яких в окремі роки наближається або навіть перевищує частку

процентних витрат у загальній сумі витрат; процентні витрати як за абсолютною величиною, так і за часткою в структурі витрат, зростають; банки можуть змінювати умови надання кредитів під час війни, а саме надавати відстрочку у погашенні кредитів за певних умов [58].

Таблиця 1.4

Динаміка процентних витрат та доходів комерційних банків України у 2022 – 2025 рр., млн грн

Показники	Роки			
	2022	2023	2024	2025 (5 місяців)
1. Доходи, всього	357 549	446 737	507 301	227 040
в т. ч. процентні	217 053	304 437	351 588	160 940
2. Частка процентних доходів у загальній сумі доходів, %	60,7	68,1	69,3	70,9
3. Витрати, всього	335 628	363 699	403 598	161 519
в т. ч.: -процентні;	65 358	103 043	117 265	54 244
-адміністративні	82 434	92 325	110 825	51 006
4. Частка витрат у загальній сумі витрат, %:				
- процентних;	19,5	28,3	29,1	33,6
- адміністративних	24,6	25,4	27,5	31,6

Асоціація українських банків (АУБ) надає такі дані щодо структури агрегованого кредитного портфелю за видами діяльності позичальників юридичних осіб: найбільшу частку в його структурі мають оптова то роздрібна торгівля (відповідно 21,7 % та 15,5 % станом на 01.04.2024 р.), сільське господарство (14 %), підприємства комунального господарства (8,4 %), агенції нерухомості (7,2 %). Найбільш активними учасниками ринку кредитування юридичних осіб є банки з державною часткою, їх частка в кредитних активах становить 61,6 %; за обсягами кредитного портфелю лідирують АТ КБ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк» та АТ «Укрексімбанк» [59].

Слід відзначити цікаву особливість банківської системи України: навіть в умовах війни банківська система України демонструє стійкість, відновлює кредитування, знижує частку непрацюючих кредитів та зберігає прибутковість, що є запорукою фінансової стабільності держави; зростають показники рентабельності, обсяги доходів та фінансові резерви, що є доволі нестандартним для воюючої країни. Звісно, з точки зору фінансової стійкості банківської системи – це добре, але чи це не є ознакою відсутності зваженої та продуманої політики уряду країни щодо ефективного використання фінансових ресурсів у справі відстоювання територіальної цілісності та суверенітету України як держави? Хотілось би бачити, щоб банківська система України, можливо, у взаємодії з міжнародними партнерами мобілізувала грошові ресурси та забезпечувала фінансування підприємств оборонної промисловості та стартап технології у сфері оборони, була реальним «провідником» фінансових ресурсів у реальні проєкти, таким чином успішно виконуючи трансформаційну функцію. При чому, виконання цієї функції забезпечить трансформацію не тільки фінансових, але й екзистенціальних ризиків – тобто, сприятиме забезпеченню існування самої держави Україна як такої.

Отже, банківська система України в умовах війни має виконувати не лише функцію забезпечення прибутковості, а й відігравати роль одного з ключових елементів національної безпеки. Її завданням є не стільки максимізація фінансових результатів, скільки мобілізація наявних ресурсів для підтримки економічної стійкості держави, запобігання фінансовому виснаженню та поступовій втраті потенціалу країни. Участь банків у фінансуванні оборонно промислового комплексу, медичних та інфраструктурних проєктів, інноваційних розробок і військових технологій має стати не винятком, а системною практикою. Така трансформаційна функція банківської системи здатна не лише зберегти життєздатність економіки, а й забезпечити Україні шанс на майбутнє у надзвичайно складних умовах війни.

Висновки до розділу 1

Глобальна практика демонструє, що на ринку фінансових послуг підвищення фінансової стійкості банків досягається за рахунок диверсифікації доходів, інтеграції принципів сталого розвитку та соціальної відповідальності, посилення капітальних буферів і ефективного управління ліквідністю. Для України реалізація цих інструментів передбачає адаптацію до національних умов, посилення макропруденційного нагляду, розвиток ринку «зелених» фінансів та фінансової інклюзії, а також стимулювання партнерства між банками і технологічними платформами.

Система забезпечення та оцінки фінансової стійкості банку визначається елементами зовнішнього впливу на банк та внутрішнім банківським менеджментом. На фінансову стійкість банку, впливає множина факторів дія яких ускладняється в умовах підвищених зовнішніх шоків. Попри розгалужену систему оцінки стійкості банків особливою потребою представляється удосконалення прогнозних методів та механізмів, для можливого упередження ризиків. Управління стійкістю кожного конкретного банку створює надійний фундамент поточної та перспективної стабільності банківської системи, що в умовах воєнного стану є одним з наріжних завдань забезпечення національної безпеки.

Банківська система України продемонструвала стійкість і адаптувала свою діяльність до умов війни. З початком війни багато банків скоротили активні операції, а населення та бізнес були обережні з вкладами та кредитами. У період 2023 – 2024 рр. і на початку 2025 р. банківська система демонструє відновлення та зростання, що формує повернення довіри з боку клієнтів, активізацію економіки. Прибутковість банківської системи в останні роки – це результат, обумовлений дією кількох факторів: зростання ставок за кредитами; посилення попиту на обслуговування державного боргу через купівлю ОВДП; активна участь банків у програмах підтримки бізнесу; проведення вдалої політики управління банківськими ризиками. Діяльність банківської системи

України у військовий час виявилась настільки сталою, що НБУ навіть відновив оцінку стійкості банків і банківської системи у 2025 р. відповідно до Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України. Національний банк України затвердив «Технічне завдання для здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України у 2025 році» від 26 грудня 2024 р.

Але банківська система України в умовах війни мала б стати елементом національної безпеки, а не тільки отримувачем процентного прибутку. Банки повинні кредитувати оборонні підприємства, інноваційні підприємства та стартапи у сфері військових технологій, а також виступати фінансовими агентами для державних оборонних програм. Україна має потужний потенціал у дронах, кіберзахисті, штучному інтелекті, технологіях РЕБ. Якщо банки та інвестори будуть підтримувати військові стартапи – це дозволить отримати асиметричну перевагу над ворогом.

Отже, трансформація банківської системи у напрямі фінансування оборонної промисловості та військових інновацій може стати одним із ключових факторів збереження державності та забезпечення перемоги України. Запропоновані інтегральні індикатори ефективності – EBS (Efficiency of Banking System) та IEB (Integral Efficiency of Bank) – поєднують оцінку фінансових результатів і суспільної корисності банків, що дозволяє комплексно розглядати їхню роль не лише як фінансових посередників, але й як інституцій, що виконують трансформаційну та безпекову функції в умовах воєнного часу.

РОЗДІЛ 2
ДІАГНОСТИКА І РЕГУЛЮВАННЯ СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

2.1. Сучасний стан показників банківської системи України

Банківська система є важливим фундаментом економіки, який забезпечує рух фінансових ресурсів, підтримує розвиток підприємств і сприяє стабільності платіжної системи. Сучасні виклики, пов’язані з воєнним станом, економічною нестабільністю та зовнішніми макроекономічними шоками, створюють значні труднощі для нормального функціонування банківської системи України. Це призводить до змін у ключових показниках роботи банків, таких як обсяги кредитування, рівень проблемних активів, капіталізація та рентабельність. Недостатнє вивчення цих процесів у сучасних умовах ускладнює розробку ефективних заходів для стабілізації банківського сектору та підтримки його розвитку. Тому існує нагальна потреба у системному і всебічному аналізі стану банківської системи, що дасть змогу науково обґрунтувати стратегії подолання негативних наслідків і сприяти підвищенню фінансової стабільності країни. Розв’язання цієї проблеми має як теоретичне значення для розвитку фінансової науки, так і практичну цінність для банків, регуляторів і державних органів, відповідальних за економічну безпеку.

Станом на початок 2025 року в Україні функціонує 61 банк, із яких 7 мають державну форму власності. Державні банки, такі як ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк та Укргазбанк, контролюють близько половини загальних активів і відіграють ключову роль у підтримці фінансової стабільності та обслуговуванні широкого кола клієнтів. Приватний сектор представлений сильними банками, які активно впроваджують цифрові технології та інновації. Серед них – Райффайзен Банк Аваль, Укрсиббанк, ПУМБ, а також Монобанк – перший в Україні повністю цифровий банк, що набув великої популярності серед молоді та клієнтів, які цінують швидкість і

зручність онлайн-банкінгу. За останні роки банківська система пройшла значну трансформацію: деякі банки з російським капіталом, наприклад Альфа Банк Україна, припинили діяльність або були націоналізовані, що позитивно вплинуло на довіру до сектору. Таким чином, банківська система України сьогодні – це баланс стабільності, яку забезпечують державні установи, і динамічного розвитку приватного сегменту, що стимулює впровадження нових технологій та покращує якість фінансових послуг.

У 2022–2024 роках банківська система України продемонструвала високий рівень адаптивності до умов воєнного стану. За даними Національного банку України, станом на 1 січня 2024 року загальний обсяг активів банківського сектору становив 2 735,7 млрд грн, що на 422,1 млрд грн (18,3%) більше порівняно з аналогічним періодом 2022 року [60, с. 47]. Структура активів виглядала наступним чином:– Цінні папери, емітовані державою – 1 078,2 млрд грн (39,4% активів),– Кредити фізичним та юридичним осо бам - 841,5 млрд грн (30,8%),– Готівка, кошти на кореспон дентських рахунках і депозити в НБУ – 398,1 млрд грн (14,6%),– Інші активи – 417,9 млрд грн (15,2%) [61, с. 113]. Зростання активів зумовлене, зокрема, збільшенням обсягів державного боргу, роз міщеного серед банків, високим попитом на облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) та проведенням рефінансування з боку Національного банку. Водночас обсяг кредитування реального сектору залишився нижчим за довоєнний рівень. Наприклад, кредитний портфель бан ків у 2021 році становив 1 024,6 млрд грн, тоді як у 2023 – 841,5 млрд грн, що свідчить про зниження на 17,8% [62, с. 58].

Попри ризики та виклики, 54 із 63 банків завершили 2023 рік із позитивним фінансо вим результатом. Сумарний прибуток бан ківської системи склав 90,6 млрд грн, що на 5,3 млрд грн більше, ніж у 2022 році [63, с. 12]. Основними джерелами доходів стали: процентні доходи – 230,8 млрд грн, результати від операцій з державними облігаціями – 112,5 млрд грн, комісійні доходи – 73,4 млрд грн [63, с. 17].

Таким чином, банківська система України демонструє позитивну динаміку активів навіть в умовах обмеженого кредитування. Ключовими чинниками стабільності залишаються державна підтримка, надійна монетарна політика та зростання привабливості інструментів публічного боргу для банків. Банківські ресурси, доходи і витрати. У період 2022–2024 років ресурсна база банківського сектору України продемонструвала стабільність, незважаючи на вплив війни та економічної турбулентності.

Основними джерелами формування ресурсів залишаються:

- депозити фізичних осіб 1 051,4 млрд грн станом на кінець 2023 року, що на 29,6% більше порівняно з 2021 роком [64, с. 52];
- депозити юридичних осіб – 707,3 млрд грн, із зростанням у 16,7% за ана логічний період [64, с. 53];
- кореспондентські рахунки та залучені кошти від інших банків, включаючи НБУ – близько 255,9 млрд грн [61, с. 108].

Ці показники свідчать про збереження довіри вкладників до банківської системи навіть в умовах війни. Найбільшу частку депозитного портфеля утримують державні банки, зокрема «ПриватБанк» та «Ощадбанк», на які сукупно припадає понад 60% депозитів фізичних осіб [65, с. 91]. У 2023 році загальні доходи банків склали 379,6 млрд грн, з яких: процентні доходи – 230,8 млрд грн; доходи від операцій з цінними паперами – 112,5 млрд грн; комісійні доходи – 73,4 млрд грн [63, с. 17].

Водночас сукупні витрати банків становили 289,0 млрд грн, з яких основні статті – процентні витрати (96,1 млрд грн), витрати на резерви (58,4 млрд грн) та адміністративні витрати (89,7 млрд грн) [63, с. 23].

Рентабельність банків залишалася позитивною:

- ROA (рентабельність активів) у 2023 році – 2,9%,
- ROE (рентабельність капіталу) – 28,7% [63, с. 31].

Для порівняння: у 2021 році ROA становив 2,3%, а ROE – 26,4% [64, с. 47]. Таким чином, попри воєнні ризики, банки продовжують активно генерувати прибуток і зберігають високу рентабельність. Це стало можливим

завдяки оптимізації витрат, високим ставкам за ОВДП, зростанню процентних доходів і цифровізації банківських послуг.

Упродовж 2020–2024 років банківська система України продемонструвала вражаючу стійкість та адаптивність до викликів війни, інфляційного тиску, проблем із платоспроможністю позичальників та загальної макроекономічної нестабільності. Чистий фінансовий результат банків свідчить про те, що банківська система не лише зберегла працездатність, а й стала джерелом фінансової стабільності.

У 2020 році банки отримали прибуток у розмірі 41,3 млрд грн, незважаючи на пандемічні виклики. У 2021 році чистий прибуток суттєво зріс – до 77,4 млрд грн, на тлі зростання економічної активності. Проте повномасштабне вторгнення у 2022 році спричинило перший з 2015 року збиток банківської системи – мінус 24,6 млрд грн [66, с. 12]. Однак уже в 2023 році банківська система продемонструвала надзвичайну мобілізацію фінансових ресурсів, ефективність ризик-менеджменту та гнучкість бізнес-моделей. Банки отримали рекордний прибуток – 84,7 млрд грн. Такий результат став можливим завдяки переорієнтації операційної діяльності, розширенню портфелю облігацій внутрішньої державної позики, а також активізації дистанційних фінансових сервісів.

У 2024 році, за попередніми підрахунками, прибуток банківської системи сягнув 103,7 млрд грн – історичний максимум [66, с. 13]. Особливу роль у досягненні цього результату відіграли як державні банки, так і успішні приватні. Наприклад: Monobank (проєкт банку «Універсал Банк») став найбільш динамічно зростаючим мобільним банком України, залучивши понад 8 млн клієнтів та значні обсяги депозитів фізичних осіб. У 2023 році банк отримав понад 5,6 млрд грн прибутку, а в 2024 році – ще більше, завдяки розширенню кредитування та інноваційним продуктам [67, с. 4]; ПУМБ, Кредобанк, ОТП Банк і А-Банк також показали позитивну динаміку. Наприклад, ПУМБ у 2023 році отримав понад 3,2 млрд грн прибутку, а А-Банк продовжує активну співпрацю з клієнтами малого бізнесу. Загалом, приватні

банки стали не менш важливими драйверами стабільності, ніж державні, особливо завдяки технологічній інноваційності, клієнтському сервісу та гнучкості стратегій.

Таблиця 2.1

Чистий фінансовий результат банків України впродовж 2022 – 2024 рр.

Рік	Чистий фінансовий результат
2020	+41,3 млрд грн
2021	+77,4 млрд грн
2022	–24,6 млрд грн
2023	+84,7 млрд грн
2024*	+103,7 млрд грн *(попередньо)*

В умовах воєнного стану, геополітичної напруги та економічної турбулентності банківська система України продемонструвала вражаючу адаптивність та стійкість. Ключовими напрямами трансформації стали активне управління ресурсною базою, обережна кредитна експансія та поступове зниження частки проблемних активів. Дослідження динаміки депозитів, кредитування та якості активів дозволяє виявити фундаментальні тенденції фінансової стійкості сектору. Збереження та навіть нарощення депозитної бази є ознакою глибокої довіри громадян і бізнесу до банківської системи. Обсяги депозитів фізичних осіб у національній валюті зросли з 740 млрд грн у 2022 році до понад 1 трлн грн у 2024 році, що свідчить про значне повернення заощаджень у формалізоване фінансове середовище [68, с. 15]. Особливо активно зростали депозити у державних банках (Ощадбанк, ПриватБанк) та нових гнучких цифрових проєктах, зокрема Monobank – одному з найбільших необанків Східної Європи. Monobank продовжував відігравати роль драйвера цифровізації банківського обслуговування, залучаючи мільйони клієнтів інтуїтивними сервісами, високою дохідністю та оперативною підтримкою. Юридичні особи також активізували розміщення вкладів, зокрема задля збереження обігового капіталу у стабільному

середовищі. Так, у 2023 році обсяг депозитів підприємств перевищив 531 млрд грн, а у 2024 – сягнув близько 580 млрд грн [68, с. 15].

Попри складну макроекономічну ситуацію та воєнні ризики, кредитний ринок демонструє поміркована, проте позитивну динаміку. Загальний обсяг кредитного портфеля банків поступово зростає: з 800 млрд грн у 2022 році до понад 910 млрд грн у 2024 році [68, с. 17]. Зростання забезпечується переважно за рахунок програм рефінансування малого та середнього бізнесу, зокрема через державні ініціативи «5–7–9%», що були адаптовані до умов війни. У фокусі опинилися підприємства агросектору, IT, оборонної промисловості та критичної інфраструктури. У сегменті споживчого кредитування, хоча активність населення дещо відновилася, банки зберігають стриману позицію щодо надання незабезпечених позик. Найбільше кредитів населенню видавали банки з розвиненою онлайн-екосистемою (Monobank, Sense Bank, ПУМБ), що мали ефективні системи оцінки платоспроможності клієнтів.

Показник проблемних кредитів (NPL), який є ключовим маркером якості активів, демонструє стабільну тенденцію до зниження: з 37% у 2022 році до 30,7% у 2024 році [68, с. 18]. Це стало можливим завдяки: реструктуризації частини проблемної заборгованості; підвищенню вимог до оцінки кредитного ризику; активній участі НБУ в процесах нагляду та впровадження міжнародних стандартів обліку (IFRS 9); зростанню частки нових якісних кредитів, зокрема у державно-гарантованих сегментах.

Таким чином, українські банки довели свою здатність до гнучкого управління ризиками навіть у період глибоких криз. Активізація цифрового банкінгу, зростання довіри клієнтів, державна підтримка та підвищення стандартів прозорості сприяли стабілізації та оздоровленню фінансового середовища. Ключові тенденції та структурні трансформації банківської системи України. За останні роки банківська система України зазнала значних змін під впливом воєнного стану, економічної нестабільності та посилення макрофінансових ризиків. Ці зміни відобразилися як у кількісних, так і в якісних показниках діяльності банківського сектору.

Однією з найсуттєвіших тенденцій стало зростання ролі державного сектору у банківській системі. Частка державних банків у загальних активах продовжує зростати, сягнувши понад 53% у 2024 році. Це пов'язано з процесом націоналізації окремих фінансових установ, зокрема у відповідь на виклики воєнного часу та потребу стабілізації системи. Державні банки утримують найбільші обсяги депозитів фізичних осіб, що свідчить про зростання довіри населення до цих установ. Паралельно відбувається зменшення присутності банків із капіталом держав-агресорів – у 2024 році таких банків вже немає, тоді як ще кілька років тому їх було п'ять. Це свідчить про посилення санкційного режиму, а також про політику України, спрямовану на очищення фінансового сектору від ризикових суб'єктів. Значний вплив на розвиток системи має процес цифровізації банківських послуг. На ринку швидко зростають необанки, зокрема Monobank, який за кількістю клієнтів уже наблизився до 8 мільйонів користувачів. Цей сегмент демонструє високу ефективність, гнучкість та прибутковість, що стимулює банківський сектор до активного впровадження цифрових технологій та оптимізації традиційних відділень. Одночасно відбувається оптимізація фізичної мережі банків – кількість відділень скорочується, що є логічним наслідком цифровізації та зміни поведінки клієнтів.

У табл. 2.2 наведено ключові показники банківського сектору України за 2021–2024 роки, а у табл. 2.3 – структурні трансформації банківської системи [68 – 75].

Таблиця 2.2

Динаміка ключових показників банківського сектору України

Показник	2022	2023	2024 (оцінка)
Депозити фізичних осіб (грн)	740 млрд	964 млрд	понад 1 трлн
Депозити юридичних осіб (грн)	462 млрд	531 млрд	близько 580 млрд
Загальний кредитний портфель (грн)	800 млрд	855 млрд	910+ млрд
Рівень проблемних кредитів (NPL)	37,0%	33,0%	30,7%

Таблиця 2.3

Структурні трансформації банківської системи України

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік*	Динаміка / Коментар
Частка державних банків у загальних активах, %	50,4	51,8	52,9	53,4	Концентрація фінансових потоків у держсекторі в кризових умовах
Частка депозитів фізичних осіб у державних банках, %	59,1	61,7	62,5	63,1	Зростання довіри до державних установ
Кількість банків з російським капіталом	5	3	1	0	Повна ліквідація/націоналізація після 2022 року
Частка банків із іноземним капіталом у загальних активах, %	31,0	30,2	29,7	28,9	Незначне зниження, зберігається позитивна прибутковість
Кількість активних необанків (у т. ч. Monobank)	1	1	2	3	Зростання цифрових рішень і фінтех-сегменту
Кількість клієнтів Monobank, млн	4,8	6,5	7,8	8,2	Стрімке розширення клієнтської бази завдяки мобільній платформі
Прибуток Monobank, млрд грн	4,2	5,9	7,6	8,0	Висока ефективність необанківської бізнес-моделі
Кількість відділень банків в Україні	7 186	6 250	5 321	4 985	Скорочення фізичної присутності, акцент на діджитал

Сучасна банківська система України характеризується підвищеною роллю державних установ, цифровою трансформацією через активне зростання необанків (Monobank як лідер), а також очищенням фінансового ринку від банків із капіталом країн-агресорів. Ці процеси разом формують нову якість банківського сектору, що здатен ефективніше реагувати на виклики часу та відповідати потребам економіки і суспільства.

Отже, у ході дослідження банківської системи України в умовах воєнного стану встановлено, що вона володіє високим рівнем адаптивності, що проявляється у здатності зберігати фінансову стабільність і поступово відновлювати ключові показники діяльності. Зокрема, спостерігається збільшення обсягів активів і депозитів, поліпшення структури кредитного портфеля, а також зростання рентабельності і прибутковості банківської системи. Важливо відзначити зростання ролі державних банків у підтримці економіки, а також інтенсивне впровадження цифрових технологій

провідними приватними та необанками, такими як Монобанк, що сприяє підвищенню ефективності банківських послуг і їх доступності для населення.

Водночас, незважаючи на позитивні тенденції, банківська система України стикається з низкою викликів, серед яких залишаються високий рівень ризиків, пов'язаних із воєнною невизначеністю, необхідність посилення нормативно-правового забезпечення, а також модернізації корпоративного управління. Особлива увага має бути приділена зниженню впливу іноземного капіталу з країн-агресорів, розвитку прозорості банківської діяльності та впровадженню інноваційних підходів до управління ризиками. Перспективи подальших досліджень полягають у детальному вивченні впливу цифровізації на банківську стійкість, оцінці довгострокових наслідків реформ банківського сектору у воєнних умовах, а також розробці стратегій диверсифікації фінансових ризиків з урахуванням геополітичних загроз. Необхідним є поглиблений аналіз інвестиційного потенціалу банків, а також впливу нових технологій на конкурентоспроможність українських фінансових установ у міжнародному контексті. Таким чином, подальші наукові дослідження мають сприяти формуванню комплексної моделі розвитку банківської системи України, яка буде максимально адаптованою до викликів сучасності, забезпечуватиме фінансову стабільність і сприятиме сталому економічному зростанню країни.

2.2. Міжнародний досвід банківських інновацій та технологій

Сучасна цифрова трансформація призводить до перебудови основних і допоміжних бізнес процесів кредитних організацій. Підвищується якість прийнятих управлінських рішень, знижується чутливість комерційних банків до різних фінансових і нефінансових ризиків. За таких умов посилюється значущість розгляду впливу інновацій на розвиток банківського бізнесу. Новітня цифрова трансформація призводить до реструктуризації основних і допоміжних бізнес-процесів кредитних установ. Підвищується якість

управлінських рішень, знижується чутливість банків до різноманітних фінансових і нефінансових ризиків. За цих умов ще важливішим стає розгляд впливу інновацій на розвиток банківської діяльності. У контексті банківської галузі економічна суть інновацій полягає в систематичному та ініціативному впровадженні та застосуванні нових або значно вдосконалених рішень у різних сферах банківської діяльності. Ця діяльність спрямована на оптимізацію процесів, розширення спектру послуг і сприяння покращенню фінансових показників і стійкості. Банківські інновації можуть включати багато інновацій, включаючи, але не обмежуючись, розробку складних фінансових продуктів, впровадження передових інструментів аналітики, які використовують великі дані та штучний інтелект для покращення управління банківськими ризиками та сприяння більш обґрунтованому прийняттю рішень, а також появу цифрових банківських рішень, які революціонізують взаємодії клієнта з банківськими платформами, забезпечуючи більш плавний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс для користувача. Загалом банківські інновації можна визначити як результат інноваційної діяльності банку, створити новий продукт, послугу чи технологію. Ця діяльність із зовнішньою зміною середовища банківського сектору призводить до реорганізації бізнес-процесів та створення нових ресурсів. Результат – збільшення стратегічної конкурентної переваги банку.

По суті, впровадження інновацій у банківську діяльність є багатогранним процесом, який враховує складну динаміку фінансової екосистеми, сприяючи підвищенню якості надання послуг, якості фінансових продуктів та операційної ефективності, водночас розвиваючи культуру постійного вдосконалення та адаптації до мінливого фінансового ландшафту. Інноваційна активність банків призводить до безлічі різних потенційних ефектів, що наочно позначено на рисунку 2.1. Цифрові фінансові технології сприяють розробленню інноваційних фінансових продуктів і послуг, що відповідають мінливим потребам і перевагам споживачів. Банки тепер можуть надавати послуги широкому колу осіб незалежно від місця розташування

конкретного клієнта за рахунок відкриття рахунку в цифровому форматі, робо-консультації з управління інвестиціями, безконтактні платіжні рішення. Сучасні технології дають змогу банкам залишатися конкурентоспроможними навіть попри відсутність представництва у віддалених від центру регіонах.

Рис. 2.1. Потенційні ефекти від інноваційної діяльності для банків

Також відбувається розширення продажів. Фінансово-технологічні рішення дають змогу банкам звертатися до клієнтів через різні цифрові канали, як-от мобільні додатки, онлайн-платформи та соціальні мережі. Така широка доступність у поєднанні зі зручністю та швидкістю цифрових транзакцій допомагає банкам збільшити продажі та посилити свою присутність на ринку. Впровадження маркетингових стратегій, заснованих на даних, дає змогу банкам адресувати потенційним клієнтам персоналізовані пропозиції, що сприяє подальшому зростанню продажів [77, с.45]. Актуальні напрямки розвитку фінансових цифрових інновацій включають у себе такі технології, як: хмарні обчислення (серверні обчислення, зовнішні обчислення); машинне навчання; біометричні технології; штучний інтелект; аналіз великих даних (а також їх зберігання і накопичення); доповнена і віртуальна реальність; блокчейн (розподілений реєстр даних); Інтернет речей (промисловий інтернет, IoT) [76; 78, с.16].

Незважаючи на те, що українські банки активно розробляють та впроваджують власні інновації, слід враховувати зарубіжний досвід в інноваційній діяльності для посилення бізнес моделі внутрішніх кредитних установ. У цьому контексті однією з найцікавіших концепцій є унікальна екосистема продуктів і послуг.

Створення цифрової екосистеми дозволить банку значно розширити межі своєї діяльності за рахунок інтеграції комплексної мережі сервісів і продуктів, не обмежуючись власними сервісами. Цей підхід допомагає створити всеосяжний ландшафт послуг, який задовольняє численні потреби клієнтів, створюючи таким чином багатший і бездоганний досвід користувача, що є ключовим параметром для формування лояльності клієнтів і підвищення вартості бренду на сучасному гіперконкурентному ринку. Наприклад, окрім корпоративного сайту та мобільного додатку, інтерфейс, який об'єднує сервіси та продукти для кінцевого користувача, може стати домашнім помічником для планшета з керування ним. Ідучи цим шляхом, банки зможуть використовувати потужний механізм перехресних продажів, де клієнтам можна запропонувати низку потенційно непов'язаних продуктів і послуг. Цей метод подвійні переваги: по-перше, дозволяє банку сприяти глибшим взаємодії з існуючими групами клієнтів, відіграючи більшу роль у повсякденній діяльності, таким чином переходячи від транзакційних відносин до реляційних; по-друге, це створює нове джерело доходу для банку за рахунок комісії від пов'язаної діяльності, таким чином використовуючи свою клієнтську базу не лише для створення, але й для розвитку симбіотичної бізнес-мережі. Зокрема, інтеграція послуг із різних регіонів дозволяє банкам накопичувати багатогалузеве сховище даних, яке може використовувати для кращого розуміння поведінки та вподобань споживачів, створюючи сприятливе середовище для прогнозного аналізу та полегшує практичне коригування відповідних стратегій з динамічними тенденціями ринку. Це, дає можливість, перетворювати банк на центр знань, наповнений цінною інформацією, яку можна використовувати для розробки чи удосконаленню нових послуг, які не тільки синхронізуються з

потребами ринку, але й виходять за межі ринку, що призводить до розкриття бізнес-моделі, орієнтовану до адаптування на ринку.

Розглядаючи цифрову екосистему (рис. 2.2) ми розуміємо, що це система яка поєднує споживачів послуг і компаній, які їх надають, в єдиному цифровому просторі. Важливим чинником є розвиток інфраструктури, у тому числі технічної, фінансової та інших об'єктів. У цьому просторі продукцію продають банки, небанківські фінансові установи та інші компанії.

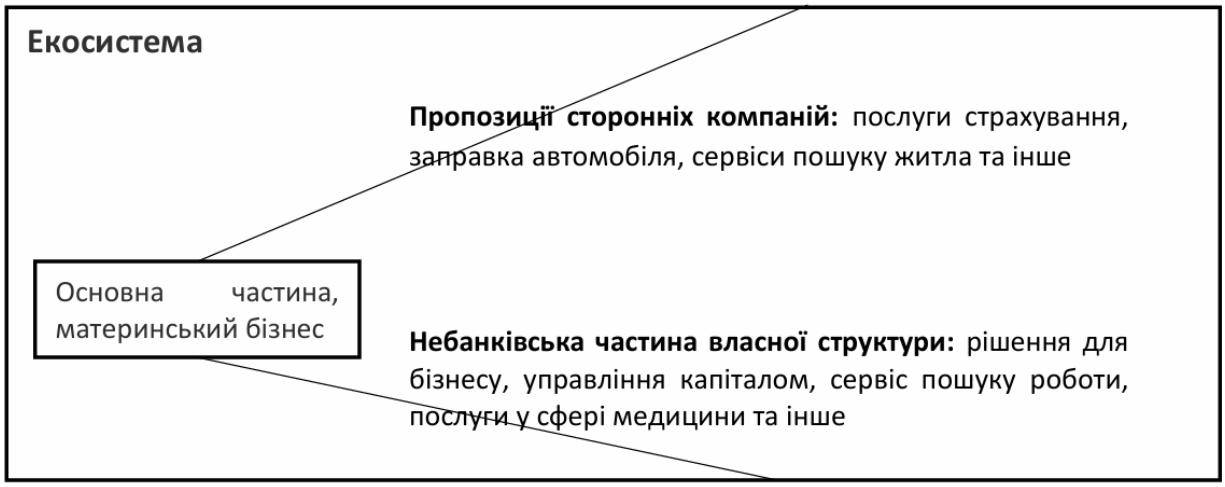

Рис. 2.2. Модель цифрової екосистеми банку

Важливим аспектом є структура та набір елементів цифрової екосистеми. Основними елементами системи, як спільних зусиль компанії, є фактично кожен окремий учасник. Сюди можна віднести клієнтів, технічні засоби та платформи взаємодії. Якщо ми звернемо особливу увагу на платформу, то компонентами є API, ID, Data. Цей перелік не є вичерпним, а лише показує основні елементи, необхідні для належного функціонування цифрової платформи, яка, як основна платформа, створюється на етапі об'єднання зусиль інших компаній у рамках поточної концепції цифрової екосистеми. Як показано на рисунку 2.2, на вищому рівні перебуває власний бізнес на платформі, а саме вся сукупність фінансових і нефінансових послуг і товарів, які пропонуються цільовій аудиторії, самим банком або асоційованими, дочірніми, спільними підприємствами. Інша частина включає

в себе пропозицію від інших банківських, фінансових і нефінансових організацій, які оплачують комісію за право своєї присутності та комунікації з цільовою аудиторією в цифровій екосистемі власника-оператора. Виходячи з цього, якщо банк впровадить таку екосистему, він зможе підключити відомі компанії-партнери, які будуть розгортати його сервіси. Для розрахунків використовується інформація про такі компанії, як Prom.ua., Work.ua та АТБ (компанія доставки додому). Власний дохід банку розраховується як частка доходу, зафіксованого цими компаніями у 2022 чи 2021 роках. Зростання цього показники пов'язане з впливом фактора інфляції, з точки зору реального значення, він залишатиметься стабільним у наступні роки.

Отримані результати представлені на рис. 2.3. Детальний аналіз отриманих внесків у ці доходи показує, що «Prom.ua» та «АТБ (доставка)» становлять велику та однакову частку очікуваних доходів протягом багатьох років. На сьогодні найбільш інноваційними українськими банками є «ПриватБанк», «АльфаБанк», «Райффайзен банк Аваль», «ОТП Банк» та ін. Вони вирізняються серед інших банків уже більше десяти років, надаючи інноваційні продукти та послуги. Лідером серед банківських установ є АТ КБ «ПриватБанк», який першим на вітчизняному банківському ринку став фіналістом престижного світового банківського рейтингу Retail Banker International Awards, де однією із номінацій була «Краща інновація в платежах» [79].

Незважаючи на, потік доходів Work.ua значно нижчий, але все ще зростає, що свідчить про те, що навіть з меншою базою він ще сприяє зростанню прибутку. З маржою в 2% на транзакцію ця пропозиція представляє добре структуровану бізнес-модель отримання прибутку, в якій банк не тільки покладається на традиційні потоки доходу, але й диверсифікує їх, щоб отримати вигоду від сучасних тенденцій цифрового ринку. Ця стратегія забезпечує банку додатковий рівень фінансової стабільності, підвищуючи його здатність не тільки протистояти економічним коливанням з більшою стійкістю,

але й інвестувати в нові інновації, тим самим зміцнюючи конкурентну перевагу банку в банківському секторі.

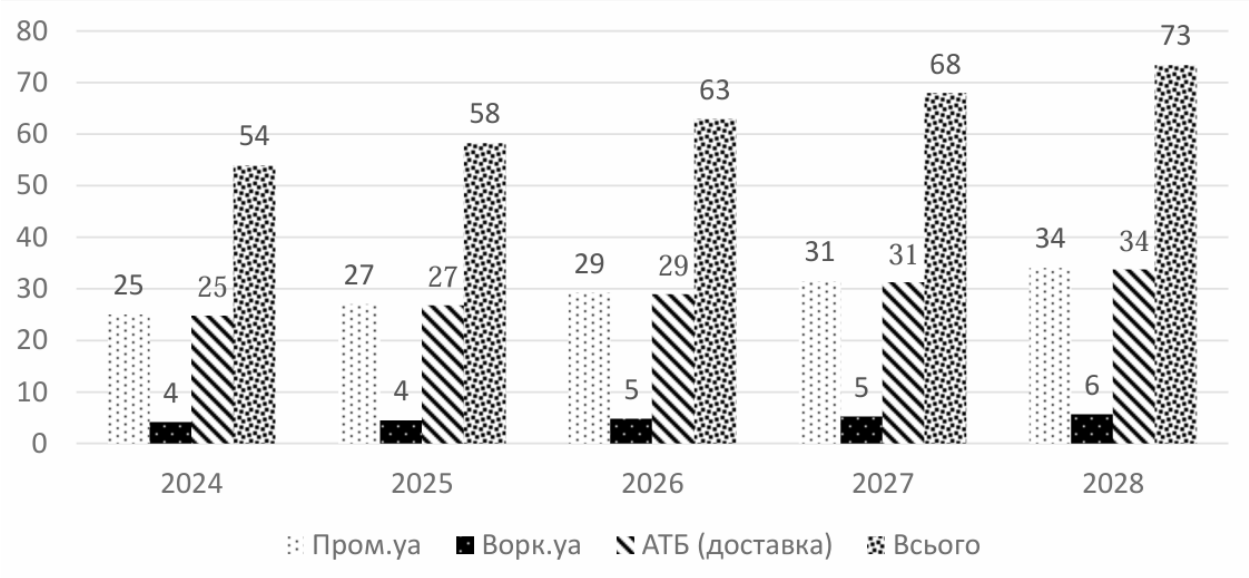

Рис. 2.3. Додатковий прибуток до оподаткування АТ КБ «Приватбанк» у зв'язку зі створенням власної екосистеми та реалізації у ній послуг компаній-партнерів у 2024-2028 рр., млн грн. [80 – 82]

Загальний вихідний тренд прогнозних даних насправді показує багатообіцяючу картину майбутнього фінансового стану банку, демонструючи життєздатність та ефективність інтеграції екосистеми цифрового підходу до операційного та стратегічного планування. Він передбачає майбутнє, в якому цифрові екосистеми підтримують інноваційні та різноманітні потоки доходів, спрямовуючи банки на шлях сталого зростання та фінансової життєдіяльності.

Отже, банківські інновації є результатом банківської діяльності, щодо створення нових продуктів та технологій, а також дають можливість застосовувати інноваційні методи управління, які дадуть банківський установі очікуваний дохід і конкурентні переваги. Таким чином, банківські установи зосереджуються на інноваціях та банківських технологіях, які прокладуть шлях до стійкої та диверсифікованої бізнес-моделі, у якій прибуток буде генеруватися не лише від банківських операцій, а і від партнерів. Прогнозоване зростання додаткового прибутку окреслює стратегію, глибоко засновану на

науковому аналізі та реагуванні на потреби ринку, тим самим віддзеркалюючи міжнародний досвід ефективного управління банківськими інноваціями.

2.3. Ризики втрати фінансової стійкості банківської системи в умовах викликів війни

Зростання швид кості науково-технічного прогресу, стрімкий розвиток засобів комунікації та динамічність суспільних процесів спричиняють появу таких видів небезпек для учасників фінансо вого ринку, які вкрай складно передбачити. В умовах глобалізації економіки та лібералізації міжнародних валютних відносин рівень та кількість ризиків, а також їх різноманіття постійно зростає. Кризові явища, що виникають на ринку, ставлять під загрозу ефективність функціонування фінансової системи загалом та кожного банку окремо. Учасники фінансового ринку в Україні змушені провадити свою діяльність в умовах економічної нестабільності, значного нормативного регулювання, конкуренції, а воєнні дії стали каталізатором, що призвів до реалізації значної кількості додаткових специфічних ризиків.

Банківські ризики є інтегрованою системою, склад якої постійно змінюється як кількісно, так і якісно під впливом різноманітних чинників. Війна в Україні, а, як наслідок, погіршення макроекономічної ситуації та негативні тенденції в банківській сфері, посилена конкуренція та постійні підвищення вимог до діяльності фінансових установ, вимагають врахування та оцінки факторів, які суттєво впливають на стійкість банківських установ [83]. Суттєві ризики роботи банківської галузі підкреслюють необхідність постійного їх моніторингу, ідентифікації, належного управління та адаптації роботи банківських установ до змін у макроекономічних умовах. Ефективне управління банківськими ризиками являє собою прийняття рішень і реалізацію заходів і дій, які ведуть до досягнення прийнятного рівня ризику на рівні як окремого банку [84] так і банківської галузі загалом, метою якого є не лише контроль ризику та прогнозування його наслідків, а й у забезпеченні

безперервності банківського бізнесу, стабільних фінансових результатів, створенні умов для подальшого розвитку комерційних банків та банківської системи вцілому. Інформативною базою наявних ризиків у банківській системі, що можуть загрожувати її стійкості та стабільній роботі банківських установ є Звіт про фінансову стабільність із картою ризиків фінансового сектору (рис. 2.4), зокрема, нацрегулятор ідентифікує макроекономічний ризик (оцінюється з 2021 року), кредитний ризик домогосподарств, корпорацій; ризик капіталу; прибутковості; ліквідності; валютний ризик [85 – 87].

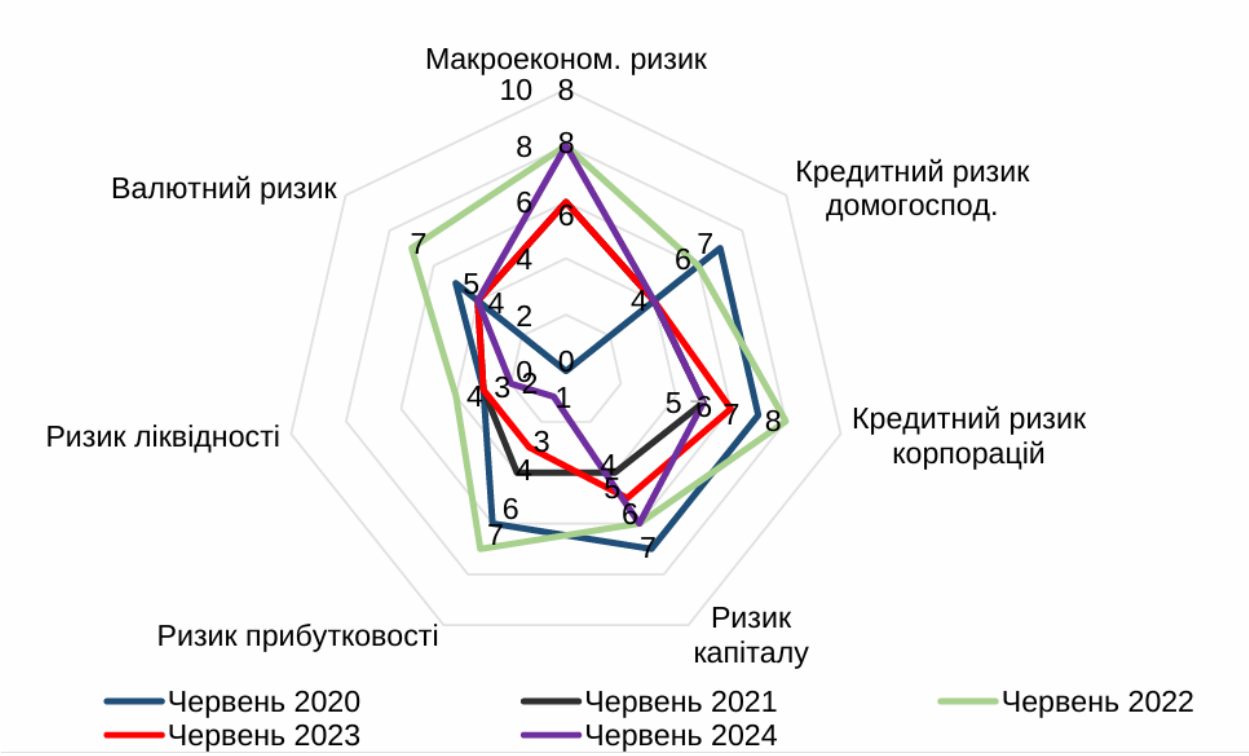

Рис. 2.4. Карта ризиків фінансового сектору [85 – 87]

Аналіз даних Звітів про фінансову стабіль ність за І півріччя 2020–2024 років дає змогу визначити алярмуючими макроекономічний ризик та ризик капіталу, які оцінені «8» та «6» балами за шкалою, де «0» означає найнижчий рівень ризику, а «10» – найвищий. Як бачимо, макроекономічний ризик залишається ключо вим для фінансового сектору. Через безупинні руйнування в енергетичній сфері відновлення економіки сповільнилося. До того ж, дефіцит електроенергії доводиться покривати через її імпорт з країн Європи. Високим залишається відношення дефіциту державного бюджету та зовнішнього боргу

до внутрішнього вало вого продукту. Окрім цього, розширюється дефіцит рахунку поточних операцій платіжного балансу та підвищується рівень державного боргу відносно внутрішнього валового продукту, що теж призводить до підвищення макроекономічного ризику. Суттєва міжнародна фінансова підтримка тривалий час допомагає пом'якшити ці ризики. Проте існують й інші несприятливі фактори: безпекові ризики, мобілізація працездатного населення та блекаути у промислових регіонах України, що погіршує діловий настрій вітчизняного бізнесу.

Підвищення ризику капіталу передусім пов'язане із змінами до розрахунку достатності капіталу банків, зокрема з 2024 року мінімальний розмір операційного ризику враховується в повному розмірі. Проте запаси капіталу банківського сектору залишаються значними завдяки високій прибутковості та обмеженням на їх розподіл, що дозволяє зберігати середній рівень ризику капіталу. Зокрема, з початку повномасштабної російсько-української війни на фінансовому ринку зростав кредитний ризик (ризик неповернення), що спричиняло додатковий тиск на якість кредитного портфеля та власний капітал через нові вимоги до формування обов'язкових резервів. Проте фінансові установи підлаштувалися до сучасних умов ринку, тож рівень дефолтів у роздрібному та корпоративному портфелях фінансових установ поступово знижується і наближається до «довоєнного». «Наразі банки не потребують доформування резер вів під кредити та можуть продовжити впро ваджувати нові вимоги до капіталу відповідно до стандартів Європейського Союзу» [87]. Станом на червень 2024 року кредитні ризики (домогосподарств та корпорацій) досягли довоєнного рівня, що було досягнуто завдяки ефективному кредитному менеджменту на рівні банківських установ. Для банківської системи України найбільш поширеним методом управління кредитним ризиком залишається метод встановлення кредитних лімітів, їх значення внесено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка нормативів кредитного ризику банківської системи України

№ з/п	Норматив	Станом на 01.01					Відхилення			
		2020	2021	2022	2023	2024	2024/ 2020	2024/ 2021	2024/ 2022	2024/ 2023
1.	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	17,61	19,14	18,60	17,80	15,53	-11,81	-18,86	-16,51	-12,75
2.	Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	105,0	87,39	72,35	86,33	63,13	-39,88	-27,76	-12,74	-26,87
3.	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	7,02	4,10	3,71	2,81	1,08	-84,62	-73,66	-70,89	-61,57

Упродовж 2020–2024 років змін у нор мативних значеннях Н7, Н8 та Н9 не спо стерігається та залишається не більше 25% для Н7 та Н9 (з 2021 року – не більше 20% для системно важливих банків для Н7) й не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу для Н8. Аналізуючи ключові показники, що дають змогу оцінити кредитний ризик, слід відзначити позитивну спадну динаміку. Зокрема, значне зниження нормативів Н7 та Н8 у порівнянні з 2020 роком на 11,81% та 39,88% відповідно свідчить про перегляд кредитної політики банків та приділення уваги диверсифікації кредитного портфелю, що є одним із найбільш ефективних методів зменшення втрат через дефолт великих позичальників. Різке зменшення значення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) з 7,02% (2020) до 1,08% (2024) вказує на покращення внутрішнього корпоративного управління, що знижує ризик недобросовісних кредитних операцій. Позитивною динамікою також характеризуються останні роки: незважаючи на те, що у 2023 році помітне підвищення значення нормативу великих кредитних ризиків (Н8) з 72,35% до 86,33%, вже у 2024 році банківському сектору вдалось повернутись до довоєнних значень та знизити їх. Так, у порівнянні з 2023 роком Н7 знизився на 12,75%, Н8 – на 26,87%, Н9 – на 61,57% [88].

Окрім нормативів, оцінити кредитний ризик можна за часткою непрацюючих кредитів (NPL), тобто за часткою кредитів, які є простроченими або за якими платежі не здійснюються понад 90 днів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Частка непрацюючих кредитів банківської системи України [88]

Норматив	Станом на 01.01, %					Відхилення, %			
	2020	2021	2022	2023	2024	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023
Частка непрацюючих кредитів (NPL) банківської системи	48,36	41,0	30,02	38,12	37,35	-15,21	-26,63	26,97	-2,02

Відповідно високий рівень NPL вказуватиме на зростання кредитного ризику. З 2018 року обсяг непрацюючих кредитів зменшився на 300 млрд грн, частка NPL ско ротилась більш ніж удвічі (з 55% до 27% ста ном на 01 березня 2022 року). Позитивну тенденцію скорочення частки NPL переломило повномасштабне вторгнення росії в Україну. За період з березня по грудень 2022 року обсяг NPL банківської системи України збільшився на 127 млрд грн до 432 млрд грн. Основними причинами такого явища є руйнування активів та заставного майна, зниження рівня доходів та погіршення платоспроможності позичальників. Це зумовлює зниження якості кредитного портфеля банку та збільшення відрахувань у резерви. Зокрема, з березня 2022 року по теперішній час обсяги відрахувань у резерви під кредити перевищили 100 млрд грн [85–87].

В кризових умовах систематична оцінка кредитного ризику банками та реалізація виважених реструктуризацій є гарантією стійкості усієї банківської системи. В період з березня 2022 року по червень 2024 року банки адаптувались та стали більш гнучкими, вони поєднували декілька інструментів реструктуризації, у 62% випадків це була комбінація пролонгації боргу та надання пільгового періоду сплати процентів за кредитом з метою більш швидкого відновлення фінансового стану клієнта. Незважаючи на це, відновлення платоспроможності боржників наразі продовжує залишатись

рідкістю. З метою оцінки валютного ризику використовують ліміти загальної валютної пози ції (Л13). Нормативні значення впродовж 2020–2024 років були наступними: станом на 01.01.2020 – не більше 5% (Л13–1) та не більше 5% (Л13–2); станом на 01.01.2021 – не більше 10% (Л13–1) та не більше 10% (Л13–2); станом на 01.01.2022 – не більше 15% (Л13–1) та не більше 15% (Л13–2); станом на 01.01.2023 – 01.01.2024 – не більше 5% (Л13–1, Л13–2).

За результатами проведеного аналізу дотримання лімітів валютної позиції комерційними банками з 2020 по 2024 роки виявлено, що за весь період нормативу ризику загальної довгої відкритої валютної позиції (Л13-1) не дотримувались АТ «Ощадбанк» та АТ КБ «ПриватБанк», а також у різні проміжки часу інші банки-порушники, більшість з них вже ліквідовані або перебувають в стані припинення. Важливим інструментом, який застосовує Національний банк України для управління ліквідністю банківської системи [89], є встановлення нормативів щодо формування обов’язкових резервів.

Упродовж 2022-2024 років цей інструмент переглядався декілька разів з метою зниження профіциту ліквідності в банківській системі. Зменшення обсягу вільних коштів зумовилоо активну «боротьбу» за строкові кошти вкладників та формуванні привабливих ставок за гривневими депозитами. Для контролю банківської ліквідності у 2019 році було запроваджено розрахунок коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCRвв) та в іноземній валюті (LCRів) (нормативні значення – не менше 100%), з 2022 року норматив короткострокової ліквідності (Н6) (нормативне значення – не менше 60%) не розраховується, натомість запроваджено норматив коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) (нормативне значення до 01.01.2024 – не менше 90%, після 01.01.2024 – не менше 100%) [88] (табл. 2.6). За даними табл. 2.6 можемо зауважити, що за перший рік повномасштабного вторгнення банківській системі вдалось повернути втрачену у перші місяці 2022 року ліквідність.

Основним фактором, що підтримував функціонування банківської системи без значних втрат є високий рівень короткострокової ліквідності.

Таблиця 2.6

Показники ліквідності банківської системи України [88]

Найменування показника	Станом на 01.01					Відхилення, %			
	2020	2021	2022	2023	2024	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023
Кількість діючих банків, од.	75	74	71	67	63	-1,33	-4,05	-5,63	-5,97
Середнє значення LCRвв по банківській системі, %	481,07	449,54	464,06	1516,19	2377,20	-6,55	3,23	226,72	56,79
Середнє значення LCRів по банківській системі, %	552,05	2989,72	381,11	868,82	769,52	441,57	-87,25	127,97	-11,43
Норматив короткострокової ліквідності (Н6), %	94,35	86,82	89,13	-	-	-7,98	2,66	-	-
Середнє значення NSFR по банківській системі, %	-	-	222,23	238,06	350,20	-	-	7,12	47,11

Зрозуміло, що вона значно збільшилася завдяки емісійному фінансуванню державного бюджету та міжнародній допомозі. Проте варто також враховувати, що банки могли втримати ліквідність на певному рівні завдяки обмеженню кредитування та фактичному зберіганню більше активів у легкореалізованій формі для покриття можливих втрат. Стрімка динаміка нормативу коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) по банківській системі говорить, що цей показник стрімко зростає. Станом на 01.01.2024 він становить 350,20% по банківській системі загалом, що на 47,11% більше за попередній період, що значно перевищує нормативне значення та доводить існування профіциту ліквідності у банківській системі. Тож, у 2024 році однією з головних проблем залишається надлишок ліквідності, який, Національний банк України планує скоротити шляхом введення нових вимог до обов’язкового резервування.

Наступним ризиком фінансової стійкості банківськохї галузі є ризик прибутковості, який за даними Звіту про фінансову стабільність [85–87] є найменшим – 1, що також підтвер джується позитивною динамікою показників

прибутковості та рентабельності, які досягли довоєнного рівня, а подекуди й перевищили його (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Показники прибутковості та рентабельності банківської системи України [88]

№ з\п	Найменування показника	Станом на 01.01					Відхилення, %			
		2020	2021	2022	2023	2024	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023
1.	Чистий прибуток (збиток) банківської системи України, млн грн	58356	3972	77376	21921	82835	-31,92	94,77	-71,67	277,88
2.	Рентабельність активів (ROA), %	4,26	2,44	4,09	1,04	3,24	-42,72	67,62	-74,57	211,54
3.	Рентабельність капіталу (ROE), %	33,45	19,22	35,08	9,68	30,26	-42,54	82,52	-72,41	212,60

За результатами оцінки стійкості банків у 2023 році, виявлено, що загалом банківська система має високий запас міцності, а більшість банків – достатній капітал. За підсумками 2023 року лише 7 з 63 платоспроможних банків були збитковими, сукупний збиток становив 245 млн грн. Попри це ризик прибутковості перебуває на історично найнижчому рівні. Банки продовжують бути прибутковим завдяки високим чистим процентним доходам, незначним відрахуванням в резерви за кредитними збитками та значній операційній ефективності. Тож, значне підвищення показників прибутковості та рентабельності у 2024 році свідчить про те, що банківська система України змогла подолати збитки, яких зазнала на початку війни, і наразі має значний запас фінансової стійкості для розширення кредитування та підтримки поступового відновлення економіки. Окрім цього, прибутковість банків створює умови для подальшого впровадження вимог до достатності капіталу відповідно до стандартів Європейського Союзу [90]. Зокрема, з початку 2024 року банки враховують 100% операційного ризику при розрахунку капітальних потреб. Після трирічної перерви у травні 2024 року поновлено обчислення цього ризику на основі актуальної фінансової звіт ності. У результаті дії цих чинників потреба банків у капіталі для покриття

операційного ризику зросла у 4 рази порівняно з кінцем 2023 року. Його частка в загальних ризикозважених активах банків сягла близько третини. Варто також відзначити, що банки успішно подолали осінньо-зимовий період 2022 – 2023 рр. та 2023 – 2024 рр. із відключеннями електроенергії, забезпечивши безперервність своєї діяльності. Під час повномасштабної війни та спричиненої нею кризи вони оптимізували витрати на мережу, одночасно забезпечивши максимальну доступність послуг. Від початку 2022 року було закрито кожен п’ятий структурний підрозділ банків, що складає майже 1,5 тис. відділень. Найбільше скорочення відбулося у банків іноземних груп – на 27%, найменше – у банків із приватним капіталом (на 19%). Попри ці скорочення, банки продовжують забезпечувати повноцінну роботу своїх відділень, незважаючи на операційні труднощі. Банки створили мережу чергових відділень, здатних функціонувати під час тривалих відключень електроенергії – «Power Banking».

У 2023 році мережа налічувала понад 2 тис. відділень 61 банку, що становить близько 45% від усіх структурних підрозділів. Зрозуміло, що криза зумовлює збільшення збитків від опера ційної діяльності. За результатами опитування [91], 60 банків зазначають, що зазнали ненульових втрат саме від операційного ризику. Проте вже станом на початок 2024 року зафіксовано зменшення обсягу збитків від цього виду ризику майже втричі порівняно з попереднім періодом. Частково така тенденція пов’язана із тим, що з плином часу банки перестають враховувати певну частину своїх витрат як збитки від операційного ризику, адже вони стали постійною складовою діяльності. Тобто, витрати, які вважались негативним наслідком реалізації операційного ризику (наприклад, витрати на забезпечення автономної діяльності відділень, недоотримані доходи через зниження попиту на окремі послуги), наразі включаються до регулярних операційних витрат. З метою зменшення ризиків регулятором було визначено вимоги, які вводяться з серпня 2024 року, відповідно банки повністю покривають капіталом основні ризики: кредитний, ринковий та операційний, а також переходять на нову структуру регулятивного

капіталу [90]. Так як забезпечення стійкої прибутковості сприяє стабільному зростанню капіталу банків – це дозволяє Національному банку України впроваджувати регуляторні вимоги згідно з європейськими стандартами. Для того щоб банки мали достатньо часу на адаптацію до нових вимог, Національний банк України запровадив перехідні положення. Ці нововведення підвищують здатність банків протистояти неочікуваним збиткам та різним видам суттєвих ризиків.

Отже, аналіз ризиків роботи банківського сектору України в умовах війни та макроекономічної нестабільності виявив кілька важливих аспектів, які суттєво впливають на стабільність банківської системи. Зокрема, війна та руйнування енергетичної інфраструктури призвели до зростання макроекономічних ризиків, що створює додатковий тиск на фінансові установи. Однак завдяки ефективному управлінню ризиками, зокрема через реструктуризацію кредитів, дотримання нормативів та активній підтримці з боку Національного банку України, банківська система змогла зберегти фінансову стійкість. Незважаючи на значні економічні труднощі, позитивна динаміка у зниженні кредитних ризиків та покращення внутрішнього корпоративного управління дозволяє банкам адаптуватися до складних умов. Проте високий рівень непрацюючих кредитів (NPL) та макроекономічна нестабільність залишаються важливими проблемами, які потребують подальшої уваги. У цих умовах ключовим завданням є забезпечення достатності капіталу банківських установ для операційної спроможності, стабільності валютного ринку, ефективного управління ліквідністю та прибутковістю банківської системи, що сприятимуть збереженню фінансової стійкості банківської галузі в умовах тривалих викликів.

Проведений аналіз ризиків фінансової стійкості банківської галузі показав сильні і слабкі сторони банківського сектору, які можна зміцнити ефективними рішеннями регулятора (наразі відновлено інструмент аналізу ризиків банківського сектору, який використовують більшість центробанків – проведення оцінки стійкості банків і банківської системи [92]) та посилюючи

функцію ризик-менеджменту (рекомендації щодо інструментарію: аналітика даних, статистичні моделі, роботизація банківських процесів, стрес-тестування ризиків, контроль лімітів фінансових ризиків, чіткий розподіл прав, обов'язків та відповідальності між органами управління та структурними підрозділами комерційного банку, відокремлення процесів виявлення та оцінки ризиків від процесів їх прийняття) на рівні банківських установ, щоб банківські установи та банківська галузь й надалі могли успішно відповідати на наявні та потенційні виклики.

Висновки до розділу 2

У ході дослідження банківської системи України в умовах воєнного стану встановлено, що вона володіє високим рівнем адаптивності, що проявляється у здатності зберігати фінансову стабільність і поступово відновлювати ключові показники діяльності. Зокрема, спостерігається збільшення обсягів активів і депозитів, поліпшення структури кредитного портфеля, а також зростання рентабельності і прибутковості банківської системи. Важливо відзначити зростання ролі державних банків у підтримці економіки, а також інтенсивне впровадження цифрових технологій провідними приватними та необанками, такими як Монобанк, що сприяє підвищенню ефективності банківських послуг і їх доступності для населення.

Водночас, незважаючи на позитивні тенденції, банківська система України стикається з низкою викликів, серед яких залишаються високий рівень ризиків, пов’язаних із воєнною невизначеністю, необхідність посилення нормативно-правового забезпечення, а також модернізації корпоративного управління. Особлива увага має бути приділена зниженню впливу іноземного капіталу з країн-агресорів, розвитку прозорості банківської діяльності та впровадженню інноваційних підходів до управління ризиками. Перспективи подальших досліджень полягають у детальному вивченні впливу цифровізації на банківську стійкість, оцінці довгострокових наслідків реформ банківського сектору у воєнних умовах, а також розробці стратегій диверсифікації фінансових ризиків з урахуванням геополітичних загроз. Необхідним є поглиблений аналіз інвестиційного потенціалу банків, а також впливу нових технологій на конкурентоспроможність українських фінансових установ у міжнародному контексті. Таким чином, подальші наукові дослідження мають сприяти формуванню комплексної моделі розвитку банківської системи України, яка буде максимально адаптованою до викликів сучасності, забезпечуватиме фінансову стабільність і сприятиме сталому економічному зростанню країни.

Банківські інновації є результатом банківської діяльності, щодо створення нових продуктів та технологій, а також дають можливість застосовувати інноваційні методи управління, які дадуть банківський установі очікуваний дохід і конкурентні переваги. Таким чином, банківські установи зосереджуються на інноваціях та банківських технологіях, які прокладуть шлях до стійкої та диверсифікованої бізнес-моделі, у якій прибуток буде генеруватися не лише від банківських операцій, а і від партнерів. Прогнозоване зростання додаткового прибутку окреслює стратегію, глибоко засновану на науковому аналізі та реагуванні на потреби ринку, тим самим віддзеркалюючи міжнародний досвід ефективного управління банківськими інноваціями.

Аналіз ризиків роботи банківського сектору України в умовах війни та макроекономічної нестабільності виявив кілька важливих аспектів, які суттєво впливають на стабільність банківської системи. Зокрема, війна та руйнування енергетичної інфраструктури призвели до зростання макроекономічних ризиків, що створює додатковий тиск на фінансові установи. Однак завдяки ефективному управлінню ризиками, зокрема через реструктуризацію кредитів, дотримання нормативів та активній підтримці з боку Національного банку України, банківська система змогла зберегти фінансову стійкість. Незважаючи на значні економічні труднощі, позитивна динаміка у зниженні кредитних ризиків та покращення внутрішнього корпоративного управління дозволяє банкам адаптуватися до складних умов. Проте високий рівень непрацюючих кредитів (NPL) та макроекономічна нестабільність залишаються важливими проблемами, які потребують подальшої уваги. У цих умовах ключовим завданням є забезпечення достатності капіталу банківських установ для операційної спроможності, стабільності валютного ринку, ефективного управління ліквідністю та прибутковістю банківської системи, що сприятимуть збереженню фінансової стійкості банківської галузі в умовах тривалих викликів.

Проведений аналіз ризиків фінансової стійкості банківської галузі показав сильні і слабкі сторони банківського сектору, які можна зміцнити

ефективними рішеннями регулятора (наразі відновлено інструмент аналізу ризиків банківського сектору, який використовують більшість центробанків – проведення оцінки стійкості банків і банківської системи [92]) та посилюючи функцію ризик-менеджменту (рекомендації щодо інструментарію: аналітика даних, статистичні моделі, роботизація банківських процесів, стрес-тестування ризиків, контроль лімітів фінансових ризиків, чіткий розподіл прав, обов'язків та відповідальності між органами управління та структурними підрозділами комерційного банку, відокремлення процесів виявлення та оцінки ризиків від процесів їх прийняття) на рівні банківських установ, щоб банківські установи та банківська галузь й надалі могли успішно відповідати на наявні та потенційні виклики.

РОЗДІЛ 3
ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

3.1. Прогнозування фінансової стабільності банківської системи України: інтегральний підхід

Оцінювання та прогнозування фінансової стабільності банківської системи є ключовими інструментами для забезпечення економічної безпеки країни, особливо в умовах глобальних економічних викликів та внутрішніх нестабільностей. З огляду на значну роль банківського сектору у забезпеченні фінансової стабільності, ефективне оцінювання його стійкості має вирішальне значення для розробки політики макроекономічної стабільності та кризового управління. В умовах постійно змінюваного економічного середовища, глобальних фінансових криз і внутрішніх викликів важливо мати інструмент, який дозволяє оперативно оцінювати поточний стан фінансової стійкості та прогнозувати можливі ризики.

Модель інтегрованого індексу надає можливість своєчасно виявляти загрози фінансовій системі, оптимізувати регуляторну політику, а також забезпечити кращу адаптацію банківської системи до шоків і змін на світових фінансових ринках. Це дозволяє підвищити рівень економічної безпеки держави та сприяти стійкому розвитку фінансової сфери. Побудова моделі макропруденційного оцінювання фінансової стабільності банківської системи України є важливим кроком для ефективного моніторингу та управління фінансовими ризиками, що виникають у банківському секторі. Така модель дозволяє комплексно оцінювати рівень стабільності системи, враховуючи ключові макропруденційні показники, такі як нормативи капіталу, ліквідності, кредитного ризику, показники рентабельності та ін. Визначення взаємозв’язків між цими показниками сприяє підвищенню прозорості та ефективності управління банківською системою, що, своєю чергою, позитивно впливає на

економічну стабільність країни в цілому. Модель також передбачає застосування методу сценарного аналізу для прогнозування стабільності банківської системи, що дозволяє ефективно оцінювати та прогнозувати її здатність реагувати на ризики та зміни в економічному середовищі. Такий підхід є важливим для своєчасного виявлення потенційних загроз фінансовій стабільності та забезпечення економічної безпеки держави.

Таким чином, модель макропруденційного оцінювання фінансової стабільності банківської системи України може виглядати наступним чином:

$$Фінансова\ стабільність = f(X1, X2, \ldots, Xn), \quad (3.1)$$

де X1, X2, …, Xn – основні макропруденційні показники, зокрема нормативи капіталу, ліквідності, кредитного ризику та показники рентабельності.

Модель макропруденційного оцінювання фінансової стабільності банківської системи України у вигляді функції відображає інтеграцію різних фінансових показників банківського сектору, що мають відношення до капіталу, ліквідності, кредитних і валютних ризиків, прибутковості та інших макропруденційних індикаторів, і використовуються для забезпечення фінансової стабільності та безпеки банківської системи.

Для визначення фінансової стабільності банківської системи на основі інтегрованого показника можна використати метод багатовимірного аналізу, зокрема, побудову інтегрального індексу фінансової стабільності.

Методика розрахунку інтегрального індексу фінансової стабільності, на нашу думку, включає п’ять етапів:

1. Вибір ключових індикаторів фінансової стабільності за відповідний період, зокрема за рік.

2. Нормалізація показників. Для того щоб привести всі індикатори до єдиної шкали (від 0 до 1), можна застосувати формули: – для показників, де більше значення є кращим, наприклад, ROA, ROE, капітал 1 рівня:

$$Xi\,норм = (Xi - Xmin) / (Xmax - Xmin), \quad (3.2)$$

де *Xi* – фактичне значення і-го показника;

Xmin, Xmax – відповідно найгірше та найкраще значення показника в межах прийнятного діапазону;

якщо навпаки (наприклад, для NPL, де зростання показує погіршення), то:

$$Xi\,норм = (Xmax - Xi) / (Xmax - Xmin) \quad (3.3)$$

3. Визначення вагових коефіцієнтів і розрахунок інтегрованого значення нормованих показників. Інтегроване значення IXn для кожного показника, де кожен показник має свій ваговий коефіцієнт, можна розрахувати за формулою:

$$IX_n = IX_n^{норм} \times w_n, \quad (3.4)$$

де IX_n – інтегроване значення n-го показника;

$Xn^{норм}$ – нормалізоване значення n-го показника;

w_n – ваговий коефіцієнт для n-го показника.

4. Розрахунок інтегрованого показника за формулою:

$$ІФС = \sum_{n=1}^{N} IXn, \quad (3.5)$$

де *ІФС* – індекс фінансової стабільності;

IXn – інтегроване значення n-го показника, яке включає нормалізоване значення та ваговий коефіцієнт;

N – кількість показників.

5. Класифікація рівня стабільності банківської системи на основі отриманого індексу фінансової стабільності. Важливо зазначити, що всі етапи повинні бути логічно пов’язані і відображати процес обчислення індексу фінансової стабільності. На першому етапі розрахунку інтегрального індексу

фінансової стабільності ми збираємо фактичні дані основних пруденційних нормативів і показників, зокрема за останні п’ять років, у нашому випадку – з 2019 по 2023 роки (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні пруденційні нормативи і показники банківської діяльності у 2019 – 2023 рр.

Норматив	2019	2020	2021	2022	2023
Норматив достатності регулятивного капіталу	19,66	21,98	18,01	19,68	21,07
Норматив достатності основного капіталу	13,50	15,67	11,99	13,12	12,24
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	17,61	19,14	18,60	17,80	15,53
Норматив великих кредитних ризиків	105,00	87,39	72,35	86,33	63,13
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов’язаними особами	7,02	4,10	3,71	2,81	1,08
Якість кредитного портфеля (NPL)	48,4	41,00	30,02	38,12	37,35
Рентабельність активів (ROA)	4,26	2,44	4,09	1,04	3,23
Рентабельність капіталу (ROE)	33,45	19,22	35,08	9,68	30,20

Наступним (другим) етапом є нормування значень пруденційних нормативів і показників. Для кожного показника проводиться обчислення нормованих значень, що дозволяють привести різні показники до єдиної шкали від 0 до 1, де 1 відповідає найкращому результату для показників, де більше значення є бажаним, і 0 – найгіршому результату. Для показників, де зростання значення вказує на погіршення, шкала інвертується: 1 відповідає найгіршому результату, а 0 – найкращому. Це дозволяє здійснювати порівняння та оцінку фінансових показників за однаковими стандартами. В результаті цього етапу отримуємо табл. 2, де наведено нормовані значення за кожен рік.

На третьому етапі необхідно визначити вагові коефіцієнти для кожного показника, що є важливим для визначення їхнього внеску у загальний рівень фінансової стабільності. Вагові коефіцієнти відображають відносну важливість кожного показника для забезпечення стабільності банківської системи. Для цього застосовуємо експертний метод оцінювання, що дає змогу точно визначити вагомість кожного показника.

Таблиця 3.2

Нормовані значення пруденційних нормативів і показників банківської діяльності за 2019–2023 рр., %

Норматив	2019	2020	2021	2022	2023
Норматив достатності регулятивного капіталу	0,933	0,989	0,824	0,926	0,984
Норматив достатності основного капіталу	0,800	0,651	0,559	0,708	0,617
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	0,688	0,231	0,344	0,312	0,418
Норматив великих кредитних ризиків	0,245	0,413	0,475	0,137	0,370
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами	0,721	0,836	0,848	0,936	0,976
Якість кредитного портфеля (NPL)	0,516	0,590	0,684	0,627	0,626
Рентабельність активів (ROA)	0,426	0,244	0,409	0,104	0,323
Рентабельність капіталу (ROE)	0,233	0,146	0,352	0,097	0,302

Розподіл вагових коефіцієнтів здійснюється за наступним принципом: 0,20 – для основних показників стабільності, таких як нормативи достатності капіталу та регулятивного капіталу; 0,15 – для показників середнього рівня, наприклад, показники достатності капіталу основного 1 рівня, рентабельність активів і капіталу; 0,10 – для менш важливих, але все ж критичних показників, таких як максимальний розмір кредитного ризику, якість кредитного портфеля; 0,05 – для показників з меншим впливом, але все одно значущих для загального оцінювання, як, наприклад, норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами. Цей підхід дозволяє оцінити кожен показник на основі його реального впливу на стабільність банківської системи, а також забезпечити однакову вагу на 2019–2023 роки, що сприяє більшій узгодженості в розрахунках. На четвертому етапі розраховуємо інтегровані значення для кожного показника, а також загальний індекс фінансової стабільності за кожен рік. Результати розрахунків представлені в табл. 3.3.

Останнім (п'ятим) етапом є класифікація рівня стабільності банківської системи на основі отриманого інтегрованого індексу фінансової стабільності. Табл. 4 дає чітке уявлення про рівень стабільності банківської системи залежно від значення інтегрованого індексу фінансової стабільності. Класифікація

дозволяє визначити, на якому рівні стабільності знаходиться банківська система в кожному з аналізованих років.

Таблиця 3.3

Індекс фінансової стабільності банківської системи на основі розрахованих нормованих значень і вагових коефіцієнтів за 2019–2023 рр.

Показники	Вагові коефіцієнти	2019	2020	2021	2022	2023
Норматив достатності регулятивного капіталу (Нрк)	0,20	0,933	0,989	0,824	0,926	0,984
Норматив достатності основного капіталу (Нк1)	0,15	0,800	0,651	0,559	0,708	0,617
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	0,10	0,688	0,231	0,344	0,312	0,418
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	0,10	0,245	0,413	0,475	0,137	0,370
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами (Н9)	0,05	0,721	0,836	0,848	0,936	0,976
Якість кредитного портфеля (NPL)	0,10	0,516	0,590	0,684	0,627	0,626
Рентабельність активів (ROA)	0,15	0,426	0,244	0,409	0,104	0,323
Рентабельність капіталу (ROE)	0,15	0,233	0,146	0,352	0,097	0,302
Індекс фінансової стабільності (ІФС)		**0,5864**	**0,5192**	**0,5555**	**0,4760**	**0,5733**

Таблиця 3.4

Класифікація рівня стабільності банківської системи за індексом фінансової стабільності

Інтегрований показник ІФС	Рівень стабільності	Характеристика
0,80–1,0	Високий рівень	Висока фінансова стійкість, здатність ефективно реагувати на економічні та фінансові шоки.
0,60–0,79	Середній рівень	Стійкість є на достатньому рівні, але є деякі області, які потребують покращення.
0,40–0,59	Низький рівень	Наявність значних ризиків, що вимагає заходів для зміцнення фінансової стабільності.
Менше 0,40	Критичний рівень стабільності	Висока ймовірність фінансових потрясінь, необхідно терміново вживати заходів для стабілізації.

Таким чином, відповідно до даних табл. 3.3 – 3.4, за період 2019–2023 рр. індекс фінансової стабільності банківської системи знаходився на рівні низької стабільності (значення індексу фінансової стабільності варіювалися від 0,4760 у 2022 році до 0,5864 у 2019 році). Це свідчить про наявність значних ризиків у банківській системі, що потребує термінових заходів для зміцнення стабільності та зменшення потенційних економічних потрясінь. Для розрахунку інтегрального індексу фінансової стабільності необхідно

враховувати зміни, які щорічно вносяться до показників, визначених Національним банком України (НБУ). Ці показники можуть змінюватися залежно від економічних умов, нормативних вимог і змін на фінансовому ринку. З огляду на це, важливо регулярно переглядати та оновлювати як показники, так і вагові коефіцієнти для кожного з них, оскільки ці величини можуть змінюватися залежно від ситуації на фінансовому ринку та економічних умов.

Окремі показники можуть ставати неактуальними або замінюватися іншими, більш значущими для оцінки фінансової стабільності в конкретний період. Зважаючи на ці фактори, розрахунок інтегрального індексу фінансової стабільності за допомогою запропонованої методики залишається ефективним інструментом для оцінки стабільності банківської системи, навіть у разі змін у нормативній базі. У зв'язку з цим, розрахуємо інтегральний індекс фінансової стабільності банківської системи України за 2024 рік на основі нових, актуальних показників.

У табл. 3.5 наведено основні пруденційні нормативи і показники для розрахунку індексу фінансової стабільності за 2024 рік.

Таблиця 3.5

Основні пруденційні нормативи і показники за 2024 рік, %

Назва показника	Значення
Норматив достатності регулятивного капіталу (не менше 8,5 %), Нрк	17,43
Норматив достатності капіталу 1 рівня (не менше 7,5 %), Нк1	17,01
Норматив достатності основного капіталу 1 рівня (не менше 5,625 %), Нок1	17,00
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %), Н7	16,01
Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу), Н8	75,33
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %), Н9	1,10
Коефіцієнт покриття ліквідністю в усіх валютах (LCRвв, 100 %)	376
Коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземних валютах (LCRів, 100 %)	358
Якість кредитного портфеля (частка непрацюючих кредитів (NPL)	31,44
Рентабельність активів (ROA)	4,65
Рентабельність капіталу (ROE)	40,49

Індекс фінансової стабільності можна обчислити як середньозважене нормованих значень, зокрема як підсумок інтегрованих нормованих значень (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Інтегровані показники фінансової стабільності банківської системи на основі розрахованих нормованих значень для 2024 року (перша частина)

Показники	Фактичне значення Xi, %	Нормоване значення Хінорм	Ваговий коефіцієнт Wi	Інтегроване значення нормованого показника Wi×Хінорм
1	2	3	4	5
Норматив достатності регулятивного капіталу (Нрк)	17,43	0,7770	0,20	0,1554
Норматив достатності капіталу 1 рівня (Нк1)	17,01	0,7608	0,15	0,1141
Норматив достатності основного капіталу 1 рівня (Нок1)	17,00	0,7920	0,15	0,1188
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	16,01	0,6404	0,10	0,0640
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	75,33	0,7533	0,10	0,0753
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	1,10	0,0440	0,05	0,0022

Таблиця 3.7

Інтегровані показники фінансової стабільності банківської системи на основі розрахованих нормованих значень для 2024 року (друга частина)

1	2	3	4	5
Коефіцієнт покриття ліквідністю в усіх валютах (LCRвв)	376	0,3067	0,05	0,0153
Коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземних валютах (LCRів)	358	0,2867	0,05	0,0143
Якість кредитного портфеля (NPL)	31,44%	0,3144	0,05	0,0157
Рентабельність активів (ROA)	4,65	0,4650	0,05	0,0233
Рентабельність капіталу (ROE)	40,49	0,3388	0,05	0,0169
Індекс фінансової стабільності (ІФС)				**0,6200**

Отже, з індексом фінансової стабільності, що дорівнює 0,6200, банківська система України на 2024 рік відноситься до середнього рівня стабільності (табл. 3.7). Це свідчить про наявність певної стійкості системи до потенційних криз, однак вказує на необхідність покращення окремих аспектів для зміцнення фінансової стійкості в майбутньому. Загалом, банківська система України у 2024 році характеризується високим рівнем стабільності, демонструючи стійкість до зовнішніх шоків і внутрішніх ризиків. Однак

існують певні сфери, які потребують покращення для зміцнення фінансової стійкості в довгостроковій перспективі. За даними НБУ, банківська система продемонструвала стійкість протягом 2024 року, незважаючи на виклики, пов’язані з повномасштабною війною. Банки зберегли достатній рівень капіталізації та ліквідності, а також адаптувалися до нових умов, забезпечуючи безперебійну роботу фінансової системи [93].

Впродовж 2025 році НБУ планує провести оцінку стійкості банківської системи, яка включатиме оцінку якості активів та стрес-тестування 21 банку, на які припадає понад 90 % активів банківської системи. Це дозволить виявити потенційні ризики та забезпечити своєчасне реагування на них. За прогнозами НБУ, інфляція зростатиме протягом найближчих місяців, але з середини 2025 року почне знижуватися, досягнувши позначки 8,4 % наприкінці року. Це може позитивно вплинути на фінансову стабільність банківської системи, оскільки стабілізація інфляції сприятиме покращенню макроекономічних умов [93]. Таким чином, очікується, що банківська система України в 2025 році збереже фінансову стабільність, підтримуючи достатній рівень капіталізації та ліквідності, а також адаптуючись до змін в економічному середовищі.

Для моделювання індексу фінансової стабільності на 2025–2030 роки на основі порівняння і трендів за 2019–2024 роки, можемо створити три сценарії (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Сценарії розвитку фінансової стабільності банківської системи України

Сценарій	Опис
1. Песимістичний сценарій	Передбачається погіршення економічної ситуації в Україні, що призведе до зниження фінансової стабільності. Показники банківської системи погіршуватимуться через збільшення ризиків і зменшення ліквідності, зниження капіталу та зростання проблемних кредитів.
2. Базовий сценарій	Прогнозує стабільний розвиток економіки України з помірними змінами в банківському секторі. Індекс ІФС залишатиметься на стабільному рівні або з незначними коливаннями (наприклад, зменшення або збільшення на 1–2 % в рік), підтримуючи баланс між стійкістю і ризиками.
3. Оптимістичний сценарій	Прогнозує покращення економічної ситуації, що дозволить зростати основним показникам фінансової стабільності. Це може бути пов’язано з позитивними змінами в макроекономічній ситуації, зростанням капіталу банків, покращенням якості кредитного портфеля та зменшенням ризиків.

Для того, щоб спрогнозувати значення індексу фінансової стабільності на 2025–2030 роки за допомогою трьох сценаріїв, потрібно здійснити кілька основних етапів:

1. Аналіз трендів індексу фінансової стабільності за 2019–2024 роки.

2. Прогнозування нормованих значень показників індексу фінансової стабільності для кожного сценарію. Для прогнозування значень індексу фінансової стабільності для 2025–2030 років ми використаємо тренди за 2019–2024 роки, а саме:

– песимістичний сценарій прогнозує подальше погіршення показників. Показники знижуються на 2–3 % щорічно від рівня 2024 року;

– базовий сценарій прогнозує стабільний розвиток економіки, без значних змін у показниках ІФС;

– оптимістичний сценарій. передбачає покращення економічної ситуації, що призведе до покращення всіх основних показників.

3. Розрахунок прогнозованого значення індексу фінансової стабільності. Для 2025–2030 років аналогічно, збільшуючи значення на 2–3 % щороку. У табл. 8 наведено розрахункові результати на 2025–2030 роки.

Таблиця 3.9

Прогнозований індекс фінансової стабільності банківської системи України на період 2025–2030 років за трьома сценаріями

Рік	Песимістичний сценарій	Базовий сценарій	Оптимістичний сценарій
2025	0,5800	0,6200	0,6500
2026	0,5700	0,6250	0,6600
2027	0,5600	0,6300	0,6700
2028	0,5500	0,6350	0,6800
2029	0,5400	0,6400	0,6900
2030	0,5300	0,6450	0,7000

Цей прогноз базується на трендах і показниках індексу фінансової стабільності за попередні роки, однак потрібно враховувати, що реальний розвиток подій може залежати від багатьох змінних, таких як політична ситуація, зовнішньоекономічні фактори, інфляційний тиск і зміни в законодавстві.

Методика, яку ми використали для розрахунку індексу фінансової стабільності, є моделлю середньозваженого індексу фінансової стабільності на основі нормованих показників. Вона передбачає обчислення інтегрованого показника, де враховуються вагові коефіцієнти для кожного з показників фінансової стабільності. Це може бути класифіковано як методика інтегрованого оцінювання фінансової стабільності банківської системи з використанням нормованих значень ключових пруденційних показників. Дана методика розрахунку індексу фінансової стабільності на основі нормованих показників визначає модель оцінювання фінансової стабільності за допомогою середньозваженого індексу.

Показники індексу фінансової стабільності банківської системи за період 2019–2023 років вказують на необхідність вжиття термінових заходів для зміцнення фінансової стабільності банківської системи, зокрема через поліпшення якості активів банків, збільшення капітальних резервів та зменшення ризиків, пов’язаних з кредитуванням.

Індекс фінансової стабільності за 2024 рік, що становить 0,6200, демонструє покращення стабільності банківської системи порівняно з попередніми роками (2019–2023). Це вказує на позитивну динаміку в фінансовому секторі, зокрема щодо зменшення ризиків і підвищення стійкості банківської системи до економічних шоків. Проте індекс фінансової стабільності все ще знаходиться в межах середнього рівня стабільності, що означає, що існують певні сфери, які потребують подальшого вдосконалення.

Особливо актуальним є застосування методу сценарного прогнозування, який дозволяє враховувати різноманітні ризики та невизначеності, що впливають на стабільність банківської системи. Прогнозування індексу фінансової стабільності на основі трьох сценаріїв (песимістичний, базовий, оптимістичний) дозволяє зрозуміти, як змінюватиметься фінансова стабільність в умовах змін на фінансовому та макроекономічному ринку.

Прогнози для 2025–2030 років за допомогою індексу фінансової стабільності дозволяють зробити висновок, що банківська система України має

достатньо стабільну основу, але потребує постійного моніторингу та адаптації політики у відповідь на зміни економічної ситуації.

Рекомендується вдосконалювати механізми макропруденційного нагляду та регулювання для покращення адаптації банків до змін у фінансовому середовищі, зокрема щодо зменшення непрацюючих кредитів та посилення управління ліквідністю. Ці висновки підкреслюють значення інтегрованих моделей фінансової стабільності та макропруденційних інструментів, які дозволяють ефективно оцінювати стійкість банківської системи та забезпечувати фінансову та економічну безпеку країни. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на розробку адаптивних моделей, які б дозволяли більш точно оцінювати фінансову стабільність та реагувати на нові виклики, що постають перед банківською системою України.

3.2. Система управління банківськими ризиками під час війни

З огляду на сучасні умови нестабільності еко номічного середовища, система ризик-ме неджменту повинна забезпечувати ефектив ну реалізацію всіх процесів управління. При цьому важливо чітко розподілити повноваження, функції та обов’язки між учасниками управління ризиками та співпрацівниками банку, визначаючи їхні зони відповідальності (рис. 3.1) [94]. Таким чином, ця система орієнтована на за безпечення стабільної роботи банку в умовах не визначеності. Вона передбачає використання комплексного підходу, зокрема в аспектах прогно зування, організації, контролю та управління всіма видами ризиків, а також їх інтеграцію у стратегічне планування та оперативну діяльність банку. Розглянемо основні методи оцінки фінансових ризиків банку (табл. 3.10) [95 – 99].

Методи кількісної оцінки банківських ри зиків, зважаючи на їхні можливості, пе реваги та недоліки, застосовуються до різних банківських ризиків. При виборі моделей та інструментів для оцінки ризиків банк враховує різні аспекти, такі як специфіка діяльності, обсяг операцій, профіль ризику,

бізнес-потреби, припу щення, що лежать в основі моделей, доступність точних і повних вхідних даних, можливості інфор маційної системи для управління ризиками, рівень досвіду та кваліфікацію персоналу [95]. Проте найбільш універсальними методами оцінки фінансовими банківськими ризиками є стрес-тестування та метод аналогій.

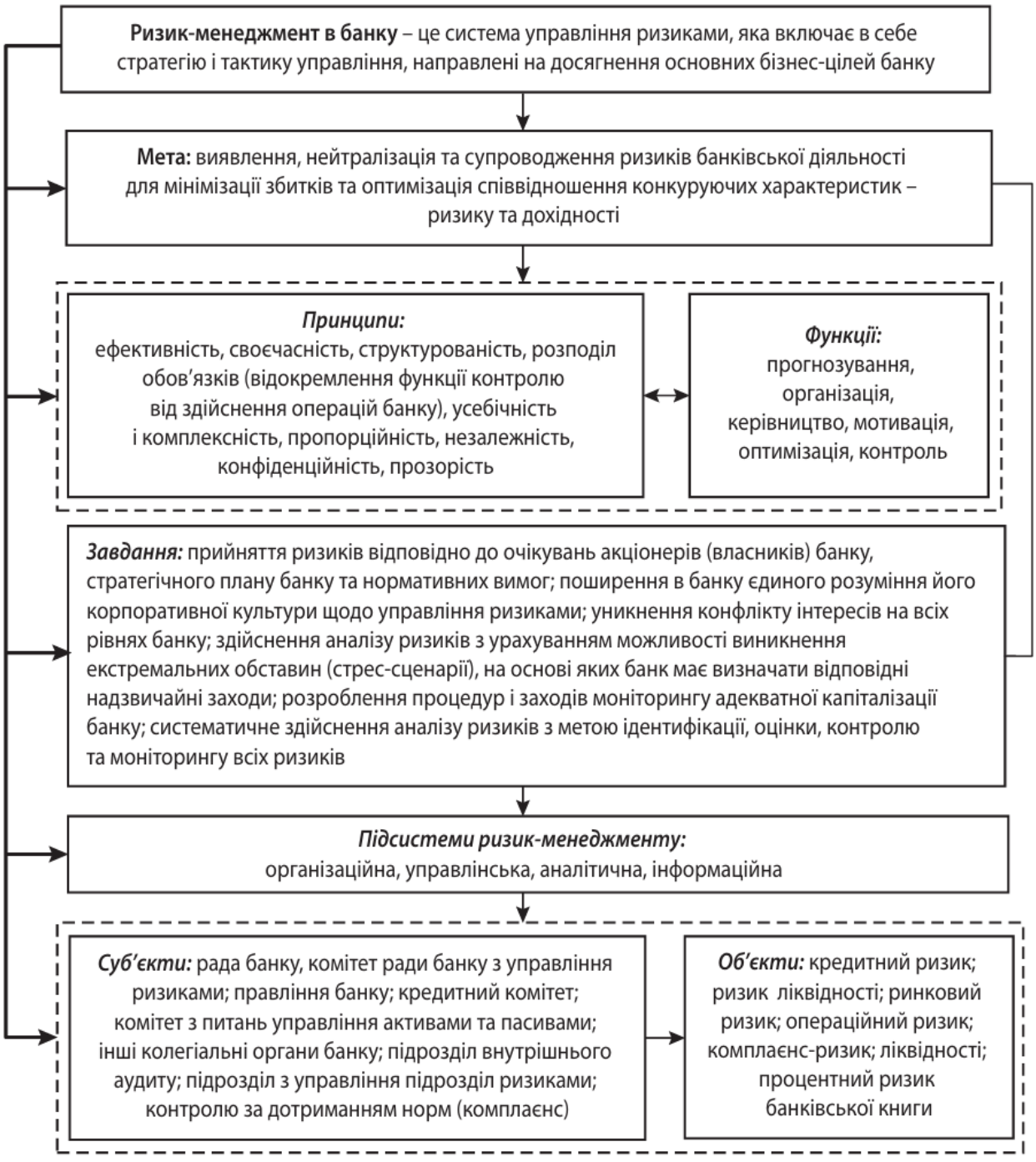

Рис. 3.1. Система управління банківськими ризиками

Таблиця 3.10

Методи оцінки фінансових ризиків банків

Метод	Ризик	Переваги	Недоліки
1. Статистичні методи: 1.1. Метод «Монте-Карло»	Кредитний	Досить високе визначення розмірів збитку та ймовірність їх настання в майбутньому в ординарних умовах	Необхідність обробки великого обсягу статистичної інформації. Мала ефективність оцінки в умовах кризи
1.2. Z-модель Альтмана	Кредитний, валютний, фондовий		
1.3. Модель Чесера			
1.4. Модель Дюрана			
1.5. VaR-метод			
2. Методи експертних оцінок: 2.1. Метод Дельфі	Кредитний, валютний, процентний, фондовий	Ефективні за відсутності достовірної інформації чи її недостатності. Висока ефективність оцінки в умовах кризи	Суб'єктивний характер
2.2. Метод «дерева рішень»			
2.3. Метод коефіцієнтного аналізу	Кредитний		
2.4. Метод рейтингів			
3. Аналітичні методи: 3.1. Дюрація	Фондовий	Містить у собі можливості факторного аналізу параметрів. Висока ефективність оцінки в умовах кризи	Трудомісткі
3.2. Стрес-тестування	Валютний, фондовий, процентний		
3.3. GAP-аналіз	Процентний		
4. Метод аналогій	Кредитний, ліквідності, валютний, фондовий, процентний	Коли неможливо застосувати інші методи аналізу. Висока ефективність в ординарних умовах	Важко створити умови, у яких повторився б минулий досвід
5. Комбінований метод	Кредитний, ліквідності, валютний, фондовий, процентний	Синергетичний ефект. Висока ефективність в ординарних умовах та в умовах кризи	Трудомісткий, потребує обробки великого обсягу статистичної, бухгалтерської та управлінської інформації

Управління банківськими ризиками в умовах війни є надзвичайно складним завданням, оскільки війна створює численні фактори, що суттєво впливають на фінансову стабільність і безпеку банківської системи. Враховуючи непередбачуваність і швидкоплинність подій під час війни, банки мають застосовувати особливі стратегії та механізми для мінімізації ризиків (табл. 3.11) [100].

В умовах війни в Україні банківська система стикається з низкою серйозних викликів, які впливають на управління ризиками (рис. 3.2). Через війну багато підприємств і фізичних осіб зазнали втрат або опинилися у складній фі нансовій ситуації. Це призводить до зниження платоспроможності позичальників і, як наслідок, зростання частки проблемних кредитів у банківських портфелях [101, 102].

Таблиця 3.11

Способи мінімізації банківських ризиків

Вид управління	Характеристика	Переваги	Недоліки
Страхування	Використання страхових полісів для захисту банку від можливих фінансових втрат	Захист від значних фінансових втрат. Зниження ризику для банківських операцій	Додаткові витрати на страхові премії. Не покриває всі види ризиків
Хеджування	Зменшення фінансових ризиків банківської установи за допомогою використання похідних фінансових інструментів: ф'ючерсів, форвардів, свопів та опціонів	Зниження цінових ризиків. Можливість фіксувати майбутні ціни	Витрати на хеджування. Може обмежувати потенційний прибуток
Установлення лімітів	Визначення максимально допустимого рівня ризику для певних операцій або активів	Контроль рівня ризику. Забезпечення стабільності фінансової діяльності	Може обмежувати операційну гнучкість. Вимагає регулярного перегляду й оновлення
Диверсифікація	Розподіл інвестицій серед різних активів або ринків для зниження ризику втрат	Зниження сукупного ризику. Можливість отримання прибутку з різних джерел	Вимагає глибокого аналізу ринку. Може бути складним в управлінні
Резервування	Відкладення частини прибутку на резерви для покриття можливих втрат	Фінансова стабільність у разі несприятливих подій. Підвищення довіри інвесторів	Зниження обсягу доступного капіталу для інвестицій. Вимагає правильної оцінки ризиків

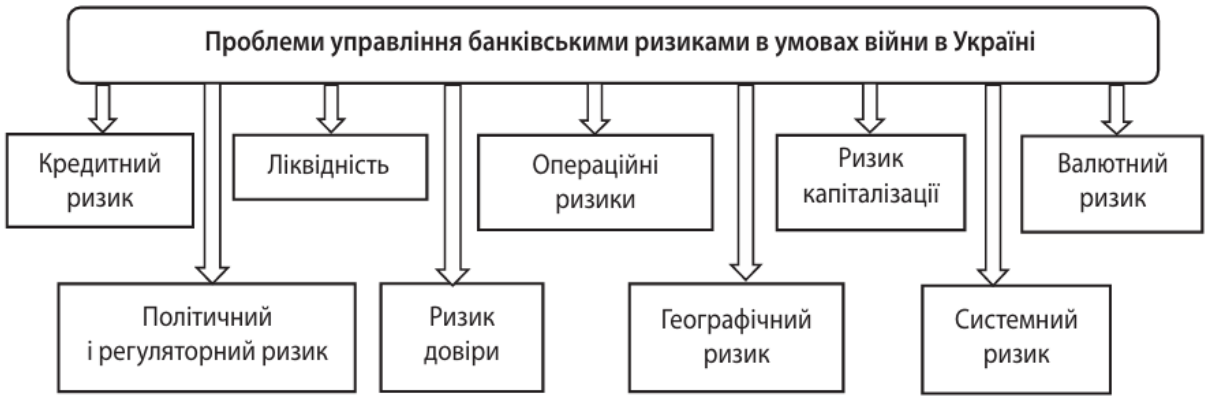

Рис. 3.2. Проблематика управління банківськими ризиками під час війни в Україні

Нестабільність економічної ситуації та паніка серед вкладників викликає масові вилучення депозитів. Це ставить під загрозу ліквідність банків та їхню здатність виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та контрагентами. Руйнування інфраструктури, проблеми з доступом до енергоресурсів, а також

кібератаки на банківські установи значно підвищують операційні ризики. Банки змушені адаптувати свої операційні процеси до умов воєнних дій. Коливання валютного курсу на тлі війни підвищують валютні ризики для банків. Дестабілізація валютного ринку також впливає на боржників, які мають кредити в іноземній валюті. Зростання неплатежів та збитків може призвести до скорочення капіталів банків. Це ставить під питання їх здатність дотримуватись нормативів капіталізації, що може вимагати державної підтримки або рекапіталізації. Непередбачуваність політичних рішень та можливі зміни в регуляторній політиці, що виникають через війну, створюють додаткові ризики для банків. Регулятори можуть змінювати вимоги до банківського капіталу, ліквідності або звітності. Зниження довіри до банківської системи через невизначеність та економічну нестабільність може призвести до відтоку клієнтів та скорочення фінан сування банків. Банки, які мають відділення в зонах бойових дій або на окупованих територіях, стика ються з ризиками втрати активів та неможливості обслуговування клієнтів на цих територіях.

Вирішення проблем управління банківськими ризиками в умовах війни вимагає комплексного підходу, включно з адаптацією наявних механізмів ризик-менеджменту, впровадження нових технологій та інструментів. Визначимо основні напрями вдосконалення управління банківськими ризиками в умовах війни та представимо в таблиці (табл. 3.12). В умовах війни управління ризиками стає критичним фактором для збереження стабільності банківської системи. Основні рішення включають збільшення капіталізації, активне управління кредитними портфелями, посилення ліквідності, вдосконалення кібербезпеки та розвиток співпраці з міжнародними організаціями. Такий підхід дозволить зменшити ризики та підвищити стійкість банків в умовах поточних викликів [103].

У сучасних умовах функціонування банків України важливо впроваджувати управлінські заходи, які сприятимуть підвищенню гнучкості та адаптивності системи управління ризиками загалом. Необхідно створювати

адаптивні організаційні структури антикризового ризик-менеджменту, а також тимчасові міжфункціональні проєктні структури для вирішення конкретних завдань антикризового ризик-менеджменту.

Таблиця 3.12

Вектори удосконалення управління банківськими ризиками в умовах війни

Ризик	Суть ризику	Удосконалення
Фінансовий ризик	Валютний ризик: девальвація гривні	Банки мають вести активний моніторинг і хеджування валютних ризиків
	Кредитний ризик: ризик дефолтів клієнтів	Банки повинні переглядати умови кредитування, посилювати вимоги до застави та гарантій
Ризик ліквідності	Забезпечення ліквідності	Банки повинні мати резерви ліквідних активів і розвивати стратегії швидкого реагування на зміну ситуації, забезпечуючи достатній рівень грошових коштів для задоволення вимог клієнтів та підтримки діяльності
	Контроль за відтоком депозитів	Стратегія стабільності депозитів важлива для забезпечення стійкості банку в умовах кризи. Підвищення довіри клієнтів і прозорість комунікації з ними можуть допомогти уникнути паніки
Операційний ризик	ІТ-безпека та кіберризики: зростає ризик кібератак	Банки мають посилювати заходи безпеки, зокрема через захист від хакерських атак, забезпечення безперервності бізнес-процесів за допомогою резервного копіювання та аварійного відновлення даних
	Планування безперервності бізнесу	Розробка плану на випадок надзвичайних ситуацій (план відновлення діяльності, евакуація працівників, резервні офіси)
Ризик зміни регуляторного середовища	Адаптація до нових нормативних вимог	Банки повинні оперативно реагувати на зміни в регуляціях, а також бути готовими до введення нових вимог щодо капіталу, ліквідності, резервів тощо
	Виконання санкцій	Важливою є практика моніторингу та виконання вимог міжнародних санкцій, щоб уникнути порушень і штрафів
Ризик репутації	Прозорість і комунікація	Банки повинні активно комунікувати з клієнтами, інформуючи їх про заходи безпеки, зміни в політиках і можливі наслідки від ситуації на фронті
	Відповідальність перед суспільством	Важливою є соціальна відповідальність банків, участь у гуманітарних ініціативах і підтримка національної економіки
Проблеми з фінансуванням	Диверсифікація фінансування	Зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування через розвиток внутрішніх фінансових механізмів або реструктуризацію боргів
Ризик знищення або пошкодження активів	Ризик захисту інфраструктури	Наявність планів евакуації персоналу, захисту ключових фізичних активів та відновлення інфраструктури в разі її пошкодження

Склад таких структур залежатиме від специфіки загроз, а їхнє формування має бути превентивним, виходячи із ключових потенційних загроз, які можуть виникнути в діяльності банку під час війни. Особливу роль у досягненні цілей управління ризиками відіграє обмін інформацією й ефективна система комунікацій з усіма зацікавленими сторонами. Крім фінансових ризиків, необхідно мінімізувати стратегічні ризики та трансформувати бізнес стратегії та моделі для забезпечення стабільності в умовах війни.

Підвищена увага до операційних ризиків, зокрема інфраструктурних загроз, кібербезпеки, управління людським капіталом і ланцюгами постачання, також є важливою. Банки України повинні застосовувати ефективні заходи для управління ризиками, враховуючи зміни в операційному середовищі, і активно використовувати інструменти оцінки, регулювання та контролю, що допоможуть знизити ризики та забезпечити належний рівень управління капіталом і ліквідністю на основі сформованих організаційних структур. Банки повинні гнучко реагувати на зміни, вносячи корективи в стратегії управління ризиками, зокрема шляхом зміцнення внутрішнього контролю та вдосконалення системи управління ризиками. Важливо створювати резерви ліквідності та капіталу, розвивати механізми страхування від можливих збитків і зниження ризиків. Вкладення в безпеку та автоматизацію процесів можуть допомогти банкам не лише підтримувати свою діяльність у складних умовах, але й зберігати довіру клієнтів.

Управління банківськими ризиками в умовах війни є комплексним завданням, яке вимагає постійного моніторингу ситуації, швидкої реакції на зміни та застосування гнучких і ефек тивних інструментів управління. Ефективне управління ризиками для банку має значні переваги та може бути представлене у вигляді запропонованої послідовності дій (рис. 3.3). Загалом, ефективне управління ризиками сприяє більш стабільному та успішному функціо нуванню банку, що особливо важливо в умовах не визначеності, зокрема війни та економічних криз.

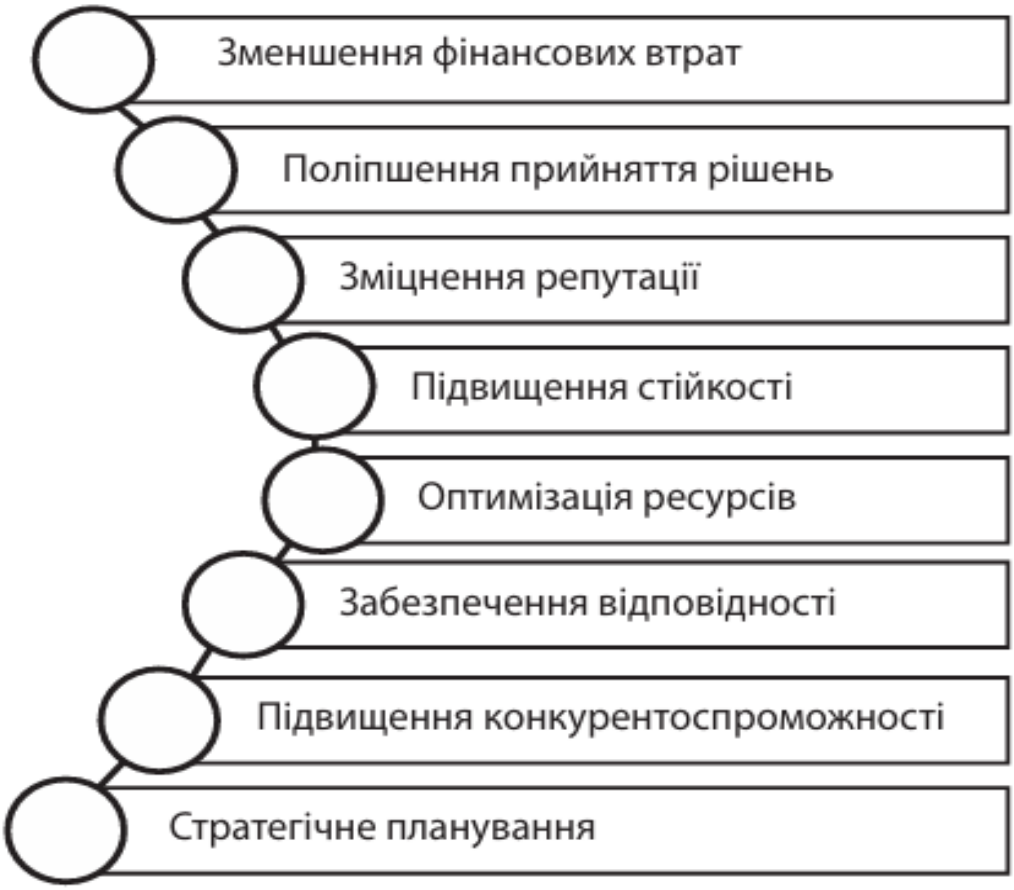

Рис. 3.3. Стратегічні переваги ефективного управління банківськими ризиками

Українська банківська система продовжує демонструвати стійкість, попри значний вплив ризиків, посилених війною. Основні виклики включають макроекономічну нестабільність, збільшення кредитних ризиків, валютні та операційні ризики. Водночас адаптація до нових умов забезпечила стабілізацію багатьох ризиків під час війни. Ефективне управління ризиками, впровадження інноваційних методів та забезпечення довіри клієнтів залишаються ключовими для стабільності банківського сектора. Умови війни потребують комплексного підходу до прогнозування, управління та зниження впливу ризиків на діяльність банків. Система ризик-менеджменту повинна орієнтуватися на стійкість і гнучкість у швидкозмінюваних умовах.

3.3. Вектор розвитку банківського сектору до 2030 року: державний інструментарій

Вектор розвитку банківського сектору України до 2030 року зосереджений на цифровізації, стійкості до воєнних ризиків, інтеграції з ЄС та фінансуванні відновлення. Основні напрямки включають підтримку ліквідності, активне кредитування бізнесу (ОВДП, програми). Під час війни пріоритетом є безперебійна робота, а до 2030 року – розбудова фінансової стабільності, детінізація та впровадження інструментів довгострокового інвестування.

Національний банк України вдруге з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну актуалізував інституційну Стратегію, сфокусовану на спротив російській агресії та відновлення країни. Зокрема, у відповідь на нові умови сьогодення регулятор оновив та доповнив перелік пріоритетних заходів Стратегії НБУ [105].

Оновлення Стратегії НБУ сприятиме підвищенню ефективності діяльності Національного банку в умовах швидкозмінного зовнішнього середовища, посиленню готовності до нових викликів та різних сценаріїв розвитку подій.

Наприкінці 2024 року команда НБУ провела стратегічну сесію, на якій детально розглянуто та уточнено сучасні тренди, загрози та можливості для фінансового сектору й Національного банку, верифіковано та розширено поточну дорожню карту заходів Стратегії НБУ за всіма стратегічними цілями та оновлено індикатори їх досягнення. У результаті оновлення до Стратегії НБУ додалося 11 нових індикаторів та уточнено шість діючих. Дорожня карта заходів оновленого документа доповнилася 17 новими за своєю суттю заходами, ще 45 заходів було уточнено або трансформовано відповідно до викликів сьогодення. В результаті визначено оновлені пріоритетні завдання НБУ у розрізі стратегічних цілей.

Перелік пріоритетних завдань регулятора доповнився низкою актуальних заходів та уточнених індикаторів, зокрема:

– у межах ***цілі 1 «Стійка гривня»*** Національний банк запланував досягнення більш амбітних цілей у напрямі цінової стабільності, інфляційних очікувань та курсової стійкості;

– у межах ***цілі 2 «Фінансова стабільність»*** додалися нові заходи, спрямовані на: посилення забезпечення безперервної діяльності учасників фінансового сектору; удосконалення вимог до організації системи управління ризиками в банках; виявлення та реагування на зв'язки з державою-агресором у структурах власності учасників фінансового ринку; створення реєстрів дропів та міскодингу, забезпечення протидії наявним та новим схемами дропів; забезпечення стійкості критичної інфраструктури фінансового сектору;

– у зв'язку з поглибленням євроінтеграційного напряму оновлено назву ***цілі 3 – «Фінансова система працює на відновлення країни та інтегрується до ЄС»*** – та перелік ініціатив для її досягнення. Так, зусилля Національного банку додатково сфокусуються на: інтеграції до ринку фінансових послуг ЄС; розробленні та впровадженні Політики ESG для фінансового сектору; дотриманні вимог до системи корпоративного управління учасників фінансового ринку (постійно, з урахуванням ризик-орієнтованого підходу); стимулюванні розвитку фінансової інклюзії, в тому числі з урахуванням потреб ветеранів війни в Україні; ініціативах з розвитку кредитування та фінансової грамотності населення та підприємців, зокрема з урахуванням нових міжвідомчих стратегій (Стратегії з розвитку кредитування та Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року). Додатковими індикаторами для реалізації завдань за цією ціллю стали відкриття перемовин про вступ України до ЄС за переговорними кластерами, які включають розділи під головуванням або із залученням НБУ, та оновлений відповідно до перебігу переговорного процесу Комплексний план Національного банку з європейської інтеграції;

– у межах ***цілі 4 «Сучасні фінансові послуги»*** Національний банк планує:

посилити контроль за кіберстійкістю, інформаційною безпекою, цифровою операційною стійкістю, зокрема з урахуванням законодавства ЄС щодо цифрової операційної стійкості фінансового сектору (DORA); розширити периметр діяльності щодо впровадження регулювання та нагляду за віртуальними активами; конкретизувати заходи з розвитку грошового обігу відповідно до затвердженої моделі організації готівкового обігу України та інфраструктури Національного банку. Додатковими індикаторами для реалізації завдань за цією ціллю стало запровадження регулювання з метою застосування технології хмарних обчислень та надання хмарних послуг, а також унеможливлення використання програмних рішень постачальників, що пов'язані з країною-агресором;

– у межах ***цілі 5 «Ефективний центральний банк»*** суттєво розширився перелік пріоритетних заходів, спрямованих на безперебійне виконання функцій Національного банку за будь-яких умов. Зокрема, йдеться про: розвиток систем безпеки та організацію виконання Національним банком завдань як оператора критичної інфраструктури; побудова та розвиток Галузевого державного архіву НБУ; розроблення та поетапне впровадження Політики ESG для Національного банку; впорядкування процесу управління змінами в центральному банку; розвиток; інноваційного потенціалу регулятора (зокрема розроблення Стратегії цифрової трансформації НБУ), дослідження штучного інтелекту та впровадження його в процеси центрального банку;уточнення заходів, спрямованих на розвиток людського капіталу, зокрема щодо розвитку корпоративної культури та реінтеграції й адаптації ветеранів війни у Національному банку [94].

Отже, 20 січня 2025 року НБУ опубліковано Стратегію під назвою «Фінансова фортеця». Цей документ враховує фактори впливу вторгнення росії на умови функціонування фінансової системи та сфокусований на захист фінансової стабільності та відновленні країни. Реалізація Стратегії здійснюватиметься за *п'ятьма стратегічними цілями*, що зосереджені на основних функціях Національного банку – забезпеченні цінової і фінансової

стабільності та підтримці країни на шляху до Перемоги. Вище окреслено заходи, що стосуються цих стратегічних цілей. Деталізуємо деякі завдання. Стратегічні завдання Національного банку враховують виклики, що постають, у двох векторах: *спротив російській агресії та відновлення країни*. З огляду на це, передбачені Стратегією ініціативи та заходи умовно поділені на фокуси (рис. 3.1):

«фокус спротиву» – короткострокові заходи, спрямовані на забезпечення стабільності та недопущення погіршення ситуації у фінансовій системі та економіці загалом, включаючи застосування інструментів для контролю над інфляцією та курсом національної валюти, підтримання банківської системи;

«фокус відновлення» – середньострокові заходи для запуску перетворень, що стануть основою майбутньої відбудови та зростання економіки, наприклад: зниження бюрократичних бар'єрів, підвищення прозорості та конкурентності середовища, залучення інвестицій [106].

У межах реалізації *першої цілі* передбачається досягнення цінової стабільності та курсової стійкості завдяки: розробленню стратегії повернення до інфляційного таргетування, валютної лібералізації та переходу до гнучкого обмінного курсу; поступовому послабленню та зняттю валютних обмежень; поступовому переходу до гнучкості обмінного курсу; поверненню фокусу монетарної політики на інфляцію.

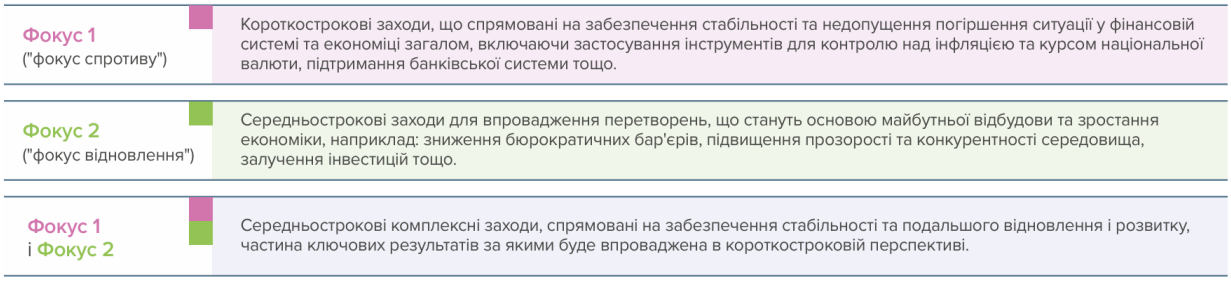

Рис. 3.4. Фокуси підвищення гнучкості методології планування НБУ

У межах реалізації *другої цілі* – її досягнення передбачає забезпечення стану фінансової системи, за якого, не зважаючи на усі зовнішні впливи, вона

спроможна належно виконувати основні функції – фінансове посередництво та здійснення платежів – й успішно протистояти кризовим явищам. Це завдання особливо важливе під час війни. Реалізація її передбачає втілення таких стратегічних ініціатив: збалансоване регулювання та нагляд, спрямовані на розвиток; стійка та спроможна банківська система; страховий ринок готовий підтримувати відновлення; небанківський фінансовий та платіжний ринок – прозорий та технологічний; надійна та стійка інфраструктура фінансового ринку.

У межах реалізації *третьої цілі* НБУ стимулюватиме якісний розвиток фінансового ринку за допомогою п’яти ініціатив, що увійшли до цієї цілі: відповідальний фінансовий ринок; розвинений кредитний ринок; розвинений ринок страхових послуг; розвинена інфраструктура ринків капіталу; фінансово грамотне населення та підприємці.

На реалізацію *четвертої цілі* НБУ спрямує такі ініціативи: фінансовий ринок – цифрова фортеця; Power banking 2.0 – відновлення інфраструктури на деокупованих територіях; технологічний розвиток фінансового ринку; стійкість, ефективність та клієнтоорієнтованість готівкового обігу; віртуальні активи та цифрові гроші НБУ – чітке регулювання для забезпечення монетарного суверенітету; цифрові фінансові послуги – частина цифрової країни.

Нарешті, *п’ята ціль* з боку НБУ передбачає реалізацію таких семи ініціатив: голос НБУ – посилення комунікацій регулятора; розвиток інституційних відносин зі стейкхолдерами; міжнародна співпраця та обмін експертизою; європейська інтеграція фінансового сектору; ефективна операційна діяльність; цифрова трансформація НБУ; людський капітал – основний актив НБУ [106].

Аналізуючи зовнішнє середовище, НБУ зосередив свою увагу на актуальних політичних, економічних, соціальних та технологічних трендах, які стануть вирішальними факторами впливу на розвиток економіки та

фінансової системи України в найближчі роки. Під час оновлення Стратегії, зокрема, визначено та враховано такі фактори (рис. 3.1).

Рис. 3.5. Зовнішній контекст формування стратегічних цілей НБУ

Отже, перші *чотири цілі* спрямовані назовні на задоволення потреб учасників фінансової екосистеми. *П'ята ціль* – «Ефективний центральний банк» – покликана поліпшити реалізацію Місії та Візії Національного банку через внутрішню трансформацію. Війна зумовлює значну невизначеність, в умовах якої може проявлятися вплив на макроекономічне середовище, стабільність фінансової системи, а отже, й реалізацію цієї Стратегії НБУ. З огляду на воєнно-політичний чинник, а також швидкі технологічні та соціальні зміни у світі НБУ повинен ідентифікувати відповідні ризики та бути готовим до дій в умовах різного роду загроз для реалізації власної Візії та Місії.

До основних ідентифікованих ризиків належать: довготривалі військові дії з ескалацією на інші території чи країни; втрата довіри міжнародних партнерів до українських інституцій та зниження динаміки військової та економічної допомоги; виснаження економіки України: знищення критичної інфраструктури, непрогнозоване зростання дефіциту бюджету, платіжного балансу; подальше руйнування енергетичної інфраструктури та, як результат, дефіцит електроенергії, обмеження зв'язку, логістики; тривала реінтеграція тимчасово окупованих територій; уповільнення структурних реформ у країні; посилення російсько-української кібервійни та зростання кіберзагроз; урядові ініціативи, що можуть завадити досягненню монетарних цілей НБУ; зниження рівня довіри споживачів до НБУ та фінансових установ; нестача кваліфікованих кадрів через мобілізацію, міграцію, відтік та інші чинники.

Деякі з майбутніх змін визначені в планах зобов’язань, які Україна ставить перед собою для продовження отримання фінансової допомоги від міжнародних партнерів. Хоча обмеження руху капіталу залишаються чинними, й НБУ обережно ставиться до їх послаблення, для підтримання довіри до фінансової системи Нацбанку необхідно розробити й опублікувати оновлені стратегії та дорожні карти із конкретними кроками та можливими термінами повернення до ринкових регуляторних інструментів. А з урахуванням євроінтеграційного вектора розвитку України НБУ планує прив’язати гривню до євро замість долара США. Після стабілізації ринку вкрай важливо зменшити частку держави в банківському секторі. Наразі державні банки володіють понад 50% чистих активів сектора та понад 60% депозитів домогосподарств. Державні банки, як-от «ПриватБанк», «Укргазбанк» та «Sense Bank», мають бути приватизовані [107].

Банківська система України вистояла на початку повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року й через чотири роки великої війни залишається стійкою і здобуває міжнародне визнання. Ця стійкість була б неможливою без реформ попередніх років, які заклали міцний фундамент для надійного банківського сектору.

Висновки до розділу 3

Прогнози для 2025–2030 років за допомогою індексу фінансової стабільності дозволяють зробити висновок, що банківська система України має достатньо стабільну основу, але потребує постійного моніторингу та адаптації політики у відповідь на зміни економічної ситуації. Рекомендується вдосконалювати механізми макропруденційного нагляду та регулювання для покращення адаптації банків до змін у фінансовому середовищі, зокрема щодо зменшення непрацюючих кредитів та посилення управління ліквідністю. Ці висновки підкреслюють значення інтегрованих моделей фінансової стабільності та макропруденційних інструментів, які дозволяють ефективно оцінювати стійкість банківської системи та забезпечувати фінансову та економічну безпеку країни. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на розробку адаптивних моделей, які б дозволяли більш точно оцінювати фінансову стабільність та реагувати на нові виклики, що постають перед банківською системою України.

Управління банківськими ризиками в умовах війни є комплексним завданням, яке вимагає постійного моніторингу ситуації, швидкої реакції на зміни та застосування гнучких і ефек тивних інструментів управління. Ефективне управління ризиками для банку має значні переваги та може бути представлене у вигляді запропонованої послідовності дій (рис. 3.3). Загалом, ефективне управління ризиками сприяє більш стабільному та успішному функціо нуванню банку, що особливо важливо в умовах не визначеності, зокрема війни та економічних криз.

Українська банківська система продовжує демонструвати стійкість, попри значний вплив ризиків, посилених війною. Основні виклики включають макроекономічну нестабільність, збільшення кредитних ризиків, валютні та операційні ризики. Водночас адаптація до нових умов забезпечила стабілізацію багатьох ризиків під час війни. Ефективне управління ризиками, впровадження інноваційних методів та забезпечення довіри клієнтів

залишаються ключовими для стабільності банківського сектора. Умови війни потребують комплексного підходу до прогнозування, управління та зниження впливу ризиків на діяльність банків. Система ризик-менеджменту повинна орієнтуватися на стійкість і гнучкість у швидкозмінюваних умовах.

Банківська система України вистояла на початку повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року й через чотири роки великої війни залишається стійкою і здобуває міжнародне визнання. Ця стійкість була б неможливою без реформ попередніх років, які заклали міцний фундамент для надійного банківського сектору.

ВИСНОВКИ

Системний підхід дозволяє розглянути національну безпеку та її забезпечення як систему – цілісність, єдність компонентів, серед яких: мета, завдання, принципи та функції відповідної діяльності; суб'єкти (державні й недержавні) забезпечення національної безпеки, їх повноваження і компетенції, взаємоузгоджена діяльність (взаємодія); об'єкт, на забезпечення безпеки якого, й спрямована система, а саме – національні інтереси й цінності, для охорони від певних загроз і небезпек яких створюються уповноважені на те суб'єкти, а охорона цих об'єктів і становить сутність діяльності із забезпечення національної безпеки; зміст такої діяльності як сукупність правових, організаційно-управлінських, інших заходів, засобів, форм, методів, технологій її здійснення, інструментів і механізмів забезпечення національної безпеки. Системоутворюючою складовою цієї системи є мета її функціонування, в якій мають збалансовано відображатися інтереси особистості, суспільства й держави. Найбільш суттєвою ознакою цієї системи є безпосередньо безпека, а забезпечення безпеки досягається, якщо відповідна система зберігає достатню стійкість (стабільність) під впливом різних чинників (внутрішніх / зовнішніх, об'єктивних / суб'єктивних, конструктивних / деструктивних), підтримуються взаємозв'язки між її компонентами і вона здатна ефективно функціонувати й розвиватися та досягати мети, з якою вона й була створена.

Фінансова система України в умовах війни зіткнулася з найбільшими труднощами, які призвели до суттєвих втрат. Водночас фінансова система себе показала дієвою та міцною й змогла втриматися у перші дні війни, швидко адаптуватися до воєнного стану та продовжила розвиток економіки. Напрямками реформування фінансової системи в умовах війни мають стати: ефективне управління фіскальними ризиками, розвиток державного внутрішнього фінансового контролю, підвищення прозорості бюджету, реформування бухгалтерського обліку та аудиту, підвищення ефективності

розподілу та використання бюджетних коштів за рахунок впровадження середньострокового бюджетного планування, розвитку програмно цільового методу у бюджетному процесі, удосконалення міжбюджетних відносин, підвищення інституційної спроможності Міністерства фінансів України, верифікації державних виплат, моніторингу адміністрування Державною податковою службою України баз даних та інформаційних ресурсів, спрощення, побудова ефективної, справедливої податкової та митної системи, що сприяють економічному розвитку та відповідають стандартам Європейського Союзу.

Реалізація реформ у фінансовому секторі сприятиме зміцненню потенціалу України на шляху до перемоги, підтримці захисників України, створенню передумов для повоєнного відновлення та стійкого розвитку національної економіки. У центрі уваги Стратегії розвитку фінансового сектору України – забезпечення надійного і стабільного функціонування фінансової системи країни за будь-яких умов та європейська інтеграція фінансового сектору України.

В умовах безпрецедентних викликів, спричинених повномасштабною війною, фінансова система України продемонструвала високу стійкість та здатність до швидкої адаптації. Ключову роль у цьому процесі відіграв НБУ, який ефективно використовував наявні інструменти для забезпечення макроекономічної стабільності. Незважаючи на значні економічні втрати, Україні вдалося досягти позитивних результатів у стримуванні інфляції та підтримці стабільності валютного ринку. Водночас, необхідно усвідомлювати, що ризики для фінансової стабільності залишаються високими. Подальші руйнування інфраструктури, нестабільність на світових ринках та інші фактори можуть негативно вплинути на економіку України. Тому НБУ повинен продовжувати уважно стежити за ситуацією та вживати необхідних заходів для мінімізації ризиків, адже успішна адаптація фінансової системи України до умов війни є важливим фактором для забезпечення економічної безпеки країни та її подальшого відновлення.

Аналіз міжнародного досвіду застосування компенсаційної функції санкцій дозволяє сформулювати рекомендації, які держави можуть вжити для максимізації ефективності санкційних механізмів у відшкодуванні збитків постраждалим від агресії:

1. Криміналізація порушень санкцій державами, які ще не прийняли відповідне законодавство та підвищення ефективності переслідування таких порушень, зокрема ідентифікації та замороження активів, які є предметом злочину. Кримінальна відповідальність повинна передбачати як значні строки позбавлення волі, так і штрафи, співмірні з потенційною вигодою від порушення. Для держав-членів ЄС необхідною є імплементація положень Директиви ЄС 2024/1226, що забезпечить уніфіковані стандарти та унеможливить вчинення порушень санкцій у юрисдикціях зі слабшим правозастосуванням.

2. Ухвалення законодавства, яке б передбачало спрямування конфіскованих активів та штрафів за порушення санкцій на користь постраждалих від агресії. Важливо, щоб такі механізми охоплювали не лише кримінальні, але й цивільні та адміністративні справи, оскільки вони можуть генерувати значні суми коштів. Державам-членам ЄС, у цьому контексті, необхідно імплементувати Директиву ЄС 2024/1260, яка заохочує створення таких механізмів.

3. Держави, які вже створили механізми передачі конфіскованих активів та штрафів за порушення санкцій мають переглянути існуючі темпоральні, галузеві та територіальні обмеження. Зокрема, США необхідно законодавчо продовжити дію механізму передачі конфіскованих активів після 1 травня 2025 року, а також розширити його на штрафи, які сягають мільйони доларів. Важливо також розглянути можливість розширення механізмів на випадки майбутніх агресій, створюючи універсальні правові інструменти.

4. Ухвалення законодавства, яке б дозволяло конфісковувати активи підсанкційних осіб для виплати компенсацій постраждалим. Такий механізм має передбачати надання власникам конфіскованих активів *the right of recourse*

against the russian federation for compensation of incurred costs, що знижує правові ризики експропріації приватної власності.

Отже, компенсаційна функція санкцій є практичним інструментом забезпечення справедливості. Завдяки імплементації у законодавства згаданих механізмів, міжнародна спільнота має унікальну можливість не лише підтримати Україну, але й створити прецедент відповідальності, який стане стримувальним фактором для наступних поколінь та реалізує принцип: «*той, хто завдав шкоди або сприяв агресії, має за неї платити».*

Повномасштабна війна, які розв'язала рф проти України, продовжує чинити руйнівний вплив не лише на інфраструктуру та бізнес-середовище, вона знизила рівень фінансової стійкості держави в цілому та кожного громадянина окремо. Мова йде не про післявоєнне відновлення, а про можливості фінансового забезпечення обороноздатності країни. На особливу увагу заслуговує питання скорочення кількості населення країни у зв'язку із військовими втратами та міграційними процесами.

Державний борг – це не лише зобов'язання, а й ресурс, який за правильного використання може стати каталізатором економічного розвитку. Серед можливостей щодо економічного розвитку: модернізація країни: за умови прозорості та контролю, залучені кошти можуть стати основою для післявоєнного відновлення та модернізації інфраструктури, енергетики, цифрової сфери; залучення внутрішнього капіталу: участь громадян у купівлі облігацій – це не тільки фінансування, а й посилення довіри до держави та формування культури інвестування; потенційне списання частини боргу: після перемоги України та за підтримки міжнародних партнерів можливе часткове зменшення або конверсія боргу у проєкти з відбудови інфраструктури, що може полегшити фінансове навантаження. Отже, рекордний державний борг є серйозним, але не критичним викликом у нинішніх реаліях України. У воєнний період головне – забезпечення функціонування держави, а борг є життєво важливим інструментом виживання. За умови продовження міжнародної підтримки, ефективного контролю за використанням коштів та

розробки чіткої післявоєнної стратегії, нинішнє боргове навантаження може бути керованим і навіть корисним для майбутнього розвитку країни.

В умовах воєнного стану національна безпека зазнає трансформацій, зумовлених: *по-перше,* об'єктивними процесами, що становлять безпосередню загрозу їй (наявність збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності); *по-друге,* зміною співвідношення між обсягом повноважень органів публічної влади та сферою реалізації конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб – із прямою залежністю між розширенням одних і звуженням інших (що ширшою є сфера додаткових повноважень органів публічної влади, то більших обмежень зазнають права та законні інтереси фізичних і юридичних осіб).

Воєнний стан, спричинений широкомасштабною агресією проти України, створює унікальні виклики для систем ризик-менеджменту, які потребують кардинального переосмис лення традиційних підходів. Традиційні моделі управління ризиками, орієнтовані на стабільне середовище, виявляються недостатньо ефективними в умовах високої невизначеності, багаторівневих загроз та обмежених ресурсів. Запропонована адаптивна модель ризик-менеджменту, що базується на динамічному виявленні ризи ків, оперативній оцінці, гнучкому реагуванні та постійному вдосконаленні, є найбільш релевантною для умов воєнного стану. Її ключовими перевагами є модульність, масштабованість та здатність інтегрувати цифрові інструменти, системи раннього попередження та AI, для моніторингу й прогнозування ризиків у реальному часі. Практична цінність адаптивної моделі полягає в її універсальності: вона може бути застосована як у великих організаціях із розвиненою управлінською інфраструктурою, так і в малих підприємствах із обмеженими ресурсами. Водночас для її ефективного впровадження необхідні чітко визначені організаційні механізми, включаючи крос-функціональні команди, стандартизовані протоколи реагування, розподіл відповідальності та інтеграцію цифрових рішень. Важливим є також посилення міжрівневої

координації, що забезпечує синхронізацію управлінських рішень на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Халатур, С. М., Величко, Л., Павленко, О., Карамушка, О., Губа, М. (2021). Модель аналізу фінансової стійкості банків в умовах VUCA світу. Banks and Bank Systems, т. 16. № 1. с. 182 – 194. DOI: 10.21511/bbs.16(1).2021.16, URL: https://businessperspectives.org (дата звернення: 12.11.2025).

2. Абішева, Д. (2014). Macro-prudential regulation of the financial stability of the banking system of the Republic of Kazakhstan. SSRN Working Paper. URL: https://papers.ssrn.com (дата звернення: 12.11.2025).

3. 3. Cihak, Martin; Mare, Davide Salvatore; Melecky, Martin; Mare, Davide S. (2020). Financial Inclusion and Stability: Review of Theoretical and Empirical Links. World Bank Research Observer. https://doi.org/10.1596/40045. URL: https:// openknowledge.worldbank.org/handle/10986/40045.(дата звернення: 13.11.2025).

4. Raz, Arisyi and Dwita Mariana, Christy. (2024). Central banks' financial stability orientation and bank risk-taking. Journal of Financial Stability. URL: http://dx.doi.org/10.2139/ ssrn.5575092. (дата звернення: 13.11.2025).

5. Poblacion Garcia, Francisco Javier and Suarez Nuria. (2025), A Study on the Interaction of Capital, Liquidity and Bank Stability. ECB Working Paper. №. 2025/3134. URL: http:// dx.doi.org/10.2139/ssrn.5585191 (дата звернення: 12.11.2025).

6. Abbas, Faisal; Younas, Zahid Irshad (2021): How do bank capital and capital buffer affect risk: Empirical evidence from large US commercial banks, Journal of Central Banking Theory and Practice, ISSN 2336-9205, Sciendo, Warsaw, Vol. 10, Iss. 2, pp. 109 – 131. URL: https://doi.org/ 10.2478/jcbtp-2021-0016. (дата звернення: 13.11.2025).

7. Pratomo, W. A., Warokka, A., Yudaruddin, R., & Aqmar, A. Z. (2025). Economic Freedom and Banking Performance: Capital Buffers as the Key to Profitability and Stability in Liberalized Mar kets. Journal of Risk and Financial

Management, 18(10), 544. URL: https://doi.org/10.3390/ jrfm18100544. (дата звернення: 13.11.2025).

8. Huu Vu, T., & Thanh Ngo, T. (2023). Bank capital and bank stability: The mediating role of liquidity creation and moderating role of asset diversification. Cogent Business & amp; Management, 10 (2). URL: https://doi.org/10.1080/ 23311975.2023.2208425. (дата звернення: 13.11.2025).

9. Abdallah Khaled Al-Habashneh, Ibrahim Naser Khatatbeh and Khaled Mohammed Alzubi (2023). The impact of income diversification on the stability of listed Jordanian commercial banks during the COVID-19 pandemic. Banks and Bank Systems, 18(3), 35—48. URL: doi:10.21511/ bbs.18(3).2023.04. (дата звернення: 12.11.2025).

10. Adem, M. A. (2022). Impact of income diversification onbank stability: a cross-country analysis. AJAR (Asian Journal of Accounting Research), 8 (2), 133—144. URL: https://doi.org/ 10.1108/ajar-03-2022-0093. (дата звернення: 12.11.2025).

11. Altunbas, Y., Binici, M., & Gambacorta, L. (2017). Macroprudential Policy and Bank Risk. (BIS Working Papers; No. 646). Bank for International Settlements (BIS). URL: https:// www.bis.org/publ/work646.pdf. (дата звернення: 13.11.2025).

12. Karlstrom, Peter. (2023). Macroprudential Policy, Household Credit Booms, and Banks' Systemic Risk. URL: http://dx.doi.org/10.2139/ ssrn.4634075. (дата звернення: 13.11.2025).

13. Eugen Tereanu, Markus Behn, Jan Hannes Lang and Marco Lo Duca. (2022). The transmission and effectiveness of macroprudential policies for residential real estate. ECB Discussion Paper. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/financial stability-publications/macroprudential-bulletin/ html/ecb.mpbu202210_3~b569204afa.en.html. (дата звернення: 14.11.2025).

14. Basel III: Finalising post-crisis reforms. Basel Committee on Banking Supervision: website. December 2017. URL: https://www.bis.org/bcbs/ publ/d424.pdf. (дата звернення: 12.11.2025).

15. Budnik, K., I. Dimitrov, J. Groβ, P. Kus mierczyk, M. Lampe, G. Vagliano, and M. Volk (2022), The economic impact of the NPL coverage expectations in the euro area. Occasional Paper Series, European Central Bank. 297. URL: https:/ /www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ ecb.op297~e4d8b4ce0f.en.pdf. (дата звернення: 14.11.2025).

16. 16. KPMG (2023). Evolving banking business models: How banks are transforming for the digital age. Global Banking Report. URL: https:// kpmg.com/xx/en/our-insights/transformation/ operational-and-cost-transformation-in banking.html. (дата звернення: 14.11.2025).

17. NGFS (2022). Scaling up green finance: The role of central banks and supervisors. URL: https:/ /www.mainstreamingclimate.org/organisation/ central-banks-and-supervisors-network-for greening-the-financial-system-ngfs. (дата звернення: 14.11.2025).

18. Вовченко О. С., Єгоричева С. Б. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2021. 233с. URL: http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/9526 (дата звернення: 22.11.2025).

19. Адонін С. В., Шиманська Д. О. Управління фінансовою стійкістю суб'єкта підприємницької діяльності. Ефективна економіка. 2022. № 3. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.3.71

20. Офіційний сайт Національного банку України. Статистика індикаторів фінансової стійкості. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial (дата звернення: 12.11.2025).

21. Колєсніченко А. С., Литвинов І. Ю. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття фінансової стійкості комерційного банку Ефективна економіка. 2024. № 3.URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3358/3394

22. Вінниченко О. В., Громакова В. В. Теоретичні аспекти фінансової стійкості банку. Бізнес Інформ. 2020. №5. С. 375–381. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-375-381 (дата звернення: 24.11.2025).

23. Рисін В. В., Біда А. П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. Ефективна економіка. 2021. № 3. С. 1–9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/3.pdf (дата звернення: 21.11.2025).

24. Чайковський Є. Фактори впливу на фінансову стабільність банків в Україні. Економічний аналіз. 2024. № 2. С.141-157 URL: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5957/6565657381 (дата звернення: 24.11.2025).

25. Шевцова О. Й., Горбунова Ю. Р. Управління фінансовою стійкістю банку. Науковий погляд: економіка та управління. 2022. № 4 (80). С. 104-111. URL: http://www.scientificview.umsf.in.ua/archive/2022/4_80_2022/16.pdf (дата звернення: 22.11.2025).

26. Колодізєв О. М., Береговий В. О. Фінансова безпека банків в умовах воєнного стану: вплив діджитал-інструментів та інновацій. Бізнес Інформ. 2024. №9. С. 335-341. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-9-335-341

27. Haider A. S., Salah M. A. Analyzing the Use of the (PATROL) Early Warning Model in Assessing the Financial Performance of The Banking Sector in Iraq. Journal of Economics and Administrative Sciences 31(145). 2025. p. 66-79. URL:https://www.researchgate.net/publication/388621182_Analyzing_the_Use_of_the_PATROL_Early_Warning_Model_in_Assessing_the_Financial_Performance_of_The_Banking_Sector_in_Iraq

28. Lamaan Sami, Farhin Anjum. The financial stability of the banking sector: An empirical investigation using the CAMEL rating approach. Journal of Governance and Regulation 13(2). 2024. 135-144. URL: https://www.researchgate.net/publication/380040436_The_financial_stabilit

y_of_the_banking_sector_An_empirical_investigation_using_the_CAMEL_rating_approach

29. Makhmudov O. T. Methodology and characteristics of determining the activity rating of banks in foreign countries. World Economics & Finance Bulletin (WEFB) Vol. 16, 2022. p. 32 – 36. URL: https://www.scholarexpress.net/index.php/wefb/article/download/1631/1427

30. Omelenchuk V. Forecasting the stability of the banking sector. SCIENTIA FRUCTUOSA 158(6). 2024. P.17-30 URL: https://www.researchgate.net/publication/387095695_Forecasting_the_stability_of_t he_banking_sector

31. Sattarova G. M. Improving the assessment of financial stability of commercial banks in the green economy based on foreign experience. (2025). Global Economic Review: Journal of Economics, Policy, and Business Development, 1(3), 95 99. URL: https://ecomindspress.com/index.php/ger/article/view/25

32. Yehorycheva S., Vovchenko O., Hutorna M. The development of methodology of banks' financial stability assessment by taxonometric method. Financial and credit activity problems of theory and practice 1(42). 2022. P.13-25. URL:https://www.researchgate.net/publication/359873157_THE_DEVELOPMENT_OF_METHODOLOGY_OF_BANKS'_FINANCIAL_STABILITY_ASSESMENT_BY_TAXONOMETRIC_METHOD

33. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні : [Рішення правління НБУ від15.12.2017 № 803-рш] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#Text (дата звернення: 12.12.2025).

34. Рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг». Рейтингова методологія та процедура для оцінювання банків. URL: http://www.expert rating.com/data/upload/methods/20160219/BANKS_2016_02_19.pdf (дата звернення: 14.11.2025).

35. Волкова Н. І., Бойко В. М. Фінансова стійкість банку: оцінка, моделювання та прогнозування. Науковий вісник Одеського національного

економічного університету. 2021. № 9-10. С. 52-59 URL: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14876/1/52-59.pdf (дата звернення: 15.11.2025).

36. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.

37. Хайлук С. О. (2014) Поняття ефективності банківської системи та методи її оцінки. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 1(16), 2014, 191–197. URL: https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i16.28524 (дата звернення 09.11.2025).

38. Павлова О., Держай О., Сацик В. (2023) Аналіз ефективності функціонування банківського сектору України. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2023. Том 316, № 2. URL: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-42 https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/669/684 (дата звернення 09.11.2025).

39. Рац О. М. (2023) Дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство, 2023, Випуск 47. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-6 (дата звернення 10.11.2025).

40. Король М. М., Співак В. О., Куліковська І. В. (2023) Сучасний стан показників української банківської системи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 47, 2023. С. 41–48. URL: https://doi.org/10.32782/2413 9971/2023-47-8 (дата звернення 10.11.2025).

41. Пернарівський О. В. Ефективність діяльності вітчизняних банків в умовах воєнного стану. Інфраструктура ринку. 2024, Випуск 76. С. 69-74. URL: https://doi.org/10.32782/infrastruct76-11 (дата звернення 10.11.2025).

42. Ситник Н. С., Пріцак Я. М. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. Молодий вчений, No 6 (118), 2023. С. 94–98.

DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-6-118-19 URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5890/5761 (дата звернення 10.11. 2025).

43. Прокопенко Н. С., Мирончук В. М., Шепель І. В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. Економіка та суспільство. Випуск 41, 2022. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33 URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556/1497 (дата звернення 10.11.2025).

44. Нянько В., Нянько Л., Нянько В. Банківська система за воєнного стану та у післявоєнному відновленні України. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 35. 2022. URL: http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7643321 (дата звернення 11.11. 2025).

45. Черкашин І. Банківська система України в умовах війни: ключові виклики та важливі трансформації заради виживання. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах», 31 березня 2023 року. Тернопіль : ФОП Паляниця В. А, 2023. С. 87–90. (Сучасний розвиток фінансового ринку України: можливості, виклики, загрози). URL: https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/40882 (дата звернення 10.11.2025).

46. Козій Н. С., Вертій С. С. Депозитна політика банків в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми економіки, 2024. № 3 (273). С. 135-141. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/03/3.24._topic-_Nataliia-Kozii Serhii-Vertii-135-141.pdf (дата звернення 11.11.2025).

47. Пінтоха М. М. Стратегічні цілі діяльності банків України: безпековий аспект держави під час дії воєнного стану. Український економічний часопис, 2024. № 7. https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-7-13 URL: https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/522/504 (дата звернення 11.11.2025).

48. Mesa, R. B., Sanchez, H. M., Ramírez Sobrino, J. N. Main determinants of efficiency and implications on banking concentration in the European Union. Revista de Contabilidad-Spanish Accounting Review. 2014. Vol. 17. Núm. 1. P. 78 – 87. URL: http://dx.doi.org/10.1016/j.rcsar.2013.08.006 (дата звернення 25.11.2025).

49. Ho, T. H., Nguyen, D. T., Ngo, T., Le, T. D. Q. Efficiency in Vietnamese Banking: A Meta-Regression Analysis Approach. Int. J. Financial Stud. 2021, 9, 41. URL: https://doi.org/10.3390/ijfs9030041 (дата звернення 26.11.2025).

50. Wezel, T. Bank Efficiency amid Foreign Entry: Evidence from the Central American Region. IMF Working Papers, 2010 (095), A001. URL: https://doi.org/10.5089/9781451982725.001.A001 (дата звернення 26.11.2025).

51. Дадашев Б. А., Хайлук С. О., Новак С. М. Непараметричні методи оцінки ефективності банківської діяльності [Текст]. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50399/1/ Dadashev_Neparametrychni_metody.pdf (дата звернення 24.11.2025).

52. Kryklii, O., Pavlenko, L., Podvihin, S. Cost-Effectiveness Analysis of Ukrainian Banks Using the DEA Method. The Advanced Science Open Access Journal, Issue 13, December 2013, ISSN 2219-746X, Available at SSRN: URL: https://ssrn.com/abstract=2535801 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2535801

53. Корнеєв М., Бережнюк І., Джинджолян В, Небаба Н., Войтов С. Efficiency assessment of banking systems' performance. Banks and Bank Systems, 17(3), 72-88. doi:10.21511/bbs.17(3).2022.07 URL: https://www.researchgate.net/publication/363396000_Efficiency_assessment_of_b an king_systems'_performance (дата звернення 25.11.2025).

54. Бондаренко О. С. Ефективність банківського сектору України. Бізнес, економіка, сталий розвиток, лідерство та інновації. 2023, №9. URL: https://doi.org/10.37659/2663-5070-2022-9-50-60 (дата звернення 28.11.2025).

55. Основні показники діяльності банків. Наглядова статистика. Статистика. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3 (дата звернення 15.11.2025).

56. Доходи та витрати банків України. Наглядова статистика. Статистика. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3 (дата звернення 15.11.2025).

57. Частка непрацюючих кредитів у банках скоротилася до рівня на початок повномасштабного вторгнення. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-skorotilasya-do-rivnya-na-pochatok povnomasshtabnogo-vtorgnennya (дата звернення 18.11.2025).

58. Звільнення позичальника від відповідальності за прострочення в умовах воєнного часу: нові правила. URL: https://r2p.org.ua/page/zvilnennya pozychalnyka-vid-vidpovidalnosti (дата звернення 15.11.2025).

59. Кредитування бізнесу під час війни: виклики та можливості. Асоціація українських банків. 04.06.2024. URL: https://aub.org.ua/104/ekspertna dumka/14550-kredytuvannia-ukrainskykh-pidpryiemtsiv-pid-chas-viiny-vyklyky-ta mozhlyvosti (дата звернення 17.11.2025).

60. Національний банк України. Основні показники банківської системи України. – Київ: НБУ, 2024. – 68 с.

61. Звіт про фінансову стабільність. – НБУ, грудень 2023. – 142 с.

62. Статистичний бюлетень НБУ. – Київ: НБУ, січень 2024. – 94 с.

63. НБУ. Звіт про діяльність банківського сектору за 2023 рік. – Київ, 2024. – 112 с.

64. Національний банк України. Основні показники банківської системи України. – Київ: НБУ, 2024. – 68 с.

65. Мінфін. Аналітика банківського сектору України. – 2024.

66. Національний банк України. Звіт про діяльність банківського сектору. – Київ: НБУ, 2024. – 32 с.

67. Мінфін. Фінансові показники банків України у 2023–2024 роках. URL: https://www.minfin.com.ua (дата звернення: 25.11.2025).

68. Національний банк України. Основні показники діяльності банківського сектору України (2022–2024). URL: https://bank.gov.ua/statistic (дата звернення: 25.11.2025).

69. Monobank. Пресрелізи та статистика за 2022–2024 рр. URL: https://www.monobank.ua (дата звернення: 25.11.2025).

70. Deloitte Ukraine. Огляд банківського сектору України 2023–2024. – Київ: Deloitte, 2024. – 38 с.

71. Національний банк України. Звіт про діяльність банківської системи України 2021–2024. – Київ: НБУ, 2024. – 120 с.

72. Державна служба статистики України. Основні показники банківського сектору України: статистичний збірник. – Київ, 2024. – 85 с.

73. Іваненко С. В. Банківський сектор України у воєнний період: виклики та перспективи // Фінансовий час. – 2023. – № 4. – С. 10–25.

74. Петренко О. М. Вплив макрофінансових ризиків на банківську систему України. – Київ: Економічна думка, 2022. – 150 с.

75. Аналітичний центр FinTech Review. Розвиток необанків в Україні: тенденції та прогнози. – Київ, 2024. – 40 с.

76. Борисюк О., Шматковська Т., Дацюк-Томчук М. Драйвери та бар’єри розвитку фінтех на фінансовому ринку. Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University. 2021. №3.27. С.44-53.

77. Доценко І. О. Особливості інноваційної діяльності банківських Стратегії та інновації: установ. актуальні управлінські практики. 2021. №1. С. 118-120.

78. Семеног А. Ю. Теоретико-методологічне обґрунтування сутності фінтеху в контексті формування цифрової економіки. Modern Economics. 2021. № 30(2021). С. 177-184.

79. Дзюблюк О. Інноваційні вектори розвитку банківської системи. Світ фінансів. №(60). 2019. С. 8-25. URL: http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1241 (дата звернення: 22.11.2025).

80. Чистий прибуток Prom.ua у 2022 році збільшився учетверо. Витримки з інтерв'ю з CEO маркетплейсу. URL: https://retailers.ua/news/menedjment/ 13534-chistiy-pributok-promua-u-2022 rotsi-zbilshivsya-uchetvero-vitrimki-z intervyu-z-seo-marketpleysu.

81. AI in Banking – How Artificial Intelligence is Used in Banks. URL: https://appinventiv.com/blog/ai-in banking/.

82. FinAwards-2023: які банки визнали найбільш інноваційними технологічні. та URL: https://news.finance.ua/ua/finawards 2023-yaki-banky-vyznaly-naybil-sh innovaciynymy-ta-tehnolohichni.

83. Федишин М.П., Жаворонок А.В., Ковальчук Н.О. Аналітична оцінка фінансової стійкості та стабільності банківської системи України на основі індикаторів. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. № 6 (74). Частина 3. С. 83-88. DOI: https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-6-59

84. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління НБУ № 64 від 11.06.2018.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text (дата звернення: 21.11.2025).

85. Звіт про фінансову стабільність, червень 2024 року: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ ua/ news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2024-roku (дата звернення: 21.11.2025).

86. Звіт про фінансову стабільність, червень 2023 року: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2023-roku (дата звернення: 21.11.2025).

87. Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku (дата звернення: 21.11.2025).

88. Наглядова статистика: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervi sion-statist (дата звернення: 11.11.2025).

89. Федишин М. П., Слусаряк М. М. Технологія управління ліквідністю банківських установ: теоретичний аспект Економіка та суспільство: електронне наукове фахове видання. 2018. № 16. С. 840–846. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal-16/23-stati-16/2081-fedishin-m-p-slusaryak-m-m (дата звернення: 17.11.2025).

90. Банківська система успішно перейшла на нову структуру капіталу: Національний банк Укра їни. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivska-sistema-uspishno-pereyshla-na-novu-strukturu-kapitalu (дата звернення: 21.11.2025).

91. Опитування про системні ризики фінансового сектору: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/otsinki-stiykosti-finansovogo-sektoru-do-negativnih-podiy-vje-protyagom-roku perebuvayut-na-visokomu-rivni--opituvannya-pro-sistemni-riziki (дата звернення: 21.11.2025).

92. Концепція оцінки стійкості банків і банківської системи в 2025 році. URL: https://bank.gov.ua/admin_ uploads/article/Stability_assessment_pr_2025.pdf?v=10 (дата звернення: 26.11.2025).

93. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення: 18.11.2025).

94. Добровольська Е. В., Покотильська Н. В. Особливості системи управління ризиками. Економічний простір. 2022. № 179. С. 31–36. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-5

95. Прокопенко Н. С., Мирончук В. М., Шепель І. В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 41. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33

96. Волкова Н. І., Мухіна А. С. Фінансові ризики бан ку: оцінка та механізм нейтралізації. Modern Economics. 2020. № 22. С. 6–12. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V22(2020)-01

97. Мирошнік Д. С., Богуславська С. І. Аналіз ризиків та стратегій управління ними в банківській сфері в умовах фінансової нестабільності. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 61. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-42

98. Петик Л. О., Кравченко Б. О. Управління ризиками у банківській сфері. Економіка і регіон. 2024. № 3. С. 122–132. DOI: 10.26906/EiR.2024.3(94).3490

99. Весельська Д. О. Аналіз ризиків банківської сис теми України в умовах війни. Механізми управління розвитком територій : у 2 ч. Житомир : ФОП Гембарський О. П., 2023. Ч. 2.

100. Борисова Л. Є., Волкова М. С. Управління банківськими ризиками в умовах воєнного стану в Україні. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 67. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67 113

101. Забчук Г., Іващук О. Ризики банківської системи України в умовах воєнного стану. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2022. Вип. 1–2. С. 50–61. DOI: https://doi.org/10.35774/ibo2022.01-02.050

102. Сембер С., Горкій І. Проблеми та виклики функціонування банківської системи України в умовах війни. Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 1 грудня 2023 р.). Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2023. С. 250–252.

103. Нянько В., Нянько Л., Нянько В. Банківська система за воєнного стану та у післявоєнному відновленні України. Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. Серія економічна. 2022. Вип. 35. С. 96–105. DOI: http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7643321

104. Копилова О. В., Пічугіна Ю. В., Залецька І. О. Банківські ризики під час воєнного стану в Україні. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 3. С. 39–49. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023 3(9)-39-49.

105. Оновлення Стратегії НБУ: підвищення ефективності в умовах мінливого сьогодення. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovlennya-strategiyi-nbu--pidvischennya-efektivnosti-v-umovah-minlivogo-sogodennya (дата звернення: 24.12.2025).

106. Стратегія «Фінансова фортеця України». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=16 (дата звернення: 25.12.2025).

107. БІЛА КНИГА РЕФОРМ 2025. URL: https://voxukraine.org/wp-content/uploads/2025/04/White-Book-of-Reforms-2025-ukr.pdf (дата звернення: 25.12.2025).

ДОДАТКИ